I. B.:

NOVÆ SVECIÆ
Seu
PENSYLVANIÆ
IN AMERICA
DESCRIPTIO.
Th. C. H. sc.

Kort Beskrifning
Om
PROVINCIEN
Nya Swerige
uti
AMERICA,
Som nu förtiden af the Engelske kallas
PENSYLVANIA.

Af lärde och trowärdige Mäns skrifter och berättelser ihopaletad och sammanskrefwen/ samt med åthskillige Figurer utzirad af

THOMAS CAMPANIUS HOLM.

Stockholm/ Tryckt uti Kongl. Boktr. hos Sal. Wankijfs Änkia med egen bekostnad/ af J. H. Werner. Åhr MDCCII.

Den Stormächtigste Konung och Herre/

Herr CARL den XII.

Sweriges/ Göthes och Wändes Konung/ Stor-Förste til Finland/ Härtig uti Skåne/ Estland/ Lifland/ Carelen/ Brehmen/ Werden/ Stetin-Pommern/ Cassuben och Wenden: Förste til Rügen/ Herre öfwer Ingermanland och Wißmar; Så ock Pfaltz-Grefwe wid Rhein i Beyern/ til Gülich/ Cleve och Bergen Härtig/ etc.

Min Allernådigste Konung och Herre.

Stormächtigste Konung/
Allernådigste Herre!

Huruwål Eders Kong-
lige May:t/ i deße oroliga
krigz-tider/ lärer wara uti
många otalige andra högst
angelägnare och wichtigare wärff inlå-
ten/ så at det ey ringa dristighet synnes
wara/ med en så litet/ i första påseende/
angelägen materia, in för Eders Kongl.

May:ts Höga och Majestetelige Thron at framträda; Doch i betrachtande så wäl der af / at detta Landet / som kallas Nya Swerige och deß Inwånare / om hwilka denne Tractat handlar / äro gode Swenske / och the der til med Eders Kongl. May:t och Sweriges Crono / ey så länge sedan med undersåtlig plicht och lydna förbundne warit: Såsom ock den höga och i ewigt Minne blifwande Kongl. Nåd och Ynnest / som icke allenast Eders Kongl. Majestets Högst-Salige Herr Fader / Konung CARL den XI. Glorwyrdigst i åminnelse / utan ock Eders Kongl. May:t dem äfwen wäl allernådigst med omfattat / och theras ewiga Salighet / lika som ännu warande theras Nådigste Öfwerhet / högst-berömligen befrämiat hafwer: Är jag der af bewekt worden / denne korta Relationen,

Eders

Eders Kongl. May:t allerunderdå-
nigst at dedicera. Ty då Hans Högst-
Salige Kongl. May:t / uppå deße sine
gamle Undersåtares i America giorde
allra underdånigste ansökning / om nå-
gra andelige Böcker och skickelige Präst-
mån / dem alt sådant i Nåder förun-
te / och af en ogemeen och oförlikelig
nijt om Gudz åhra / och de wilde der
kring wistande Hedningars omwändel-
se til Gud och Saligheten / på egen
Kongl. bekostnad / igenom trycket låt
utgå / min sal. Farfaders och Kyrkio-
herdens Mag. Joh. Campanii på deße
Barbarers språk öfwersatte Lutheri Ca-
techismum, och den samma tillika med
de andra gudeliga böcker nådigast öf-
wersände ; är icke allenast the Swen-
skas Christendom / som nästan aldeles
war förfallen / å nyo uprättat / och i-
från wilfarelsens mörker befriad / det

de allena nåst GUd/ Eders Kongl. May:ts Högst-Sal. Herr Fader och Eders Kongl. May:t tilskrifwa/ och med tusendefalts lyckönskningar uphöja och berömma: utan ock de wilde Barbarer äro der igenom/ medelst HErrans tilhielp så rörde/ at de med stor förnöijelse och undran/ helt gärna höra den samma/ af de Swenske sig föreläsas/ ja en del der utinnan sina barn af de Christne underwisa låta. Hwilket som det är ett stort HERrans wärk/ så lärer det ock framdeles genom GUds wälsignelse/ winna widare framgång/ Hedningarna ewig Salighet/ och Eders Kongl. May:t ewärdelig åhra/ lof och åminnelse tilföra. Hwilket jemte den höga Kongl. Nåd/af Hans Högst-Sal. Kongl. May:t allernådigst bewist/ fördristar mig i försäkran om Eders Kongl. May:ts emot allom

högst-

högstbeprisliga Nåd / detta såsom en wälment Gåfwa / in för Eders Kongl. May:ts fötter / uti allerdiupesta wördnad underdånigst at nederlägga.

Gud den Aldrahögste / som böijer Konungars och sine Smordas hiertan / til sådane gudelige wärks förfrämjande / han som ock utkorat Eders Kongl. May:t til en Konung och Förste öfwer sin Israel / och så underligen genom Eders Kongl. May:ts stora Hieltemod och kring hela wärlden kunnige glorieuse actioner, nederslagit sitt folks fiender: han beskydde och beware än widare / för sitt helga namn skul Eders Kongl. May:t / på hwilken näst Gud så otaligas Sällhet hänger / ifrån all skada och fahrlighet / kröne Eders Kongl. May:t alt mer och mer med lycka och seger / stadfäste Eder Kongl. May:t den höga Kongl. Thronen / samt hela det

Kongl.

Kongl. Huset uti all önskelig trefnad och wälsignelse / samt odödelig åhra och berömmelse; hwilket med alla / både gamla och nya Sweriges undersåtare och inbyggiare / af innersta hug och sinne önskar

Eders Kongl. May:ts

Allerunderdånigste och troplichtigste Tienare
Thomas C. Holm.

Företal
til den gunstige Låsaren.

Et torde til åfwentyrs någrom/ såsom en sällsam och onödig syssla förekomma/ det jag mig företagit denne Tractaten om Provincien Nya Swerige/ som nu kallas Pensylvania uti America, at sammanskrifwa; hälst jag det samma Landet/ som så fierran ifrån detta wårt Swea Rijke är belägit/ aldrig med mine ögon besedt/ och det der til med nu aldeles ifrån Sweriges Crono afhändt är/ torde ock derföre synas wara lika angelägit/ om wij derom någon underrättelse hade/ eller icke: Men här til hafwer mig icke deß mindre wiße skiäl och orsaker drifwit och upmuntrat. ty fast än detta Landet nu under de Engelskas Jurisdiction hörer/ blifwer det likwäl af många Geographis och Historicis kallat Nya Swerige: det wärder ock ännu af den gamle Swenske Colonien bebodt/ wårt språk klart och fullkomligt der talt/ samt den rena Evangeliska Läran/ så rent och oförfalskat som hos oß/ genom Guds försyn och nitälskande Konungars/ högloft. i åminnelse/ samt hederlige Prästmäns förjorg och osparde möda fortplantat och bibehållit; Så at icke oanständigt synes/ oß med rätta någon kunskap åt minstone där om hafwa böra/ hwilket likwäl nu synes/ såsom på yttersta brädden ligga/ at falla uthur manna minnet/ så at rätt fåå finnas/ som här om/ något wist weta til at berätta. Hwarföre ock i anledning der af/ när jag för någre åhr sedan/ begynte at igenomse de Paper och skrifter/ som ännu kunde finnas qwar/

efter min sal. Farfader Mag. Joh. Campanius Holm:s, fordom Pastor i Fröſthult och Herenwij / och der ibland / förutan D. M. Lutheri Catechiſmum / ſom han uppå det där i orten gångſe Americaniſke ſpråket / den tijd han war der Prädikant hos den Swenſka Colonien, öfwerſatt / och med Dedication til Hans Högſt=Salige Kongl. May:t Konung CARL den XI:tes Herr=Fader / Konung CARL GUSTAF glorwyrdigſt i åminnelſe förfärdigat / fann jämwäl åtſkillige rara märkwärdigheter / angående ſå wäl det ſielfwa Americaniſka Landets situation och beſkaffenhet / deß Inwånare ſamt theras ſpråk ꝛc. Ty på det ſådant icke aldeles måtte förfaras och i förgätenhet komma / begynte jag det ſamma / wid lediga ſtunder at tilhopa leta; hwilket / ſedan jag det jämfört / icke allenaſt med min sal. Fader Mr. Johan C. Holm, ſom ock den tijden därſammaſtädes warit / utan ock med andra lärde och trowärdige Mäns ſkrifter och berättelſer / och det i någon ordning bracht / låto ſtraxt wid deß åſkådande någre förnäme och curieuſe Män ſit goda behag och omdöme der til förmärka. I ſynnerhet må jag här billigt nämna / Hans Hög=Grfl. Excell. Kongl. Rådet och Præſidenten Gref **Bengt Oxenſtierna** / wåre Förfäders och Fädernes Lands Antiquiteters och berömlige ihogkommelſes / höga älſkare och befordrare / ſom ibland ſine förnäme och högwichtige Ämbetes beſtällningar / icke allenaſt bewärdigade mitt förſta Project där uppå / med nådgunſtige ögon beſe / utan ock / til ſtörre delen igenomläſa / ochſin höga ynneſt der wid höra låta. Der til med ſom jag någre åhr bort åt / haft någon beſtällning wid Kongelige Antiquitets Archivum, hwareſt beſynnerligen för händer hafwes / til at ſammanſöka och ifrån glömſkones mörker befrja / alt

hwad

Hwad som hälst kan lända / til wåra Förfäders och Fäderness Lands heder och ihogkommelse / så har jag ock detta / utom mine ordinarie sysslor / wid ledige stunder sammanhämtat / hwilket ock icke utan skäl förmodeligen der ibland lärer kunna räknas : särdeles som här utinnan icke allenast (fast än korteligen) berättas / om the Swears och Göthers af urgamla tider här ifrån til America giorde utfärder / huru de sig der sedermera nedersatt och bygdt / samt Hedningarna uti den Christna Tron / der å orten först underwisat / jemte sielfwa Landets och des Inwånares art och beskaffenhet: utan ock / åtskillige Konungar och andra förnäme och hederlige Personer / warda här nämde / som nu äre wäl igenom döden afgångne / men doch hos efterkommanderna / för sine berömlige gärningar och wäl förde lefwerne / en högloflig åminnelse och lofwärdig ihogkommelse förtient hafwa : hwilket alt / med flere andre orsaker / mig än widare styrkte til Fäderness-Landsens tienst / denne korta Tractaten at omskrifwa och sedan til trycket befordra. Jag förser mig färdenskul til den gunstige Läsaren / at der han något sig til nöije här utinnan finnandes warder / behagade han det tillskrifwa / icke så mycket min ringa flijt / som jag här wid kunnat anlägggia ; utan fast mera de åtskillige lärde / förnäme och hederlige Män / hwars skrifter och berättelser / jag til deß större fullkomlighet och wißhet / här wid kunnat mig af betiena / och på sine ställen tilbörligen nämde warda : allenast det förmodar jag / at hwad jag uti en god mening / enfaldigt uptecknat / den til ynnest benägne Läsaren / lärer med gunstige ögon åskåda / och til det bästa uttyda ; hwar med jag honom Gud alzmächtig troligen anbefaller.

Then Första Boken.

Om America igemen.

CAP. Pag.

1. Om America igemen/ deß belägenhet/ fördelning/ och huru den samma af the Europeer är bebygd/ samt hwad för Regements form the der föra. 1

2. Huru/ på hwad tijd/ och utaf hwilka Europeer America först är uptäkt. 12

3. Om the Americaners härkomst/ på hwad sätt/ och igenom hwad wägar/ så wäl the som diuren/ äre i den nya Wärlden/ eller America komne. 21

4. Om the Americaniske Länders fruchtbarhet 25

*** *** ***

Then Andra Boken.

Om Provincien Nya Swerige/ eller

ler som den nu kallas Pensylvania, uti America.

CAP. Pag.

1. Om Provincien Nya Swerige wid Virginien, deras belägenhet och fruchtbarhet 27

2. Om Nya Swerige/ til alla de förnämsta orter och namn/ som på des bifogade afritning finnes/ korteligen beskrifwit 36

3. Om wäderleken och åhrsens tider/ uti Virginien och Nya Swerige. 46

4. Om Virginien och der wid gränsande Provincier Nya Engeland / N. Holland och N. Swerige / på hwad tijd / och huru de af the Christne blifwa upfundne. 52

5. Om Nya Swerige/ på hwad tijd/ och af hwad tilfälle / det wardt utaf the Swenske först beseglat och bebygdt. 55

6. Om Gouverneuren Johan Printz Resa til Nya Swerige åhr 1642. 63

7. Om Folket i gemen som reste til Virginien, och huru de Americaner hafwa sig emot dem förhållit. 66

6. Huru

CAP. Pag.

8. Huru the Swenſka hafwa bebygdt Nya Swerige / och hwad för ſkanſar och beſäſtningar the der uprättat. 72

9. Huru the Swenſka bortmiſte Nya Swerige / och hwilka ſom der öfwer ſedan warit rådande. 78

10. Om the Swenſkas tilſtånd uti Nya Swerige / ſedan det kom ifrån Sweriges Crona : Huru högloflig i åminnelſe Konung CARL XI. öfwerſkickar tll dem Präſter med Gudeliga böcker / och wid hwad tilſtånd the dem / wid theras ankomſt funnit etc. 84

11. Om the Swenſka Präſt-mån / ſom förſt planterat Guds Förſamling uti America och Nya Swerige. 106

*** *** ***

Then Tredie Boken.

Om the Americaner wid Nya Swerige eller Penſylvania.

CAP. Pag.

1. Om the Americaners hårkomst och språk/ wid Virginien och Nya Swerige. 110

2. Om the Americaners art och beskaffenhet/ der sammastådes. 120

3. Om samme Americaners klådebonad. 124

4. Om theras maat och dryck/ och huru the den samma tilreda. 125

5. Om theras huus och boningar/ samt hus-geråd. 127

6. Om theras Giifftermål och Barns upfostrande. 131

7. Om theras exercitier och hantering. 133

8. Om theras köpenskap och handel/ samt penningar. 137

9. Om theras Öfwerhet och Regemente/ samt Lag och Rått som hos dem föröfwas. 139

10. Om theras krig och wapn/ samt grymhet emot sina fiender. 144

CAP. Pag.
11. Om theras Tro och Gudztienst/ samt hwad för hinder dem äre i wägen/ at the swårligen warda til den Christna Religion omwände. 146

12. Om the Americaners död och begrafningar/ samt sorg öfwer de döda. 150

*** *** ***

Then Fierde Boken.

En Orde- och Samtals-bok på ofwan:de Americaners språk/ bestående af åthskillige små Capitel och Delar. 153

ADDENDA.

1. Om the Myncquesser eller Mynckussar, och theras Språk. 180

2. Om några mårkwårdige och sällsamme ting uti America. 185

Then

pag: I
TAB. I.
Grœnlandia Nova
Ÿslandia
Grœnlan: Vetus
AME RIC A. SEPTENTRIONALIS.
Dania Nova
N. Walles
OCEANUS ATLANTICUS.
Fret: Hudsonis
NOV. BRITANNIA
TERRA LABORADO
S. Laurentii
S. Walles
CA NADA
R. de Canada vel
Terra Nova.
Asores Ins.
at. Flandriæ
Mare Glaciale
NOVA FRANCIA
Mont Royal
N. Anglia
N. Hollandia
N: Svecia
VIRGINIA
California Ins.
N. Mexico
FLORIDA
Ins. Bermudas
S. Augustin
Sinus MEXICANVS
MAR DEL NORT.
MEXICO
Cuba
Spagnola
Domingo
An. P. Rico
S. Christofel
Barlovento
Jamaica
S. Martin
Tabaco
Sottovento
Guatimala
N. Hispania
p. Belo
Panama
TERRA FIRM
A. Caribana
MAR DEL ZVR.
Amasonum Regio
GVIANA
PERV
AMERICA MERIDIONALIS.
BRASILIA
Lima vel Los Reyes
Tucumannia
MARE PACIFICUM.
PARAGUAY
DIO
CHILI
Rio de la Plata
PATAGONVM REGIO
Ter. Magelanica
Totius AMERICÆ Descriptio
70
60
50
40
30
20
10
20
30
40

I. N. J.

Then förſta Boken

1. Capitel.

Om America i gemen/ deß belägenhet/ fördelning/ och huru den ſamma af the Europeer är bebygd/ ſamt hwad för regements form the der föra.

Ela Jordenes runda Klot/ beſtåendes af watn och jord/ warder utaf the Lärda och jordennes beſkrifware uti den gamla och nya Werlden fördelat. Den gamla Werlden är den i hwilken wij boo/ och begriper uti ſig Europam, ſom ligger norr ut/ Aſiam öſter/ och Africam, ſöder ut; Den nya Werlden kallas America, och är belägen wäſter ut/ hwilken åfwen ſå wäl hafwer warit til ifrån wärldenes ſkapelſe/ ſom den gamla; Men oß ſom beboo den gamla Werlden/ är den ſamma ſenare bekant blefwen. Och ehuru wäl man här allenaſt tänkt wiſa en liten Relation eller Beſkrifning om den Americaniſke Provincien Nya Swerige wid Virginien: ſå ſy-

nes doch wid detta tilfället ey otienligt/ at man först om America, eller (som den af the Siöfarande kallas) West-indien/ i gemen något förmåla måtte. Hwad fördenskull deß belägenhet widkommer/ så hafwer den/ efter then lärde Philippi Cluverii afritning/ öster ifrån/ Oceanum Atlanticum och Æthiopicum, wäster/ Mare del Zur eller Pacificum, söder/ Fretum Magellanicum och Terram Magellanicam, norr/ Mare Glaciale och de land under Polo Arctico belägne: fördelandes mäst alle Geographi och Lärde/ hwilka den beskrifwit hafwa/ uti Americam Septentrionalem och Meridionalem, samt des tilhörige öar; efter såsom sielfwa naturen hafwer den samma således igenom ett Nääs wid paß 15. mijl bredt fördelt/ som kallas Isthmus Panamæ eller Panamicus, så at hwad ofwan emot norden ligger/ kallas den Nordre- och nedanföre mot söder/ den Södre America.

Nordre America belangande/ så är der at märka/ först/ Sinus Mexicanus, stora floden/ S. Laurentii, och Fretum Hudsonis: sedan deß hufwud Provincier som the Europeer sig där bemächtigat och bebygt hafwa/ af hwilka deße äre the förnämsta.

Mexico, eller Nya Spanien: denne är den förnämsta som the Spanier besittia uti America, och är af Ferdinando Cortesio, en Spanior Anno Chr. 1521. intagen och under them bracht: Här uti är en skiön stad/ i hwilken the Spanskas Vice-Roy hafwer sit Residens: jämwäl och Ärkiebiskops säte och Universitet.

Nya Mexico, eller som somlige det kalla Nova Granada, ligger ofwan före Nya Spanien och bestär af åtskillige Konunga-Riken/ hwilka the Spanier först Anno 1598. hafwa upfunnit: här finnes Gull och Silfwer/ Mineralier samt åtskillige slags dyrbara stenar.

Florida,

Florida, är ock af de Spanier uptächt/ ock derföre således kallad/ efter the den uppå en Palmsöndag upfunno/ hwilken the kalla Pascua de Flores: The hafwa här af allenast en dehl inne/ med Städerna S. Matheo och S. Augustino; Men hwad som widare emot Virginien ligger/ in till Staden Carolina, det hörer the Engelska til: the hafwa tagit det ifrån Fransosen Anno 1600. hwilka först 1564. begynt det at bebyggia: här finnes ock metaller, särdeles Koppar och Bly.

Canada, under detta/ begripes i gemen alt det öfriga emot norden/ in til Fretum Hudsonis, och är jämwäl af the Spanier först uptächt; men efter the intet der funno något särdeles som dem anstod/ hafwa the det samma igen öfwergifwit/ kallandes det Capo di Nada, eller Cap von nichts: här til höra åtskillige Provincier, ibland hwilka äre the förnämsta/ Nova Francia, wid floden S. Laurentii, är uti förra Seculo af the Fransoser/ uti Francisci I. regementz tijd/ först uptächt och bebodd: här finnes Koppar och bly. Qvebec, är hufwudstaden der uti/ hwarest the Fransöskas Vice-Roy hafwer haft sitt Residens/ men är åhr 1629. af de Engelska eröfrad och intagen.

Louisiana denne är wid Virginien belägen/ och af Fransosen Anno 1678 först uptächt/ och sedan deras Konung til ära således kallad/ hela Provincien warder räknat til Novam Franciam.

Estotiland, Terra Laborador eller Nova Britannia, ligger ofwanföre Nya Frankrike/ wid Sinum Hudsonis/ och skal jämwäl der finnas Gull och Silfwer/ samt kostbara stenar/ såsom Marmor/ Jaspis och Smaragder.

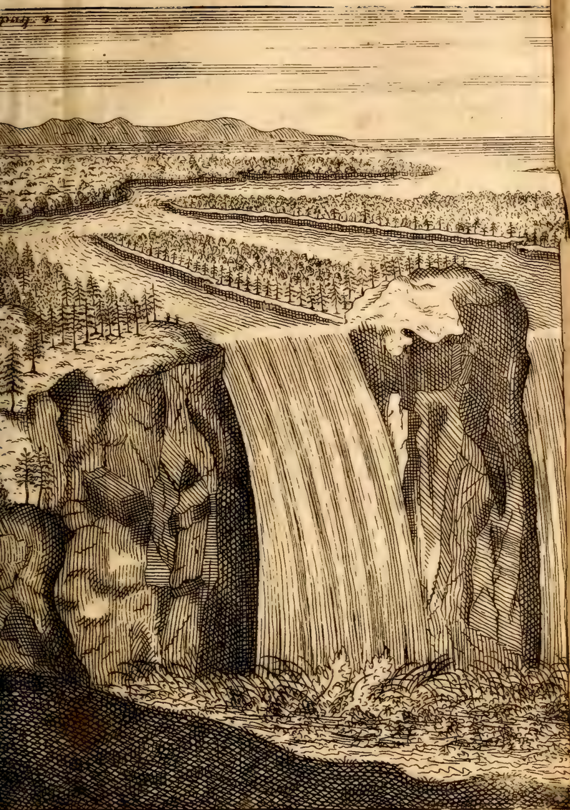
Virginia, här wid äre the Europeeske Colonierne, såsom, Nya Swerige/ Nya Engeland och Nya Holland:

om hwilka på sit rum/ uti den andra boken i denne Tractaten/ widare förmåles.

Ett stycke af Virginien, kallas ock Maryland/ eller Terra Mariæ, hwar ifrån the Europeer bekomma det bästa Virginiska Tobak. Twärt öfwer wäster uth / äre och några nyligen upfundne Länder belägne / ibland hwilka äro Nort-Walles, Sud-Walles och Nya Danemark: Hafwet som der til ligger/ kallas Mare Christianum; men hwad som widare sträcker sig emot Polum Arcticum, det hörer til Terram Incognitam.

Uti denne Nordre delen af America, äre jämwål wid slutet af nästförflutit Seculo, neml. åhr 1680. och följiande/ åtskillige Nya Länder och Landskaper / som tilförene intet hafwa warit the Europeer bekante/ af en wid namn Ludovicus Hennepin, Missionar: Recollect: Notar: Apostol. uptäkte: hwilka emillan Nya Mexico och Ishafwet skola wara belägne / och wida öfwergå hela Europa uti storlek/ sträckande sig öfwer 800. mijl i längden / och warda af 200. Nationer folk [som alle hwar för sig hafwa sine särskilte språk] beboddde: blifwande der til med af en stor flod som löper igenom landet bewattnade / etc. Han beskrifwer der jämte et öfwermåttan stort wattufall/ wid floden Niagara och emillan siön Ontario eller Frontenac och Eriè beläget/ (se Tab. VI.) hwars like neppeligen i hela werlden skal finnas/ Det skal wara öfwer 600. foth högt / och nederfalla utföre et stort berg / hwilket det samma i tu fördelar/ så at det på bägge sidor nederfaller: Watnet ifrån den skräckeliga högden/ skal brusa så starkt / och gifwa ett sådant don ifrån sig/ at det wid sunnan wäder 15. mijl wäg höras kan: och är wid Herr Hennepins beskrifning där om/ sålunda afritat som det här bifogat finnes.

Han

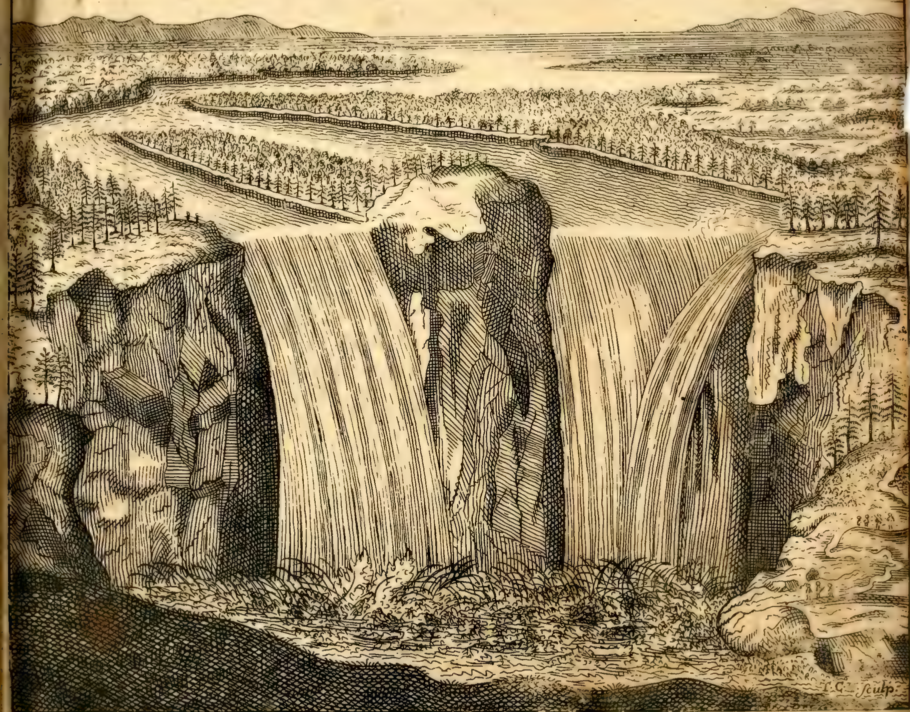

pag. 4.

om hwilka på sit rum/ uti den andra boken i denne Tractaten/ widare förmäles.

Ett stycke af Virginien, kallas ock Maryland/ eller Terra Mariæ, hwar ifrån the Europeer bekomma det bästa Virginiska Tobak. Twårt öfwer wäster uth / äre och några nyligen upfundne Länder belägne / ibland hwilka äro Nort-Walles, Sud-Walles och Nya Danemark: Hafwet som der til ligger/ kallas Mare Christianum; men hwad som widare sträcker sig emot Polum Arcticum, det hörer til Terram Incognitam.

Uti denne Nordre delen af America, äre jämwäl wid slutet af nästförflutit Seculo, neml. åhr 1680. och följiande/ åtskillige Nya Länder och Landskaper/ som tilförene intet hafwa warit the Europeer bekante/ af en wid namn Ludovicus Hennepin, Missionar: Recollect: Notar: Apostol. uptäkte: hwilka emillan Nya Mexico och Ishafwet skola wara belägne/ och wida öfwergå hela Europa uti storlek/ sträckande sig öfwer 800. mijl i längden/ och warda af 200. Nationer folk [som alle hwar för sig hafwa sine särskilte språk] beboddde: blifwande der til med af en stor flod som löper igenom landet bewattnade/ etc. Han beskrifwer der jämte et öfwermåttan stort wattufall/ wid floden Niagara och emillan sjön Ontario eller Frontenac och Eriè beläget/ (se Tab. VI.) hwars like neppeligen i hela werlden skal finnas/ Det skal wara öfwer 600. foth högt/ och nederfalla utföre et stort berg/ hwilket det samma i tu fördelar/ så at det på bägge sidor nederfaller: Watnet ifrån den skräckeliga högden/ skal brusa så starkt/ och gifwa ett sådant don ifrån sig/ at det wid sunnan wäder 15. mijl wäg höras kan: och är wid Herr Hennepins beskrifning där om/ sålunda afritat som det här bifogat finnes.

Han

pag. 4.
TAB. II.
I. G. sculp.

Han är der til med i den meningen/ at den norre delen af America och Iapan skola sträcka sig tilsammans/ och gifwer anwißning/ huru man en kortare wäg än tilförende/ och utan at 2:ne gånger paßera Æquinoctial linien, skal kunna resa til China och Japan; Hwar om bem:te Hennepin, hwilken i 11:wa åhrs tid skal hafwa bewandrat Americam, uti sine 3:ne Resebeskrifningar der om widtlöfteligare förmäler: den Första kallar han/ Description de la Lovicianne, nouvellement decouverté au Sud-Oüest de la Nouvelle France &c. den Andra Nouvelle Decouverte d' un tres grand Pays, situé dans l' Amerique entre nouveau Mexique & la Mer glaciale &c. Tredie Nouveau voyage d'un Pays plus grand, que l' Europe &c. Nu nyligast igenom trycket utgifne.

SÖdre America belangande / så är der wid at taga i acht/ först/ Fluvius Amazonum, som flyter öster ifrån under linien, uti det Atlantiske hafwet/ och Fluvius Platæ eller Argenteus, hwilken flyter mot söder uti Oceanum: sedan deß förnämsta Landskaper/ som äro följande.

Terra firma, ligger till Sinum Mexicanum, mit emot Isthmum Panamicum, och kommer the Spanier til/ warandes der uti åtskillige Provincier, såsom Terra firma in specie, som och kallas Castilia Aurea. Panama är en braf handelsstad. Porto Belo, eller Portus Pulcher, är en skiön hamn wid Sinum Mexicanum belägen. Widare äre/ Carthagena, S. Martha, Venezuela, Nova Andalusia, Carabana, Paria och Nova Granada, &c.

Peru eller Regnum Peruanum, är den mächtigaste Provintz, näst Mexico uti America, och är Anno 1529. i Kon: Carl V. tid uptächt af en Spanjor Franciscus Pizarus wid namn/ ifrån hwilken tid/ han stadigt hafwer hört the

Spanske til. Sielfwa Landet warder uti try Audientias eller Præfecturas fördelt: Quito eller Præfectura Quiti, ligger iust under linien: åfwen så hufwudstaden Quitum, uti hwilken år Kongl. Rått och Universitet.

LosReijes, eller Præfectura Regum, ligger der under och år altså mit uti Peru, Lima, Los-Reyes eller Civitas Regum wid hafwet: denne år den skiönesta stad uti America, och först uptåcht af the Spanier Anno 1535. Hår hafwer den Kongl. Vice-Roy öfwer den södre delen af America sitt Residens.

Loscharcas, eller Præfectura Charcarum, hår uti år hufwudstaden La Plata, eller Argentea, hwarrest ock år Erkiebiskops såte. Potosi eller Potosium, i denne Provins år det båsta bårgwårk uti hela America.

Chili, detta landskapet år Anno 1535 af the Spanier uptåcht och intagit/ och år der temmeligen kalt: S. Jago eller fanum S. Jacobi, år hufwudstaden der uti/ hwarest Gouverneuren residerar.

Terra Magellanica, hafwer sit namn bekommit af Ferdinando Magellano, en Portugisk man/ hwilken den samma Anno 1520. hafwer intagit. Efter des belågenhet skal der wara temmelig kalt: the Spanier hafwa der bygt 2:ne Ståder/ S. Philippe och Nombre de Jesus; men efter der war så kalt hafwa the dem igen öfwergifwit.

Tucumannia, the Spanier hafwa måsta delen hår af iñe/ och år S. Miguel eller Fanum S. Michaelis båsta staden der uti: S. Jago del Estero, eller fanum S. Jacobi de Storea, der uti år Gouverneurens residens.

Paragaij, detta landet kommer ock de Spanier till.

Brasilien, år Anno 1501. af the Portugiser uptåkt/ hwilka

hwilka den samma ock ännu hafwa i besittning (oansedt Holländerne hafwa fuller understundom budit til at drifwa them dädan) giörandes sig ther god profit/ besynnerligen af Socher: S. Salvator eller fanum S. Salvatoris, är hufwudstaden der sammastädes/ hwarest är Erkiebiskops säte/ en god hamn och [illegible]ne fasta befästningar. Här uti Brasilien, är ock nyligen en mycket rik gullmina upfunnen/ hwilken förmenes åhrligen här efter skola kasta af sig en stor skatt och inkomst/ emedan det skrifwes at iu diupare och längre man gräfwit in [illegible]t landet/ iu mera och rikare malm skal der finnas. Här skal och wara ormar utan förgift/ och altså till math tienlige.

Amazonen, är en stor hop med små Landskaper/ som liggia under floden Amazonen, och äre intet stort af the utländska beboдde.

Öarne som äre belägne omkring America angående/ så äre deße the förnämsta som af the Europer beboos/ neml.

Azores eller Insulæ Accipitrum, liggia rätt när Europa, så at man intet wäl wet/ om de rättare til Americam, eller Europam räknas skola: tilförende/ medan de hörde the Nederländske til/ kallades de ock Insulæ Flandriæ; men nu komma de Kongen i Portugall till/ och äre til tahlet IX. Hwilka alla äro mycket fruchtbara; Tercera är den förnämsta ibland dem/ på hwilken hufwudstaden Angra är belägen.

Insulæ Antillæ, hafwa detta namnet bekommit af the Spanier/ efter de äro insulæ ante Americam, det är sådana öar som äro belägne fram före America, når man tijt ifrån Europa seglar. Och efter deße Antiliske öar/ äre temmelig många/ fördelas de uti fyra Classer: 1. Antillæ Majores, eller de stora Antiliske öar. 2. Insulæ Barlo vento. 3. Ins. Sottovento. 4. The Lucaijske öar. Antillæ Majores äre deße fyra.

Hi-

Hispaniola, hörer måstedelen the Spanier til: och är Domingo den förnämsta Hufwudstaden der uppå/ och äldst ibland alla uti America som the Spanska hafwa bygdt: på norr sidan hafwa ock the Fransoser sig nedersatt.

Cuba, ligger widare bort/ och hörer heel och hållen the Spanier til: här uppå är den stora handels staden Havana, wid hwilken den Spanske Silfwerflottan församlas.

Jamaica, är en god del mindre/ och kom tilförende the Spanier til/ hwilka der hafwa bygdt en stad som the kalla Sevilla del Ora; men blefwo Anno 1655. utaf the Engelska der ifrån drefne. Anno 1692. är denne öen förmedelst en Jordbäfning heel ruinerad worden/ hwilket de Fransoser noga i acht tagit/ och sökt sig at blifwa mästare öfwer den samma; Men the Engelske hafwa sig doch lyckeligen förswarat: der finnes det bästa Säcker.

Porto-Ricco, eller Inf. Portus Davidis, är än då mindre och hörer the Spanske til/ hwilka där uppå hafwa bygt en stad som the kalla S. Juan de Porto Ricco. Uti alle deße öar fiñes Gull och Silfwer/ besynnerligen här uti Porto Ricco.

Insulæ Barlovento eller Adventuū, ligga öster emot den stora Antiliske öen/ hwilka och Inf. Caribes warda kallade/ och hafwa åtskillige Nationer af Europa dehl der uti. The Fransöske hafwa deße inne/ Guadelupia, Martinica, S. Crucis, S. Bartholomæi, S. Luciæ och Inf. Testudinis, The Engelske deße/ Inf. montis Serrati, Antigoa, Inf. Nivium, Angilla och S. Christopher, af hwilken en dehl kommer the Engelske och en dehl the Fransöske til.

The Danske hafwa Inf. S Thomæ.

The Holländske/ Inf. S. Eustachii.

Hertigen af Curland/ Inf. Tabaci, hwilken är honom af Kong Carl II. uti Engeland förärad.

Inf.

Insl: Sottovento, eller infraventum, ligga ofwan före Terra Firma, och söder emot den stora Antiliske Ön.

Insl: Trinitatis och Margaritæ komma the Spanier til/ hwarest the hafwa mycket rijkt Pärlefång. Curassoa kommer the Holländske til.

Lycayske Öarna/ ligga under Florida och norr emot den stora Antiliske Ön/ och äre deße der under de bekanteste: Bahama, Lucayoneca och Guanahamia; denne är den första Öö som Ch: Columbus upfann/ och kallades af honom S. Salvator, förmenes ock af somliga/ wara den första som the Europeer hafwa sedt utaf America.

The Öar som ligga på sidan emot Africa, äre deße/ Terra Nova, ligger wid Canada, der som floden S. Laurentii faller uti Hafwet/ öfwer hwilka the Engelska måst hafwa at säya: doch kommer en dehl/ the Fransöske och Hölländske til/ der är ett öfwermåttan rjkt fiskefånge.

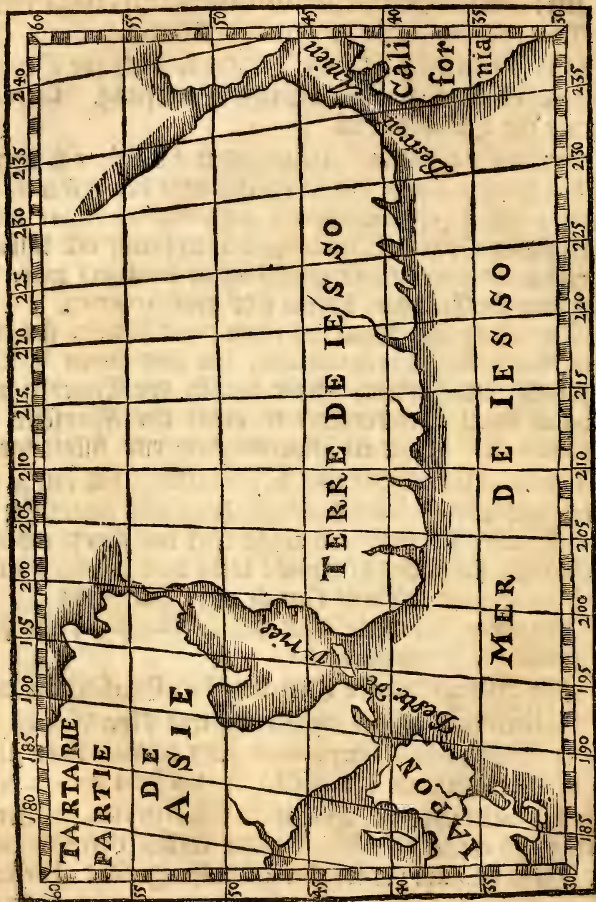
Insula Assumptionis, S. Johannis, och andre som äre belägne wid Terram Novam, höra alla Fransosen til. Insl: Bermudes äre små' och ligga rätt när thoop/ och komma alla the Engelska til/ hwilka kalla dem Insulas Æstivas eller Dæmonum: på deße Öar är godt Pärlefång.

The Öar som äre belägne näst til Brasilien, äre små/ och komma the Portugiser til.

The Americaniske Öar uti Mari Pacifico äre deße.

California, ligger ofwan före wid Nya Mexico, och warder igenom Mare purpureum eller rubrum ifrån America afskild: denne är den största Ö uti hela America, och af the Spanier uptächt. Här ifrån California, sträcker sig ock ett Land alt in til Asien, hwilket kallas Terre de Iesso, eller Terra Esonis: det warder allenast igenom Fretum

T. b. III.

TARTARIE
PARTIE
DE
ASIE
TERRE DE IESSO
MER DE IESSO
IAPON
cali
for
nia

Anian, der ifrån skilt/ och hafwer här til intet warit bekant/ hwarföre det ey heller på Land-Charterne finnes wara utsat/ men wid Lud: Hennepins Amerianiske beskrifning är det således som här ses afteckmat.

Mit öfwer Peru och Tropicum Capricorni, liggia stoor myckenhet med små Öar/ som af the Holländske äre uptächte/ ibland hwilka the förnämsta äre/ Ins. Muscarum. Principis Guilhelmi, Canum, och Inf. Bonæ Spei &c.

Inf: Salomonis, ligga emot Asien, rätt under linien, och äre af the Spanier Anno 1567. föst uptäkte: hwilka i forstone hafwa der bekommit stor rikedom/ derföre de ock kallade äre Salomonis Öar; men skola nu wara temmelig uthödde) the äro 20. tilsammans/ ibland hwilka S. Isabella är den förnämsta.

Insulæ Latronum, äre belägne när in til Asien, och warda af somliga räknade til Asiam/ och af somlige til Americam: the höra alle the Spanier til/ och hafwa åtskillige namn/ såsom Insulæ Velarum, Ins. Sapanæ, och i näst förflutit Seculo, äre de efter Drottningen uti Spanien kallade Insulæ Mariæ Annæ: på somlige Land-Chartor nämnas de Archipelagus S. Lasari. The andra små Öar/ som ligga här och der omkring/ koma mäst alle the Spanier til.

Således är nu America, eller den Nya Werlden/ belägen/ och af the Europeer bebygd: Hwad theras regements form och republique der sammastädes widkommer; så hafwa the Spanier som bebo Peru och Mexico, sina Pro-Reges; hwilka the mäst efter hwart tredie åhrs förlopp kalla tilbaka/ och för den kunskap the der/ förmedelst sit förde regemente och regerande hafwa ehrhållit/ tilläggas the til det Indianiske rådet/ the regera folket både med Wapn och Lag.

Uti andeliga saker/ hafwa the Ärkiebiskopar och Biskopar

skopar ifrån Hispanien tijt sände/ ia/ och månge af de Dominicaners och Franciscaners Klöster.

Civile saker angående/ så hafwa the uti hwar Provins sine Tings och Domställen/ hwarest sådant afgiöres och dömmes/ såsom uti Regno Mexicano, Gvadalajarense och Gvatimalense. Uti Hispaniola, hwar under ligga Antille Majores, Peru och Quito, wänies folket alt ifrån Barndomen wid andeliga och civile lagar: der hafwa the ock uprättat Academier, hwar uti både andelige och wärldzlige studier föröfwas.

The andra Europeer hafwa uti sine Colonier Gouverneurer och Landzhöfdingar/ utaf hwilka somlige förestå Militien och somlige Handelen/ regerandes mest efter sin egen rått och godtfinnande.

Elliest är ratio status hoos alle som hafwa Colonier uti America, at hwad som the inne hafwa/ söka wäl at bewara och emot fienden förswara/ hwarföre the ock sine Städer och Befästningar emot fiendens hastiga anlopp/ med Murar och Wallar wäl befästa.

2. Capitel.

Huru/ på hwad tijd/ och utaf hwilka Europeer/ America först är uptäkt och påfunnen.

På hwad tijd/ och utaf Hwilka/ America först skal wara uptäkt och påfunnen/ finnes ibland the Lärde åtskillige meningar: En stoor dehl hålla före at the Gamla intet hafwa wetat af America, utan skal allenast för 200. Åhr sedan/ wid paß/ wara först upfunnen/ då Christopher Columbus, och efter honom Americus Vespucius, den först uptäkte: fördenskul the och

den

den samma Orbem Novum, eller den Nya Werlden/ kallat hafwa. Om Columbo och Americo, huru the först upfunno Americam, finnes detta förnemligast uti Historierne.

Chr. Columbus, bördig af det Genuesiska Härskapet Nervi uti Italien, hafwer wänt sig alt ifrån barndomen at fara til siös/ och warit en förfaren och lärd Naturkunnig: När han uti Spanske Wästersiön ofta seglade/ och blef warse/ at på wißa tijder om åhret/ upkom på Hafwet wästan ifrån starcke och långwarachtige wäder; skal han giordt sig aldeles försäkrad/ efter han wiste at alle wäder hade sina första uhrsprung af Jorden/ at wäster ut/ öfwer den stora siön måste åntl. wara ett Land/ hwar ifrån sådant wäder komme. Hafwer fördenskul sig företagit et sådant obekant land at upsökia; Och på det han måtte der til nödwändige medel bekomma/ hafwer han rest til åtskillige Konungars och Potentaters Hoff/ och detta sitt upsåt tilkänna gifwit: der jämte begärandes der til Skepp/ Folk och annat som kunde tarfwas; Men är af alle/ i förstone blefwen förachtad och förskuten: til des åntl. Konungen uti Castilien Ferdinandus V. och des Drottning Isabella, låta sig öfwertala/ och tilrede åt Columbo både Skepp och andra nödwändigheter/ som der til kunde fordras. Begaf sig altså Columbus åhr 1492. den 3. Augusti, at upsöka Americam med 3. Skiepp och 120. Man Spaniorer. När nu the efter 30/ och några dagars seglande/ intet funno något Land/ och i medler tid theras Prowiant och lifs medel begynte mangla för dem/ begynte Skepsfolket på at knorra emot honom/ skyllandes honom för en förförare/ och befalte at han strax skulle

wända om tilbaka igen/ elliest wille the kasta honom öfwer bord i siön; Men han förmåtte dock äntel. igenom mycken bön hos them/ at the ännu skulle wänta uti 3. dagar/ och funno the intet i medler tijd Land/ wille han då wända om igen; Hände altså innan deße dagar woro förbij/ at the fingo see Land/ och kommo omsider til den Lucaiske Ön Guanahami; Hwarest Columbus straxt låt giöra ett Kors/ den korsfäste Christum til åtanka/ och uprättade det samma på den orten som the först kommo til landz/ kallandes den samma St. Salvator. Sedan seglade the til Ön Cubam, på norre sidan/ och så til Hispaniolam, hwarest the funno mycket Guld; Här på Hispaniola fick han förlof af Konungen der sammastädes/ at bygga en Skantz/ hwilken han med 38. wäl bewäpnade Spaniorer besatte/ begifwandes sig sedan åhret der efter/ med stoor skatt af Guld/ Silfwer och ädla Stenar åt Spanien igen/ och berättade huru denne theras resa hade för sig gåt: Hwarest han då med stoor Nåde af Konungen blef unfågnad/ och derföre med Admirals titul behedrad. Andra gången seglade han tijt 1498. med 17. Skiepp/ och 1500. Man stark/ då han wid sin ankomst fann/ at alle woro förmördade af the Indianer/ som han der första gången lemnade. Här hafwer han låtit bygga Staden Isabella och S. Domingo, samt Fästningen S. Thomas: uptäckandes sedan Anno 1490. Cubam och Iamaicam: och 1504. andre der omkring liggande Öar/ iämwäl en dehl af fasta Landet på America.

Americus Vesputius, war en Florentiner/ och anstälte sin resa til Americam Anno 1502. med stort anthal af Folk och Skiepp/ på Emanuelis Konungens i Portugal befalning: då han reste under Æquinoctial linien, och

uptäkte

uptäkte Küsten af Guinia och Brasilia, in til Tropicum Capricorni, af 32. grad: lat: austr: och widare åt floden De la plata, til 32. Grader.

Andra gången stälte han sin resa til Ön Real, på wägen åt Brasilien, och när han kom wid Capo Verde och Sierra Liona, fick han olycka wid Guinea, i det at skeppet som förde theras Prowiant/ förgeks/ och måste fördenskul begifwa sig til baka igen. Hafwer altså Americus Vesputius icke allenast besedt deße ofwannämde Öar/ utan ock sielfwa fasta Landet af America påfunnit; Fördenskul och hela Landet sedan efter honom är kallat wordet America.

Widare om Columbo och Americo see Joh: Lud: Gottfr: historia Antipodum, de 2:ne Spanske historie skribenterne Gomara och Mariana samt Seb: Munsteri Cosmographia &c.

Andra Lärde/ äre i den meningen/ at America långt för detta och redan uti de älsta tjder skal hafwa warit dem gamlom bekant; hwilket the först af den H. Skrift bewisa willia/ och af det som läses 2. Paralip: 8. och 9. at den Högwise Konungen Salomon utskickade Skiepp till Ophir, hwilka alla 3. åhr kommo tilbaka med fijnt Gull af 450. Centener, samt Silfwer/ Elphenben/ Apor och Påfoglar. Detta Ophir som deße Skiep hafwa seglat til/ mena the warit America [sardeles Insulæ Salomonis eller Hispaniola och Peru] och det för deße orsaker: först/ efter skieppen alle 3. åhr kommo tilbaka/ så måste ju theras resa til långt bort belägne Orter warit giord: Ostindien hafwer warit Salomon när/ och åth norr och söder/ hade the intet kunnat anställa någon lång resa til siös: Wore altså här utaf at sluta/ det skieppen måtte då gått wäster ut/ til den Nya Wärlden/ som längre bort ifrån K. Salomons

Rijke

Rijke wore belägen. För det andra kunde ey heller någon orth i wärlden / wara rikare och öfwerflödigare af Gull / Silfwer / Apor / kosteliga Trän och Stenar [som Salomon har låtit hemta] än åfwen the Americaniske Länder; Men detta ogillas doch af andra som hålla före / at detta Ophir intet annat Land hafwer warit än Ostjndien / och det för deße orsaker. Förſt emedan det war Kon: Salomon när wid handen / och at alle deße dyrbare saker / kunde der wäl nog bekommas: der til med står intet uti ofwannämde rum / at skieppen hade giort så lång resa / at der til fordrades 3. åhrs tijd / utan i hwart 3:die åhr hafwa the sådant fördt med sig. För det andra / så wore fuller America med Gull / Silfwer och andra sådane kostbare saker wäl försedd / men Ostjndien / besynnerligen China i K. Salomons tid / mycket mera: skulle fördenskul warit fåfängt (som man i Ordspråket talar) at gå öfwer Ån efter watn och hemta the ting ifrån så wida bort belägne orter / som man bättre och öfwerflödigare / närmare bekomma kunde.

Näst den H. Skrifft / willia the utaf den wise Platone och Diodoro Siculo bewisa / at America redan uti de äldsta tjder skal hafwa warit the Europeer bekant; emedan the beskrifwa en Ö / hwilken the kalla Atlantidem Insulam, wid fretum Herculeum belägen / som skulle wara en dhel större än Asia och Africa eller Lybia; Men at Plato och Diodorus Siculus , intet der igenom förstå Americam utan den rätta Atlantiske Ön Swea-Rijket / det wisar klarligen och widlöfteligen then Höglärde Professoren D. O. Rudbeckius, uti sin Atlantica Tom. I. Cap. VII. och Tom. II. Cap. I.

Andra återigen hålla före / at några skiepp hafwa fuller kun-

ler kunnat uti deße tjder blefne til Americam, utaf owäder eller annat tilfälle drefne/ och såledés på somlige orter wordet med Inwånare besatt; Men at någon skulle hafwa kommit tilbaka der ifrån igen/ och om sin resa berättat/ willja the intet förmoda:

Doch äre några Engeländare/ som wilja bewisa/ at America allaredo Anno Christi 1190. skal wara upfunnen af Mandoc, Oven Guisneths Son/ Printzen af Wallis; hwilken twenne resor skal hafwa begifwit sig tjt/ och är omsider der sammastädes död blefwen: skolandes han jämwäl hafwa låtit der bygga en fästning uppå Florida, eller Virginia, eller ock som somlige mena på Mexico; förденskul det och skal wara härkommit) at uti det Mexicaniske Språket så många Britañiske Ord inmängde äre/ som ock/ at the Spanier wid sin ankomst tjt/ några Christelige plägseder hoos samma folk förmärkt hafwa.

Men förutan detta kan ock wisas/ at America ändå tilförene/ är af deße Nordiske Länders Inwånare fem särskilte gånger beseglat och bebodt: Anno Christi 996. wid paß/ af hwilkom den ock warit kallat **Winland det goda**/ och **Skrälingaland**; som på gammal Göthiska i 6. särskilta Capitel beskrifwit finnes/ uti den stora Konung Olof Trygwasons Historia/ eller Snorre Sturlesons siette dehl/ Tom. I. ifrån pag. 329. til 348. af den berömlige Antiquarien Wälborne Herr Joh: Peringskiöld Anno 1697. igenom trycket utgifwen: hwar utaf man för korthet skul allenast wil här införa/ först theras namn som detta **Winland det goda** uptäkt och besökt hafwa; sedan the omständigheter/ hwar med det samma afmålas och be-

skrifwes; på det man der utaf må skönia huru wida America der af kan igenkännas.

1. Som hafwer anstält sin resa til detta Landet/ läses hafwa warit en wid namn Leif Erikson/ hwilken ock något tilförende wart af Konung Olof Trygwason uti Norrige/ skickad til Grönland/ at der förkunna den Christna Låran/ han hafwer rest dit 35. Man stark/ bygt der hus och bodt der öfwer winteren.

2. War Thorwald Erikson/ Leifs broder/ han hafwer begifwit sig åt samma Orth med 30. Mån och warit der öfwer Winteren.

3. War Torsten Erikson/ hwilken reste tjt tillika med sin Hustru Gudrid/ efter sin Broders Thorwalds Ljk med 50. Mån af utwalt/ starkt och stort folk.

4. War Karlsemne/ som begifwit sig tjt tillika med sin Hustru Gudrid/ med 60. Karlar och 5. Qwinnor/ samt allehanda slags Boskap/ efter the der då årnade at bebygga Landet.

5. War Freidis Eriks dotter och bröderna Helge och Finboga/ hwardera med 30. wiga Mån/ förutan Qwinnor: warandes alle desse/ först reste åt Grönland/ och sedan der ifrån til den **Nya Werlden**/ eller som the den kallat **Winland det goda**.

De omständigheter som detta utaf them upfundna Landet beskrifwes med/ angående; så läses der/

1. At Landet war fagert/ skogwuxit och intet långt emillan skogar och siöar.

2. At der war många Öar och grund siö/ når siön föll ut/ samt hwit sand.

3. At der i siön eller Ån war Lax och allehanda slags annor fisk.

4. At

4. At der war Ebbaflod/ och at Hwalfisken wräktes up med Floden.

5. At der war god och kostelig Landzfrucht/ samt sielfsådde Hweteåkrar.

6. Daggen som föll på Gräset om Morgonen/ war mycket söt.

7. At Landet war mycket fruchtbärande af allehanda ymnoga saker både af Wjnträn/ Wjndrufwor/ alsköns fiskerj/ samt andra rikedomar.

8. At der war ingen stark frost/ så at gräset litet förwißnade om winteren/ skulle ey heller Boskapen då derföre behöfwa Foder.

9. At der war längre dag än på Grönland och Island/ och at Solen gek up frukost dags/ när kortaste dag war.

10. At Landsens Inwånare/ brukade Pjlar och Bogar til Wapn/ med hwilka the förde Krig och stridde emot the Norska med.

11. At the foro öfwer siön med bark-båtar.

12. At the boro bördor och byltor med sig/ som woro/ Gråwärk/ Sablar och allehanda slags skiñwaror/ hwilka the tilbödo them Norskom at tilhandla sig af them.

13. At the hälst wille hafwa Wapn för sina Hwaror/ men efter som the fingo Miölk/ wille the då häller hafwa den/ än något annat.

14. At the woro mycket redde och luppo undan för Tiurens Wrålande/ som the Norske hade med sig.

15. At the förundrade sig och fruchtade för the Norskas Wapn/ etc.

Huru alt detta stämmer öfwerens med the skrifter och

reseböcker/ som om America skrefne finnes/ och särdeles med Virginien och där wid gränsande provincier, warder den curieuse Läsaren/ utan någon widare jämförelse framdeles uti denne korte Tractaten finnandes.

At detta Winland det göda/ intet añat land är än America/ det håller jämwäl den Höglärde Professoren O. Werelius före/ som sees kan af hans Notis til Hervoræ Sagan pag. 27. Warandes det så mycket troligare/ som ock detta Grönland/ hwar ifrån ofwañämde hafwa stält sin resa/ och America, mycket när skola gränsa tilsammans/ hwilket läsas kan så wäl af förenemde Sturlesonii rum/ som af Jöns Larßons Wolffs Norrigia illustrata, på Danska tryckt i Köpenhafn Anno 1651. Och af beröml. Assessor Antiquitatum Herr El. Brenner ibland annat mig communicerat; Hwar uti beskrifwes någre resor som Kon: Fredrich den II. och Christian den IV. i Danmark/ hafwa låtit anställa til Grönland; då the jämwäl oförwarandes hafwa kommit til Americam, wetandes intet annat/ än at det skulle warit Grönland; hwar om der sammastädes särdeles P: 273. läsas kan. Detta Grönland är nu förtiden obekant/ så at man intet wägen der til finna kann/ af orsak/ mena somlige/ at en stor hop med Is som igenom storm drifwitz utur det Tartariske Hafwet/ skal hafwa wråktz tjt/ och således tilloppet och ingången/ der af igenstängd blifwit: skolandes Folket som der bodt sedan öfwergifwit sine boställen/ och (som den Höglärde Hugo Grotius menar) begifwit sig länger in i landet/ och omsider til the Americaniske Länder/ af hwilka sedan/ utan twifwel/ en del af Americæ Inwånare/ jämwäl lärer hafwa sit uhrsprung bekommit.

3. Cap.

3. Capitel.

Om the Americaners hårkomst/ på hwad sätt och igenom hwad wågar/ så wål the som Diuren/ åre i den Nya Wårlden/ eller America komne.

Här til hafwer man korteligen handlat om/ huru som den Nya delen af Werlden/ eller America, är utaf the Europeer bebygd och beseglad worden; föllier altså nu med rätta om deß infödde Inwånare/ the Americaner, något at förmåla: aldraförst tilseendes theras hårkomst och uhrsprong/ sedan på hwad sätt och igenom hwad wågar/ så wål the som Diuren/ åre i den Nya Werlden komne.

Utaf den H. Skrift är kunnigt/ at alle Menniskiobarn på Jordenne/ hafwa sit uhrspång utaf Adam: der til med/ at alle lefwande på Jordenne/ åre igenom Syndafloden omkomne och drunknade/ undantagandes Noah och the som med honom woro uti Arken. Följier altså här af/ at alle Menniskior och Diur på Jordene/ åre hårkomne och förplantade utaf them som woro uti Noe Ark; hwilken i denne wår gamla Werld/ uppå bärget Ararat, uti Armenien, är stadnat worden/ som är til at låsa 1. Mosis B. 8. Cap. Måste derföre/ the Nya Werldenes Inwånare/ så wål Menniskior som diur/ jämwål wara utaf Noe Ark hårkomne. Efter nu så är/ frågar Man fördenskul intet obilligt/ igenom hwad wågar? och på hwad sätt icke allenast Menniskiorna utan och the oförnuftige Diuren

måtte wara tjt komne? Intet kan det wara troligt/ at någon ny/ eller särdeles Noe Ark skulle der/ efter Syndafloden blifwit stadnad/ hwar utaf the Americaner skulle sit ursprung bekommit: ey heller synes det likt/ at den hafwer undsluppit Syndaflodsens Watn/ emedan det ju öfwerflödade och betäkte hela Jorden: mycket mindre/ at Gud skulle på något särdeles/ och omedelbart sätt/ fört them der in/ som det skedde med Propheten Habacuc til Leyonkulan i Babel; utan om man wil följa förnuftet efter/ så måste både Menniskior och Diur uti America, wara antingen til Watns med Skiep/ eller til Landz och igenom någre wågar tjt komne; och det antingen oförwarandes af en händelse/ eller ock med willja och af wäl betänkt sinne. Oförwarandes til siös kunde en snart tänka; efter thet ofta händer/ at skiep warda igenom storm och owäder drefne uti wida hafwet/ til den Ort som man aldrig tänkt eller wetat af: warandes och til äfwentyrs många Americaniske Öar på detta sättet oförmodeligen uptäkte; Men huru diuren skulle kommit öfwer stora hafwet/ som äfwen så wäl äro komne af Noe Ark som Menniskiorna/ det är underligare. Men det kunde någon säja! the måste sielfwa hafwa simmat öfwer/ såsom man ser än i dag Oxar öfwer temmeliga stora siöar simma: såsom ock Hiortar/ hwilka skola wäl et helt dygn kunnat simma. Men sådant hafwer intet låtit göra sig uppå stora wilda Hafwet/ som flyter omkring America, ey heller lärer någon Fogel wara så snäll och oförtruten i flygandet/ at han der öfwer hinna kunde.

Widare kunde någon inwända! man hafwer til äfwentyrs fördt Diuren med sig på skiep/ som än i dag skier med Apinior och Papegojor! men det lärer ey heller gått

an;

an; ty / huru kunde the föra med sig sådana willa och grymma Diur / såsom Leijon / Biörnar / Wildswin / Tigerdiur / Wargar och andra förgiftige och skadelige Diur / som uti America finnas? och omskönt et skiep eller annat skulle der oförmodeligen stadnat / huru skulle the just haft med sig så många slags diur / efter the intet wiste / om the skulle kommit tit eller ej? Der til med hafwer segel konsten och siöfarten uti de älsta tider / warit mycket slätt och ringa hos the Gamla / hwilka intet andra skiep brukat / än hel små / som omöjeligt hade warit at fara öfwer så stora haf med / och om the än skönt skulle haft så stora / som the kunde giort sådan resa med / så hafwa the sig doch intet wågat långt ifrån landet / efter the då intet wiste af någon Compaß / hwilken först allenast något mera än för 300. åhr sedan är upfunnen / som Ciezius lib. 2. Histor. Indicar. Cap. 9. & Gomara lib. 1. Hist: Gen: Ind: nogsamt betyga. Ja / huru skulle the kunnat tagit sig före en sådan resa / emedan the intet en gång wiste af America, at den war til / eller och intet? Hålles fördenskul före / denne meningen wara den råttaste / at både Menniskior och Diur skola efter Syndafloden wara Landwägen til Americam komme.

Efter nu så är / frågas derföre med rätta / på hwad sätt och ort sådan öfwerfart måtte hafwa skiedt? det förmenes / ingen annorstädes / än emot Norden / hwarest Europa och en dehl af Asia sträcker sig emot Polen / dårest ock otwifwelachtigt den Gamla och Nya Werlden stöta tilsamman / så at ganska ringa eller ock ingen större siöfart lårer wara der emillan / än diuren hafwa der öfwer kunnat simma och foglarna flyga / eller ock om Wintertid på Isen öfwer-

öfwerkommit; hwilket ock Skieppare samt lärde och förfarne Män betyga: ja/ måst alle Geographi stämma jämwäl der utinnan öfwerens/ at Nya Werlden/ wid Norden hänger tilsamman med den Gambla/ genom hwilken Wäg/ alle lefwande hafwa kunnat/ ur den Gambla i den Nya Werlden kommit.

Och hafwer det intet skiedt på en gång/ eller et åhr/ utan då och då/ efter handen/ och på åtskillige tjder: J förstone äre the förskingrade/ nödgade at söka andra Orter/ och begifwa sig til det Land/ som wore ifrån andra afsöndrat/ och sig der med tjden förökt. Sammaledes och Diuren som hafwa farit wilse och kommit ifrån folket/ til deß omsider hela den Nya Werlden/ är både med Menniskior och Diur full blefwen.

J förstone hafwe the kunnat warit tilfredz med bara Landet/ men Lag/ Gudztienst och Ärbarhet intet stort bekymrat sig om/ utan efter sin medfödde naturliga Lag lefwat. Och fast än the warit ifrån sådane Orter komne/ hwarest politie, Ordningar/ Dygder och Konster woro i bruk/ så hade doch igenom tjdsens långwarachtighet kunnat skiet/ at the sådant/ som the förr wetat/ så småningen förgätit och aldeles förglömt hafwa.

Widare/ finnes ock om the Americaners härkomst åtskillige meningar: somlige hålla före at the först skola wara komne ifrån Asien/ igenom det sundet Anian, och altså utaf the Schyter eller Tartare härkomne/ andra mena/ af the Chinenser somlige åter af the Phænecier och Athenienser &c. Men aldenstund the äre mycket olike/ så wäl til wäxt och skapnad/ som seder/ bruk och språk/ synes ey olikt/ them intet wara utaf något särdeles

wist/

wist/ utan snarare af åtskillige slags folck afkomne; ty på somlige Orter/ skola the wara til wäxten stora ochlånga såsom Jättar/ på somlige/ medelmåttige/ annorstädes igen hel små; der til med äre the til färgen/ somlige städes swarta/ somlige stans bruna och golachtige: på somlige Orter lefwa the utan någon Lag/ Religion och Regements form/ förandes ett sådant lefwerne, mycket likare oskåliga Creatur/ än som Menniskior. andra äro Menniskiofråtare och äta up sina Fiender: somlige hafwa någon liten likare Regementz Form/ så at antingen hwar och en Familia, lyder och styres af sin Äldsta/ eller ock hwart Landskap/ af en såsom en Konung/ och det alt efter sine Förfäders Bruk och Sedwana: andra åter/ hafwa rättare och fullkomligare Lag och Rätt/ hwar efter the styras/ såsom the Mexicaner och Peruvianer, hoos hwilka/ fast än där är största Barbaries/ finnes likwäl åtskillige Dygder/ som the wisa/ så wäl emot främmande/ som i det at the sig om wackra Konster beflita. Mest på alla Orter/ hafwa the ock sine särskilte Språk/ och det merendels så olika/ at det ena icke det ringesta kommer öfwerens med det andra: Nu/ sedan the Europeer äre tit komne/ hafwa the mycket tagit sig efter theras Seder och Bruk/ ja/ så at the och på åtskillige Orter/ hafwa sig ifrån den hedniska Wilfarelsen til den Christna Religion omwändt.

4. Capitel.

Om the Americaniske Länders Fruchtbarhet.

SIdst/ hwad America i gemen/ til deß Fruchtbarhet widkomer/ så öfwerflödar den af allsköns Ymnoghet och Rikedomar; ty ser man på Marken/ finnes den öfwertäkt med allehanda

skiöna Örter och Wäxter / så wäl til Menniskiones föda och uppehälle / som til hennes Hälsos conservation tienlige.

Beser man Skogen / så består han af allehanda skiöna och fruchtbärande Trän / ibland hwilka / en öfwermättan myckenhet med allehanda Diur och Foglar sig uphälla och wisa.

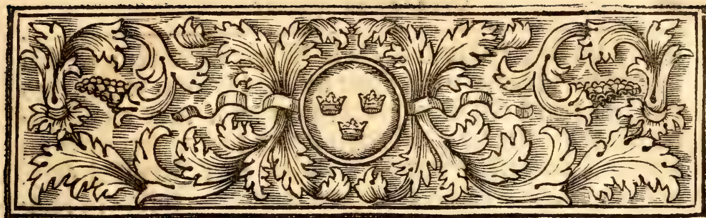
Beser man Siön och Watnet / finnes der uti icke allenast mångahanda Fiskar / utan ock Gull och åtskillige slags dyrbara Pärlår. Der wankas jämwäl allehanda Metaller / såsom Gull / Silfwer / Koppar / Jern och Bly: samt Marmor / Jaspis / Smaragder och andra kostbara Stenar: Såsom ock allehanda Skinnhwaror 2c.

Der til med är der en sund och liuflig Lufft / och på många orter så helbregd / at man der icke skal behöfwa någon Läkare: der är intet all för stor hetta / ey heller för mycken Köld / utan en tempererat wäderlek: Marken och Trän / grönskas altid och bära på somlige Orter 2. a 3. resor frucht om Åhret. Ja / de Americaniske Länders Fruchtbarhet / betygar nogsamt den härlige winst och inkomst som the Spanier och andre Europeer hafwa sig uti America förskaffat / så wäl igenom den Gull- och Silfwer Flottan / ifrån de Peruan- och Mexicaniske Grufwor; hwilka till Europam nu öfwer 200. åhr / outsäijeliga stora Rikedommar fört hafwer / som af andra kostbare Hwaror / hwilka snart sagt / kring hela wida Werlden förde äre.

Korteligen sagt / skal America wara ett sådant härliget Land / så at somlige som der warit / och det beskrifwit / hafwa det samma wid ett Jordiskt Paradjs förliknat. Och ware nu detta så korteligen om America, heller den Nya Werlden i gemen / såsom en liten Inledning til Nya Swerige förmält.

Then

p. 27
TAB. IV.
PEN SYLVA NIA
Zuydt Revier of Delaware
Lacus
San hicans
Schonberg
Philadelphia
Remkockes
Nieu Wasa
Gripsholm
Nieu Gotenburg
Uplandt
Finland
Timerkil
Fort Christina
Fort Nassou
Minques kil
Fort Kasimier
NIEU
Arme Wamex
Warckens kil
Fort Elfsburg
Naraticons
Graef Hendrik
Bomties Hoeck
Swanendael
Hoerekil
Caep May
C. Cornelius
C. Hinlopen
NOVÆ SVECIÆ TABULA ex Nic. Visscheri del.

Then andra Boken.

I. Capitel.

Om den Americaniske Provincien Nya Swerige / wid Virginien, deras belägenhet och fruchtbarhet.

DEñe PROVINCIEN Nya Swerige / är belägen uti den Norre delen af America och Landskapet Virginien, hwilket förmenes af somlige hafwa sit namn bekommit / antingen utaf en fläck der wid Stranden / så kallad / eller och af Konung Viguina; Men rättast af Drottning Elisabet uti Engeland / hwilken alt stadigt lefde uti sit Jungfrustånd: det ligger 37. grad: til sin högd (som det Virginiske Compagniet Anno 1606. hafwer det landet igenom sökt och befunnit) sträckande sig öster uth / emot stora Oceanum, söder / til Floridam norr, til Nya Franckrjke / och wäster ut / til de här til dags okunnige Länder; Men sielfwa the Swenskas Land Nya Swerige ligger til sin högd 39. grad. och 40.

 min /

min./ på bågge sidor wid De la Ware Revieren: författandes uti långden ifrån Cap: Inlope i Bayen, 30. mjl wid paß/ alt up til deß strömmande store affal nord ost; hwilket the Swenske utaf deß rätta ägare the Americaner sig styckewjs tilhandlat hafwa. Bayen eller Inwiken är 9. mjl lång/ och 6. a 7. mjl bred: the Americaner kalla den samma Poutaxat: the Engelske de la Ware Baije, af Mons. de la Ware en theras Capitain, som detta Revieret under Ammiral Jacqvés Chartier Anno 1600. uptäckte: the Holländske Suidt Revier van Nieuw Nederlandt/ til en åtskilnad ifrån Nord Revieret som the wid Nya Amsterdam besutto: men the Swenske kalla den Nya Sweriges Alfwen.

Hwad detta Landets Fruchtbarhet widkommer/ så hålles det för det liufligaste och fruchtbaraste uti hela America; emedan det öfwerflödar både utaf allehanda slags Diur/ Foglar/ Fiskar/ dyrbara Trän och allsköns Fruchter: skolandes ey heller kunna någon liufligare orth finnas/ beqwämligare til allehanda plantering och bättre kommer öfwerens med wåra Kroppars constitution än äfwen denne; Hwilket ock Capitain Joh: Schmidt uti sin Resebeskrifning om Virginien 1622. nogsamt bewitnar/ der han således skrifwer: Skulle then gunstige Låsaren komma i detta Landet/ så finge han wißerlig se en rätt Lustegård uti Werlden: ty det öfwergär alla Landskaper uti Europa och America uti lustige och segelrike Watn: J detta Lanskapet äre ock sköne/ höge Bärg/ nedrige Dalar och andre friske Watn: warandes der all ting skiönt och härligt/ at man wäl kan säja/ det Gud hafwer såsom tilljka/ och på en gång/ uti detta Landskapet/ welat Menniskian för ögon ställa ett konstigt extract och afbildning af hela Werlden.

Der

Der äre ock månge små obebodde Öar/ och stå fulla med Trän/ seendes uth lika som små skogar eller lundar ꝛc. och widare förmäler han: det är på denne Orten en öfwermåttan sund Lufft fruchtbart Land/ lustige och nyttige Watn/ så at iag intet tror/ at näpeligen en sådan Ort uti något Landskap kan finnas/ derest för Menniskian beqwämligare och anständigare wore/ än denne: Och at iag detta Landet med fåå ord må beskrifwa/ så är det så beskaffat/ at alt hwad Muscou och Polen hafwa af åtskillige slags Kåda och Bek/ Fisk och många andra saker: hwad Franckrjke hafwer i Wijn och Salt: Spanien i Jern/ Stål/ Fikon/ Wjn och annat mera: Sådant kan man der (efter Engeländernes berättelse) innom halfthundrade mjl/ nogsamt hafwa uti stor myckenhet/ och förråd för det hela Konungariket.

När the Swenske aldra först äre komne seglande til detta Landet/ hafwer det ock them så lustigt och liufligt förekommit/ at the intet funnit något ljkare namn/ at gifwa den Orten som the först anlände til lands på/ än at the den samma/ för deß liuflighet/ Paradjset eller Paradjs udden kallade; hwilken wid Cap: Inlopet i Bayen belägen är/ och af straxt här wid bifogade Afritning sees kan.

När nu förtiden warande Gouverneuren der sammastädes Sir William Penn, anstälte sin resa tjt Anno 1682. in Novemb. och the kommo der emot Landet/ hafwer them mött en sådan skiön och liuflig Lucht/ uti Lufften/ lika som den skulle kommit ifrån den bästa wällucktande Trägård/ som nys hade kommit i Blomma; hwilket Franciscus Dan: Pastorius J. V. Lic. und Friedens-Richter in Pensylvania,

uti

uti deß beskrifning förmäler; läggandes och deße orden til på ett annat ställe: the skuggerike Trän och Buskar/ äre der alleställes med Foglar upfylte/ hwilka med sine rara färgor och mångahanda stämmor/ sin Skapares Loff härligen uthbreda. Hwilket alt/ nu warande de Swenskas Prädikanter der sammastädes/ Mag. And. Rudman och Herr Erich Biörk uti sine Bref som the skrifwit der ifrån 1697. jämwäl bekräffta/ och giör Mag. Rudman kortel. lika som et beslut der uppå med deße ord: In summa Landet må med rätta heta Canans Land/ warandes mig icke hälften sagt af deß fruchtbarhet.

Utaf Trän wäxer der förnemligast: Nötebom/ Castanie/ walnöte/ Buxbom/ Mulebärs/ Cypreße/ Muscateller/ Apel/ Päron/ Kirsbärs/ Plommon/ Krikon och sköne wällucktande Sallsenbras-Trän/ samt Pärschen och Wjndrufwor af åtskillige slag/ och Cederträn 2 a 3. famnar tiocka/ Gran/ Tall/ Biörck/ Asp/ Ask/ Lönn/ Lind/ Haßel/ Hagtorn och Alträn; men med fast annor skönare och liufligare Lucht begåfwade än här i Swerige och på andra Orter etc.

Af Diur finnes der/ Leijon/ Leoparder/ Biörnar/ Elgar/ Hiortar/ Båfrar/ Uttrar/ Espaner/ Minkar/ Kattloar/ swarta Sablar/ Mårdar/ Lodiur/ Pantardiur/ wilde Kattor/ Wildswjn/ Råfwar/ Wargar/ Harar och Desmanskattor etc.

Af Foglar wankas der: Swaner/ Giäß/ Kalkoner/ Lomar/ Faßaner/ Tranor/ Hägrar/ Örnar/ Falkar/ Dufwor/ Turturdufwor/ Änder/ Papegojor/ Kiädrar/ Ärrhöns/ Åkerhöns/ Raphöns/ Hierpar/ Kramsfoglar/ Starar och Trastar: Jämwäl åtskillige slags Sångefoglar/ såsom Nechtergaler/ Dommare/ Steglisor och Si-

Siskor &c. Utaf Gåß finnes der åtskillige slag/ om hwilka the Swenskas Gouverneur Herr Johan Risingh uti sin Berättelse om Nya Swerige dat. Elbingen 3. Junii 1656. sålunda skrifwer: **The hwithufdade Gäßen komma tijt sidst in Martio söder ifrån/ och blifwa ther wid paß 14. Dagar: Sedan komma the hwitbrokote/ blifwa ock der så länge/ och draga sedan norr uth; hwar utaf dömmas kan/ at ther måtte wara något Revier, Siö eller Watn: och är det wäl consideration wärt/ at om Höstten in medio Septemb. til med. Octob. komma tijt i Revieret Gåß norr ifrån och äre allenast grå/ och draga sig söder uth med stort skrij/ i så stora hopar at ingen det tro kan. På bem:te tijder komma och fara jämwäl Swaner/ Traner/ Hägrar/Änder/större och smärre/Snippor/Strandlöpare och andre sådane.**

Fisk är der ock åtskillige slag: såsom Stöör/ Twalt/ Dickop/ Cabeliau/ Lax/ Forell/ Makril/ Räckor/ Gäddor/ Horngäddor/ Braxnar/ Aborrar 4. slag/ Mörter/ Sill/ Ålar/ Lakar och Neunögon etc. Af skalfisk finnes där: Ostron/ Hummer/ Kräfftor/ Taskkräfftor/ Siö- och Landz-Skildpaddor/ Snäckar samt Muslor: och alt detta utaf åtskillige slag. Hwalfiskar samt Marswin synes ock der offta/ som gå med Floden up i Revieret. Sådant och mycken annor Frucht/ dels oß bekant dels obekant/ finnes der alt wildt i stor myckenhet/ och uti Joh:s Lund:i Gotfr. Historia Antipodum pag. 171. 172. 176. och 191. widtlöfftel. upräknas; Men det som the Christne med flit plantera/ är Hwete/ Råg/ Korn/ Hafra/ Bohwete/ Rijsgryn/ Arter/ Bönor/ Pompor/ Meloner och allahanda slags Krydder som här uti Trägårdar wäxa.

Der wäxer ock et slags Säd/ som kallas Magijs, men här Indianiskt eller Turkiskt Hwete/ i stor ymnoghet/ besynnerligen när den planteras; Hwilken Engeländaren Reichardt Greinville uti sin Resebeskrifning om Virginien 1585. med deße ord beskrifwer: Magijs seer ut lika som Engelske Ärter/ och är til färgen mångahanda/ hwit/ röd/ gol och Himmels-blå: När den males kan der utaf godt Bröd bakas/ the Engelska hafwa ock den samma såsom Korn tilberedt/ och der af swagt dricka brygdt/ och när man lägger god Humbla der til/ gifwer den thet starkaste Öhl: Kornen äre öfwermåttan fruchtbare/ ett allena gifwer af sig 1000. 1500. och wäl 2000. denne Magjsen är try handa slag/ utaf hwilka de twenne wäxa 6. eller 7. skor högt/ och mognas inom half elfte eller tolfte Wecka: det tredie skiuter sig ongefehr 10. skor i högden/ och warder uti halffierde Månaden mogen. Sammaledes warder och den af fordom Ingenieuren i Nya Swerige Herr Pehr Lindström/ i deß handskrefne Tractat om detta Landet/ som här uti Kongl. Cantzelliet förwaras i det VII. Cap. med sådane ord afmålat: Maijs, eller det Indianiske Hwetet/ wexer ther med hwite/ röde/ blå/ liffärga/ brune/ gule och brokote Ax: planteras med Kupor i fyrkant/ såsom Humblan här i Swerige; och uti hwar Kupa sätter man 6 eller 7. Korn/ wäxer så hög/ at han står en aln öfwer Karlen/ och på hwar stielka 6. eller 7. Ax/ med långe/ smale och spitsige Blad/ som Swärdz hwaßen här i Swerige/ doch äro Bladen af lika Coleur med Kornet/ der efter blifwer Ax/ a 1½ qvarter/ men måstedehls ½. aln långe/ en part tiocke som tiockeste Armen/ somlige

smalare/

smalare/ och efter som the äro tiocke til/ med 10/ 12/ 13/ ia och 14. radar Korn omkring ända up i topp; hwilken är en 1000. faldz Gudz Wälsignelse. När deße aren äro nys mogna och man wärmer dem liter på Glöd/ tå äro the uturmåttan naturelle och liuflige til at äta. Utaf den hwita och gule Mayſen så bakas Bröd/ men af den röde/ liffärga/ blå/ brune/swarte och brokote/ måltas til Öhl/ som blifwer mycket starkt/ men icke synnerlig klart. Denne Magys hafwer ock några Curieuſe Mån/ planterat här uti sine Trägårdar/ och är befunnit at den/ när här warit wackra och torra Somrar/ jämwäl har kunnat wäxa och til sin mogenhet kommit/ hwilket iag ock både sedt och pröfwat hafwer.

Der finnes jämwäl/ ibland annor/ en öfwermåttan skiön och kostelig Frucht/ som af the Swenska kallas Wattulemoner/ the wäxa på Rankor såsom Pompor/ och äre en part af dem så store/ at man kan få öfwer tre kannor Must uthur en Wattu-Lemon: När han blifwer upskuren/ så får han straxt en liffärga Coleur innan/ det som då inuti omkring skalen wäxer/ 2. eller 3. fingers tiokt/ har en öfwermåttan liuflig och skiön smak/ och smälter i munnen lika som Socker. Deße brukas der om warme Sommaren til äta och dricka/ som låska ock kyla en Menniska kraffteligen.

Der wäxer ock ett slagz Pung-peppar 1. quarter lång/ med 2. eller 3. fingers brede/ brune Balljor; Men så stark och amper/ at när man bryter allenast en liten bjt der af/ och kaster den sönderstöt i Maten/ så får den mycket starkare smak der utaf/ än af annan Peppar.

Här wid kan man ey heller förbjgå at nämna den

 wäxt

wäxt och Ört som detta Landet mäst är bekant utaf / och i denne tiden uti Europa som brukeligast / nembl. Virginiskt / Tobak / det wäxer der wildt i stor myckenhet; men planteras / efter förbemelte P. Lindströms Berättelse / på följande sätt: Först sås deß Frö på Plante Sängar äfwen som Kälfrö / sedan när plantorne blifwa så store at the sättias böra / tå planteras de i Kupor / en i hwarje Kupa / och den wäxer så hög at hon står Karlen under armarna; det skal ock wara Saltpetterjord / uti hwilken Tobaken sååˢ och planteras / som på den orten inten är ondt efter. Hwar Månad eller hwar 3. weckor emillan / gå the omkring sin Tobaks Plantagie, och bryta af topparna på hwar Planta / undantagandes dem man wil hafwa til Frö-plantor / der igenom slår deß krafft neder uti Bladen / ellies blifwer han ey starkare än annat torrt Gräs eller Hö. När Tobaken blifwer mogen / hackas han af stielkarna som Kåhl; och äre store Tobakz-Huus bygde / der uti han torkas; Hwarest the honom både under tak och omkring wäggarna med spetor upsticka: sedan när han befinnes lagom torr / inpackas han uti store Fat / och så försendes til andra Orter.

Widare / är detta Landet icke allenast med floder och friske-utan ock med mineraliske och hälsosamme Watn wäl försedt / och af den Allzmächtige Guden så förordnat / at det som ligger afsides och något långt up / är mycket fruchtbarare än det som wid fiskrike Watn är beläget.

Den store och små Boskapen trifwes jämwäl / så uti detta / som andre Americaniske Länder / mycket wäl / och förökar sig öfwermättan / så at then Spanske Historie Skrifwenten Anthon. de Herrera förmäler om en man som haft

twånne tackor/ hwilka på tje Åhrs tijd/ skola hafwa utaf sig fyratjotusende Får aflat. När the Swenske först kommo dit/ hafwa the intet mera haft med sig/ än allenast ett eller twå Par af hwart slag/ hwilka sedan på kortt tijd så föröktades/ at man der på intet något tahl wiste/ utan war alt fult i skogen/ och hwilken som behöfde/ fick der fritt efter behag taga.

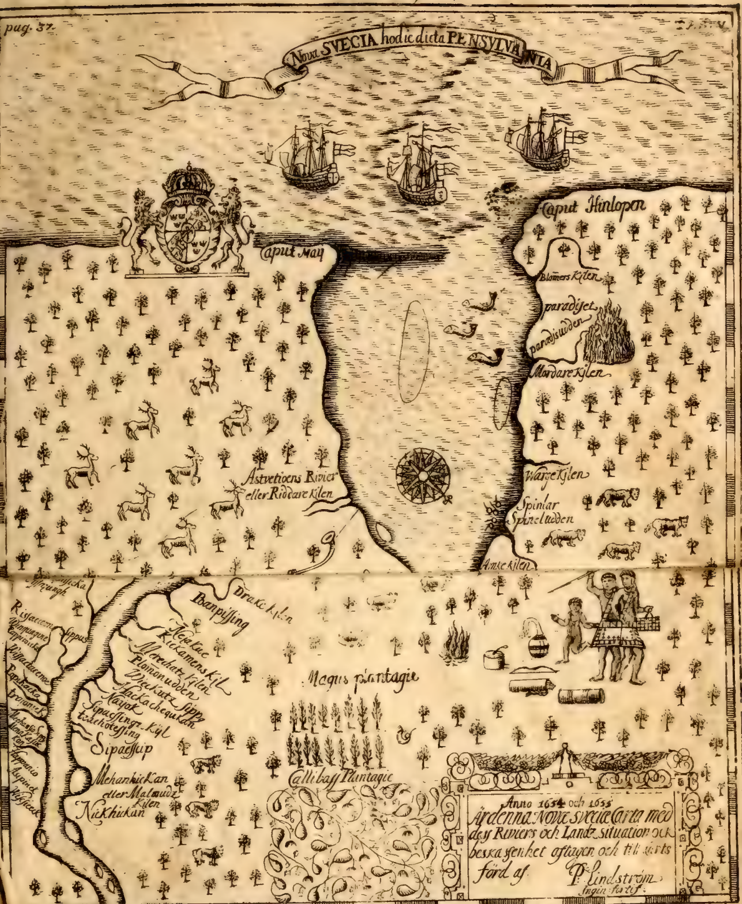
Förutan alt sådant som nu förmält är/ berätta ock några at der skal finnas åtskillige Metaller, och der ibland både Gull och Silfwer. At der skal wanka Gull bekräfftar jämwäl Ingen. P. Lindström i sin fören:de Traktats V. Cap. med följande exempel/ som sig der i then Swenske Gouverneuren Herr Johan Printz tijd tildragit: En gång (skrifwer han) hafwer en American warit hos bemelte Gouverneur, och då han fick se at hans Fru hade en Gullring på fingret/ frågade han henne/ hwad går du och drager sådant skarn på tina Finger effter? hwilket när Gouverneuren hörde/ frågade han American om han kunde skaffa honom sådant/ så wille han gifwa honom mycket annat godt igen/ som honom kunde tiena; hwarpå han swarade ja/ sådant wet iag ett helt Bärg fult med: Gouverneuren tog så fram en famn rött och blått Frjs/ samt Bly/ Krut/ Speglar och Synålar etc. wisandes honom och sade/ see här hwad iag skal gifwa tig/ at tu wil skaffa mig ett stycke der af til proff; men iag wil sända twänne af mine Karlar med tig; hwilket han intet wille/ utan sade/ iag wil gå först och skaffa tig proff/ om det dig då tienar/ så är tijd nog at tu skickar någon med mig: der med låfwade han prof och emottog så Accidentierne. Några dagar der efter kom han igen mz

ett stycke så stort som ett par Knytnäfwar/ hwilket bemelte Gouverneur proberade, och befans wara mycket godt gull/ bekom ock en temmelig hoop der af/ som han sedan låt giöra Gullringar och Armband utaf; lofwade så American mycket mehra i föräring/ om han wille wisa wåra Karlar som han wille/ skicka med honom/ hwarest detta Bärget läge; hwilket han ock låfwade/ men sade sig intet denne gången hafwa tjd der til/ utan wille efter några dagar komma igen/ bekom åter något til skänks: Men sedan bemelte American kom til de andre och begynt skryta för dem/ nödgade the honom at bekänna hwarföre han deße skänker bekommit hade; hwilket när the fingo weta/ slogo the honom ihål/ på det at denne Orten icke skulle blifwa oß kundgiord/ menandes at det skulle lända dem til något mehn etc. Ytterligare om Nya Sweriges Landz belägenhet och beskaffenhet/ kan ses af här wid bjfogade Afritning och följande Capitel; hwilket utaf twänne P. Lindströms Relationer är utdragit/ och i tienlig ordning fört.

2. Capitel.

Om Nya Swerige/ til alla the förnämsta Orter och Namn som på deß bifogade Afritning finnes kortl. beskrifwit.

DEtta Revieret är besatt med en stor myckenhet af the Indianer/ och särdeles Nationer som det beplanta/ beståendes Uti sex åtskillige Platzar neml: Poaetqvisfing, Pemickpacka, Wequi-

pag. 37.
Nova SVECIA hodie dicta PENSYLVANIA
Caput May
Caput Hinlopen
Blömers Kilen
paradijset
paradisudden
Mordare Kilen
Astvetioens Rivier eller Riddare Kilen
Warge Kilen
Spinlar Spinleudden
Ante kilen
Drake kilen
Poanpissing
Nepakue
Kickamens Kil
Merechatz Kilen
Plomonudden
Wieckutz Sippa
Hackachequakan
Nayok
Sipassingz Kyl
Sipassip
Mehanhickan eller Malmudz Kilen
Nickhickan
Rissaccon
Sippus
Callibass Plantagie
Anno 1654 och 1655
Är denna Novæ Sveciæ Carta med
dess Riviers och Landz situation ock
beskaffenhet aftagen och till carts
förd af P. Lindström
Ingin: fortif:
Th: Companius Holm fecit

ett stycke så stort som ett par Knytnäfwar/ hwilket bemelte Gouverneur proberade, och befans wara myc- ket godt gull/ bekom ock en temmelig hoop der af/ som han sedan låt giöra Gullringar och Armband utaf; lofwade så American mycket mehra i föräring/ om han wille wisa wåra Karlar som han wille/ skic- ka med honom/ hwarest detta Bärget läge; hwilket han ock låfwade/ men sade sig intet denne gången hafwa tjd der til/ utan wille efter några dagar kom- ma igen/ bekom åter något til skänks: Men sedan bemelte American kom til de andre och begynt skryta för dem/ nödgade the honom at bekänna hwarföre han deße skänker bekommit hade; hwilket när the fingo weta/ slogo the honom ihål/ på det at denne Orten icke skulle blifwa oß kundgiord/ menandes at det skulle lända dem til något mehn etc. Ytterligare om Nya Sweriges Landz belägenhet och beskaffenhet/ kan ses af här wid bjfogade Afritning och följande Capitel; hwilket utaf twänne P. Lindströms Relationer är utdragit/ och i tienlig ordning fört.

2. Capitel.

Om Nya Swerige/ til alla the förnämsta Or- ter och Namn som på deß bifogade Afritning finnes kortl. beskrifwit.

DEtta Revieret är besatt med en stor myckenhet af the Indianer/ och särdeles Nationer som det beplanta/ beståendes uti sex åtskillige Platzar neimligen. Poaetqvisßing, Pemickpacka, We-

qvi-

Nova SVECIA hodie dicta PENSYLVANIA

Caput May

Caput Hinlopen

Blomers Kilen

paradijset

paradisudden

Mordare Kilen

Astvetioens Rivier eller Riddare Kilen

Warge Kilen

Spinlar Spinel udden

Ancke kilen

Hager udden

Roiter Revier

Elfzborg eller Asamohaking

Minquess Kil eller Anoquenema

Aekan

Mamangaa

Taskhoikungh

Tama Konck

Sickpeekons sippungh

Taswoijers Kilen

Camel Kilen

Strawes

Drufwer udden

Christina Kil

Swapecksisco

Stron Kilen

Finland

Upland

Kipland Kilen

Apoquenema

Omebo Kilen

Skiär eller linde kil

Wichquacoing

Chinghamensi

Fackenland

Hiorte Kilen

Arwames Sekoke

Sinceffingh

Strus Kilen

Poenpissing

Wloetkon

Domhituan

Kamoque Kyl

Penchpaßha Kil

Drake kilen

Boanpissing

Meritatz Kilen

Sipaessip

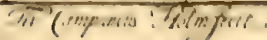
Mehankickan eller Malaudz Kilen

Nickhickan

Mequs plantagie

Callebass Plantagie

Anno 1654 och 1655 ifrån Nova Svecia Carta med dess Rivers och Landz situation ... förd af

qviqvenſke, Wickquakonich, Paſſajunck och Nittabakonck; warandes på hwar Platz en Öfwerſte eller Sackheman öfwer ſitt Folk: och är detta ett mycket fruchtbårande Land/ ſå at det öfwerflödar af allſköns Fruchtbarhet.

Öſter om Revieret.

Caput Maij, ligger uppå 38. grad. och 30. min. Södwäſt ifrån Cap. Maij ligga 3. Bankar i rad/ intet djupt under Watnet; och at ſegla emillan dem/ är intet ſäkert/ utan det ſäkraſte är/ at gå emillan dem och Cap. Maii. Alt ifrån Caput Maij och Cap. Hinlopen, äre Oſter-bankar och Oſter-Strand in til Bomties udden/ å både ſtdor at finna: ia/ ſielfwa Oſtran der/ ſkal wäl wara ſå ſtor/ ſom hon fås här med ſkahl och alt.

Wid Oijtſeſſingh, Elfsborg eller Aſamohackingz-ſtranden/ hafwer the Swenſkas Forte tilförene ſtådt; men efter en tjds ödeſättning hafwer det förfallit och yttermera af Renappi (the Indianer) alldeles i grund förbränt och ruinerat.

Uthi Kagkikanizackins-Kjl/ är ſwart Jord med Sand beblandat/ och är ſundare Ort der at wiſtas/ än wid Ojtſeſſingh, är ock ſå en beqwämlig Ort til plantagier/ hwareſt frodigen allehanda kunna wäxa/ ſärdeles Tobak.

Ifrån Kackikanizackien til Memiraco, äre in om det ſtreket några Öar/ ſom doch intet annat äre än lutter Rjtflachter [lika ſom här i Swerige uti de dyoge Inſiöarne Flyet plägar wäxa med den treäggiote hwaſſen] med oſäyelig ſtor myckenhet af tiocke och ſtarke rötter ſammanwuxen/ ſå at de bära Karlen at gå uppå/ men under ſtår Wattn och Dy. Uti deſſe Rjtflachter/ wäxa ett ſlags

rötter ut med Landet öfwerflödigt/ som af the Swenska kallas Swjne-Rofwor/ i påseende och smak nästan som Ärte-skockor/ hwilke the Barbarer nära sig med/ när theras Bröd och Söd tryter. Med deße rötter hålla ock Swinen sig uppe med öfwer Winteren/ hwar af the blifwa mächta feta: the tagas der då intet in/ utan gå i skogen Winter och Sommar som Wild-Swin at öka sig/ och när man någre of dem slachta wil/ så skiuter man dem ihiäl.

Alt ifrån Obijsqvahosjt och til Naraticons-Kijl/ wäxer stor myckenhet med Calmus allestädes uti Rjtflachterne. Uppå denne platzen emillan Memirako och Makles-Kjlen/ wäxer stor myckenhet Walnöte/ Castanie/ Perschen/ Krikon/ Plommon/ Cypreße/ Mulbärs och Fisketrän/ samt månge andra rare Trän/ som man ey kan namn gifwa/ finnes icke heller på någre andre orter uti Revieret.

Allestädes wid Reviers Kanten/ ifrån Camel-Kjlen/ och in til Tetamekanckz-Kjlen samt der och hwar i skogen/ wäxer stor myckenhet med hwita/ bruna/ blå och röda Wjndrufwor.

Wid Arvames och Tekoke, hafwer Holländernes Forte tilförene stådt; men är nu af Renappi i grund förbränt och ruinerat.

Mit före Hiorte-Kjlen/ wäxer Perschen och uthur måttan wällucktande Salsefrasse-Trän.

Ifrån Aqvikonasra och til Sineessingh, är et högt Land och intet mycket beqwämligit at bruka: på denne Orten wexer Fiske-Trä/ hwilket är ljkt Buxbom och luchtar som rå Fisk; det rennar intet eller låter klyfwa sig/ utan när man hafwer biordt med annor Wed/ Eld på det samma/ smälter det bort. Här wid Sineessingh, plåga

Renappi

Renappi fånga mycken Stöör / Twalt / Dikop / Skilpaddor samt annor Fisk.

Mit före Rankoqves-Kjl / wårer Humbla / och omkring Aſſajungh Hampa ꝛc.

Ifrån Qvinkoringh til Rankoqves-Kjl / är ett bårgachtigt Land; doch icke ſådane Bårg ſom här i Swerige / utan Mull- och Sand-Bårg / Backar eller högar: Och der ſom någre Bårg finnes / under dem / så år icke utan / med mindere the måſtedels åro af naturen inclinerade til Metaller; Såſom wid Mekanſio Sippus, der finnes Bårg in under ut med Wattnet / hwareſt år god Silfwer-Malm: och mit före det Bårget wid Reviers Kanten / ligger ſtranden all öfwer med Fyrſtenar / når man dem ſom råt trinde åro / ſönderſlår / så finner man der uti Kårnor ſom ſmå Arter / ſtörre och mindere / af klart Silfwer / af hwilka tag der månge 100:de har ſönderſlagit och uttagit / ſkrifwer merbem:te Lindſtröm. confer. Sup. pag. 35.

Rankoqves-Kjl / år en fiſkrik Kjl / och navigabel med ſtora Farkoſtar / diupet löper ut med ſtranden / det allenaſt år wårſt / at der ligger ett Grund mit uti / ſöder åt Aquikanaſra.

Uti Warentapecka-Kjl ſöder om Revieret, år en platz mit uti Kjlen ſom aldrig frys / hwareſt altid Swaner plåga hålla til.

Ifrån Weræntapecka til Trakonik, år et högt och bårgachtigt Land / doch ſandigt och Mullachtigt: Revieret år grundt ſamt der och hwar ſtengrund / Rjtflachter och Kruppelbuſkar. Ifrån Traconick och ånda up åt Oſterſidan / år det ſkiönt och beqwåmt at båra ſwart Magiis ſom Tiåra; hwareſt the Barbarer hafwa i många åhr plan-

tat;

tat: något ondt är der at komma med Farkoster til Landz. Der boo ock mycket på östre sidan der up åt/ af the Manteeler, hwilken Nation ock tilräknar sig Revieret Justo titulo possessionis: the äre nu mycket igenom Krig och Örlog förminskade. Landet der innan före är mycket rijkt med Båfrar/ Uttrar/ Esparj/ Minokai/ Kattloßer/ Elgar/ Biörnar/ Wargar/ Hiortar och Leyon/ samt allehanda andra Willdiur: stor myckenhet med Swaner/ Gäß/ Kalkoner/ Dufwor/ och annor wild Fogel.

Poaetqvessingz-Kil/ är af naturen särdeles utwalder til alla de bästa lägligheter man wil önska: der är högt Land å bägge sidor/ och det första fallet/ kan icke wara öfwer ett Mousquete skot ifrån sielfwa Revieret: med Farkostar kan man ock så när komma Qwarnstället/ at man alt kan med Tåg uphißa.

Menejeck, är en stor Kil/ men icke heller så beqwäm som Poaetquessingh.

Wid Reviers fallet Asinpinck och ofwan före wid Reviers kanten/ är wäl landet rijkt och med stor myckenhet af plantagier beplantat/ doch icke synnerligit bärande til Korn; men med osäyelig myckenhet med Wjndrufwor/ hwita/ röda/ bruna och blå öfwerwärt: at der Landzens Jnbyggare/ med någon som hade förstånd om deß präßande woro förseddde/ så skulle det wara et rijkt Land med Wijn. Så är ock detta Landet in åt/ der man ey wet någon ända der på; utan förmenes wara en Terra Continens: ey heller hafwa the Swenske ännu med längre in i Landet boende Wilde/ eller någon annan wilst Nation hafft sin Handel och conversation med/ än som med the Swarte och Hwite Minquesser; hwilka ey heller weta någon ända der

da der på / utan så långt som the warit in åt landet / så är det med Wilde Nationer, brede wid Nationer, af åtskillige slag besat.

Wäster om Revieret.

Wid Cap: Hinlopen, wäxer Landsens Sååd Magiis i stoor ymnoghet.

Emillan Mordare-Kjlen och Warge-Kjlen / wäxer fullt Mulbärs / Cypreße och Enetrån / 2 a 3. famnar tiocka. Wid stranden på bemelte Platz / finnes skiön Äng och mycket gräs

I Warge-Kjlen Finnes Swartlera: när hon blifwer beredd / tienar hon til Bleck / och är så god at skildra med som Kulswart Der är ock Blålera: När den blifwer tempererat, paßerar hon i skildring för blåt Lack.

Wid Spinneludden drifwes med sunnan Wäder altjd uppå stranden fullt med Siöspinlar / hwilka af sig sielfwe intet äre mächtige at komma til siös igen: the äro så store som Skilpaddor / hafwa ock nästan sådane huus öfwer sig / doch af golt Horn / hafwa många fötter och en half alns långe rumpor / som en trekantig Såg / med hwilka man kan såga af det hårdaste Trä med: När the blifwa wäl kokade och lagade / smaka de så goda som Humer. Uti Amkekilen finnes Blålera.

Ifrån Menejackse-Kjl och til Christinæ, är et slät och mycket kosteligit fruchtbärande Land / godt och beqwämt til alt hwad man der wil plantera / så wäxer det med stor ymnoghet: är ock med Farkostar beqwämligt där at komma til Lands.

Wid Christinæ-Kjl / är Skanßen Christina upbygd / och sedan framman för den / en liten Stad af In-

F geni-

genieuren Per Lindström afstakat/ och sedermera bebygd; men uti belägringen af Holländerne i grund förstörd. Denne Christinæ-Kil/ är en diup och segelrijk Kil/ löper långt up i landet/ och är på bägge sidor/ så wäl som up til Menéjackse Kil af Naturen et beqwämt Land/ til allehanda planterande/ samt allehanda slags rare fruchtbärande trän/ ja/ ett sådant fruchtbärande Land/ som pennan finnes för swag at beskrifwa/ berömma och uphöja: ja/ för deß fruchtbarhet skuld/ så må det kallas et Land flytande med Miölk och Honung. Conf. sup. pag. 29. 30.

Här wid Christinæ-Kil/ wäxer ock Windrufwor i stor öfwerflöd/ och hafwa de Swenske en gång funnit der en Wijn-Rancka/ som warit twå alnar tiock/ hwilkens Tiocklek man aldrig på någon Rancka förr sedt eller hört hafwer.

Wid Tennakongs-Stranden/ är Gummi gutta: när den blifwer brukad/ är hon så god som gelb Ocker; men der uti Landet brukas den intet annat til/ än at färga Kyllrar med. På denne Orten wäxer Walnöte/ Castanie och utur måttan skiöna wällucktande Salsefrasse trän. Söder om Tennakongs Eyland/ ligger en Insiö/ der altijd är fult med foglar uti.

Foglesand, är en hwijt Sandholma som ligger torr om Sommaren.

Uti Swapecksisko eller Hwijtlers Kilen/ finnes skiön Hwitlera/ när den blifwer torr och tempererad/ är hon så god som Blyhwit.

Uti Hviskakimensi-Sippus eller Kil/ och wid Nöteboms Ön finnes Rödlera: När den blifwer wäl rifwen och tempererat, kan hon brukas i stellet för Cinober.

Ifrån

Ifrån Windrufwe-udden och up til Nittabakonck, wäxer osäjelig mycket hwite/ brune/ blå och röde Wjndrufwor.

Ifrån Nejakue och til Poenpissings-Kjl är inte Landet hwarken af the Christne eller Barbarer bebygdt; oant sedt det skiner af fruchtbarhet: och wid Reviers Kanten finnes ingen förhindring med långgrund eller rjtflachter som förhindra passagien til Landz/ stranden allenast är stenog.

Mit före Poenpissing wäxer Eek/ Graan/ Lönn/ Nötebom/ Böök och Aleträn.

Ifrån Sipaessingh och til Nyecks-Kjl är så godt Land/ som wid Sipaessing, allenast at det sträcker sig intet så widt in åt Landet/ utan i en krok omkring Kjlen: och är der skiönt Boskaps Bete til finnandes.

Mit före Poaetquessingh håller ett slags Fiskt til/ med stora Tänder; hwilken de Barbarer kalla Manitto/ han slår i Watnet grufweliga/ sprutandes det som Hwalfiskar/ och finnes ingestädes mera här i Revieret.

Uti Merekatz-Kjlen wäxer Humbla: Här mit före och omkring Plommon-udden, wäxer mycket Böök/ Plommon/ Mulebärs och Castanie Trän.

Omkring Wickons Sippus eller Gädde-Kjlen/ wäxer mycket Perschen och Wjndrufwor/ samt i Rjtflachterne Calmus.

Mit före Sipaessing och omkring Mehanhickan, wäxer hwjt/ swart/ blå och röd Eek.

Wid Sanckhickan wäxer Winter Eek/ som löfwet sitter på öfwer Winteren/ och intet faller af förr än om Wåren.

På platzen omkring Fallet Alumingh, wäxer Walnöte/ Castanie/ Berschen/ Mulbärs / Plommon och Krikon Trän/ samt Wjndrufwor/ Hampa och Humbla.

Här uti Revieret finnes ock en rund wäxt/ hwilken kallas Callibas och wäxer på Rankor som löpa ut åt Jorden lika som Pompor: the äro runde såsom en Pärone figur, en part så store som de största Pompor och en part hel små såsom Snuf-Tobaks Dosor / äre gule / släte och tunne som glaas / hårde och sege som Horn: at om the än falla i gålfwet / så gå the icke gärna sönder: innan äro the fulle med Kärnor lika som Pompe-kärnor. När theße äre utgrafne / så hafwer man et skiönt rart Käril der af / om man wil låta det wid den skapnat som det då hafwer / eller man wil såga det i tu til Credentzer, Boutellier eller Skålar; så äro the för deß rarhet och skönhet skul wärde / at beslås med Gull och Sölfwer: en del af dem finnas så store / som kan gå 3. eller 4. kannor uti.

Här wankas jämwäl ett särdeles slags Fisk som the Swenska kalla Tarmfisk / och är utan Hufwud / et qwarter lång och 4. finger bred som et sprund / doch något bukot mit uppå / på hwar sida som et smalt reep / och uti alle 4. hörnen löper en lång smal Tarm uth / om 3. alnars längd och så tiocke som en grof Twinne-Tråd: med de första twå tarmarna suger han til sig maten / och de andre twå gifwer han den ifrån sig: han skiuter dem ut och drager dem åter tilsammans igen när han wil / at de intet synas / och der med förer han sin Krop hwart han wil med stor behändighet / som är rät under at se uppå: sielfwa Huset omkring Fisken är af brunt Horn.

Der til med finnes ock här et slags store och faslige Ormar som kallas Ratteslanger / the hafwa Kåftar som en Hund /

Hund/ och kunna hugga och bita af en Menniskios Lem som han wore med en Yxe afhuggen; på Stierten hafwa the Hornleder som skaldra/ lika som Barnskaldrorne/ och när han märker någon Menniskia wara för handen/ tå lägger han sig i ring och sätter up Stierten at skaldra med/ som höres wäl 100. alnar ifrån Ormen/ och då kan Menniskian der af taga sig för honom til wara: han kan wara ongefer 3. alnar lång och tiock som en Menniskios tiockaste Been/ och så många Hornleder som han hafwer på Stierten/ så många åhr är han gammal: hans färga är brokot/ swart och gol; doch är hans skin mycket kosteligit för hafwande Qwinnor: när the binda det om sig/ tå warda the straxt lätteligen förloßade.

Förenämde Land-Carta, wid hwilken den ena beskrifning/ som detta Capitel är utdragit af/ war bifogad/ är utaf Ingenieuren P. Lindström uti en Tafla wid 4. alnars längd och 2. alnars bredd afritad; och satt uppe i Kongl. Rådsalen här på Stockholms Slott in til Åhr 1696/ då Hans Högstsal. Kongl. May:t/ wår fordom Allernådigste och i ewig åminnelse glorwördigste Konung CARL den XI. af högpriselig nit til Gudz rena Ords uthwidgande/ samt en särdeles Konungslig mildhet emot sine gamle Undersåtare the Swenske uti America, lät den Catechismum som min Sal. Farfader Mag. Joh. Campanius Holm:s fordom Pastor i Fröśthult och Herenwi/ uppå det der i Orten brukelige Americaniske språket/ öfwersat hafwer/ af Trycket utgå/ och den jämte et anseuligt tahl af andra Gudelige Böcker/ igenom trenne skickelige och lärde Prästmän til denne Orten försände; tå wart för godt funnit/ at ock denne Carta wid samma tilfälle skulle i mindre Form afritas och i Koppar stickas; hwar igenom den samma så

wida som här ses wart ifrån förödelsen befrjad: emedan hon åhret der efter 1697. den 7. Maij, då Stockholms Slott ynkel. igenom den beklagel. Wådelden blef förstört/ jämwäl ibland mycket annat omisteligit är förkommen.

3. Capitel.

Om Wåderleken och åhrsens Tjder uti Virginien och Nya Swerige.

HWad Wåderleken och åhrsens Tjd uti Virginien och Nya Swerige anbelanger; finnes dē åfwen så wäl wara der föranderlig som här/ så at somlige Åhr åro der kallare och somlige warmare: det samma åhr neml. 1657. når här war så kall Winter/ at Bält tilfrös och den tapre Hielten/ Glorwyrdigst i Aminnelse Konung CARL GUSTAF med sin Armeé gick öfwer Isen in på Fühn/ Laland/ Falster och Seeland/ hafwer och der (som mig är berättat) warit så stor Kiöld/ at Revieret hade på en Nat lagt sig så starkt/ at en Hiort kunde der öfwer löpa/ hwilket/ som the Indianer hafwa berättat/ skal der intet sådant förr wara i mannaminnet skiedt. Elliest är der en tempererat Wåderlek/ liuflig och mycket hälsosam Lufft/ lagom fuchtig och warm/ at intet kan planteras och sås/ som icke der öfwerflödeligen wäxer och tiltager; Och fast än der fuller ibland rägnar och är mulit wäder/ så warar det dock icke så långe som här/ utan innan 2. eller 3. Tjmar åre förbj/ får man straxt en klar Himmel och den blide Solenes skien igen åskåda.

Winteren warar allenast högst i twå Månaders tjd; ty först uti Januario, begynner det at blifwa något kalt/ mit uti förmerar Kiölden sig/ och wid ändan blifwer den

största

största winteren/ så at för Jul är föga kalt/ utan måst blåst/och rägn/ men wid åndan på Jan. och begynnelsen på Febr. är der måsta Vinteren.

Wåren är der mycket skiön och angenäm/ icke med någon storm eller hårdt Wäder/ utan med sachta småt Rägn och klar Himmel.

Om Sommaren är der merendels liuflig och medelmåttig wärma/ undantagandes/ uti Augusti och Septembris Månad/ då är der som warmast/ och somlige åhr så warmt/ at folket med stor längtan önska sig Rägn och mulit wäder/ ty då blifwer det straxt swalare.

Hösten är der liuflig och torr/ med något kalt ibland/ som Joh. Campanius wid åhr 1645. obserwerat. Här om skrifwer ock Ingen. P. Lindström uti sin handskrefne Tractatz VI. Cap. med deße Ord: **Winteren tager der sin begynnelse om åhret sidst in** Novemb. **och undertiden mit i** Decemb. **och åndas mit uti** Januario. **så at deß längd å den orten icke kan wara öfwer 7. 8. a 9. Weckor aldrahögst/ wäl så stark medan hans tid är/ som han kan wara starkast här i S. Swerige/ och när han slår til är han mächta häfftig/ at der hafzwågarne icke så hårt i** Revieret **inslogo/ så skulle det med tiock Js på 3. eller 4. Nätter kunna lägga sig: och när han slår up/ så bryter han hastigt löst i alla Kilarne/ at det med stor förundran är at se/ och drifwer sin kos ut åt Hafwet med Äbba Flod såsom store Bärg/ med ett sådant brakande buller och gny/ såsom med en hel hop med store stycken höltz et** continuerligt **aflåßande/ och då blifwer det straxt warma Sommaren. Rägn faller der intet ofta/ men när det skier så skier/ det måst med stort åskedunder/**

at

at man med stor fasligheet månd Himmelen åhöra och åskåda; ty när åskian går står Himmelen hel och hållin som han stode i brand / at det synes intet annat än Rök och Eldzlågar. Observerat wid åhr 1654. Widare om Åhrsens Wäderlek / hafwer min Sal. Farfader Mag. Joh. Campanius den tjd han war Pastor uti Nya Swerige / der sammastädes uti twenne Åhr nemligen 1644. och 1645. hwar Månad och alle Dygn / begge deße Åhren igenom / på det nogesta observerat och anteckat; hwilket som det alt för widlöfftigt wore här at införa; ty hafwer man af det ena åhret 1644 allenast detta förnemsta som korteligast welat uthdraga / hwar utaf altsammans lätteligen lärer kunna skönjas och dömmas.

Januarius.

Uti denne Månaden war ifrån den 1. til 10. mulit och rägn / doch altid klar Solskin ibland och något kalt / med wästan / sunnan och nordan Wäder: ifrån den 10. til 20. war först kalt och föll nog Snö / sedan Regn och tiokt Töcken / doch Solskin ibland / med nordwäst / östsunnan / södost och sönnan Wäder: ifrån 20. til 31. blåste kalt och hårdt i förstone / sedan kom Snö och Sniöglopp / ibland war wärm Solsken / med nordan / nordost / wästnordan och sunnan Wäder.

Februarius.

Ifrån 1. til 10. war kalt och klart wäder / ibland warm Solsken och mäst östan wäder: ifrån 10. til 20. regnade stundom och stundom haglade / der emillan war kalt och klar Solsken / med sunnan / nordan / södwäst / östan och nordwäst wäder: ifrån 20. til 28. war kalt / klar Solsken och något sniö / sidst stilla / warmt och skiönt Wårwäder / med nordn och nordost Wäder.

Martius.

Ifrån 1. til 10. war wackert klart och stilla Wäder / sedan Rägn / Dunder och Blixt / ibland Sniöglop och Hagel / med nordan / södost / östan och södwäst wäder: ifrån 10. til 20. war wackert klart och

stilla

stilla Wårwäder / stundom Rägn och stark Blåst / ibland Rimfrost om Nätterna / med sunnan / wästsunnan / nordan / wästan / södost / södwäst och wästnordan Wäder: ifrån 20. til 31. war Rägn / Blåst / Dunder och Blixt samt Hagel / der emillan warm Solsken / med nordan / sönnan / södwäst / wästnordan och nordwäst wäder / om nätterna stiernklart och kalt.

Aprilis.

Ifrån 1. til 10. war mulit / något kalt och mäst rägn och wätachtigt wäder / doch solsken ibland med nordan / westnordan / östnordan och södost Wäder: ifrån 10. til 20. war klar warm solsken / och om nätterna något rimfråst / ibland mulit och rägn samt dunder och blixt / med östan / wästan / södwäst och wästnordan Wäder: ifrån 20. til 30. wacker / klar och warm solsken samt småt rägn ibland / med östan / östnordan och södwäst Wäder.

Majus.

Ifrån 1. til 10. war först rätt stilla / klart / warmt och temperetat wäderlek / sedan mulit och rägn ibland / samt dunder och blixt / med östan / sunnan och ostnordan Wäder: ifrån 10. til 20. war wackert klart / warmt och stilla wäder / ibland rägn och hagel samt blåst / dunder och blixt / med södwäst / nordwäst och nordan Wäder: ifrån 20. til 31. war klar warm solsken / rägn och blåst ibland / med wästnordan / wästan / östan och sunnan Wäder.

Junius.

Ifrån 1. til 10. war först nog rägnd och klar solsken ibland / omsider torka i några dagar / med wästan / sunnan och nordan Wäder: ifrån 10. til 20. stilla klar och warm solsken / litet regn iblan / och om en nat dunder och blixt / alt med wästan wäder: ifrån 20. til 30. klar och warm solsken / regn ibland samt dunder och blixt / med wästan / östan / östnordan och wästsunnan Wäder.

Julius.

Ifrån 1. til 10. war mäst rägn och mulit / ibland dunder och blixt / med wästan och wästnordan wäder: ifrån 10. til 20. warm solsken / stilla och klart / jämwäl rägn samt dunder och blixt ibland / med ö-

stan och wästan wäder: ifrån 20. til 31. warmt solsken/ dock mulit och rägn ibland/ med nordan/ wästnordan och wästan wäder..

Augustus.

Ifrån 1. til 10. war warm solsken och tempererat wäderlek/ blåste och regnade litet ibland/ med östan och östnordan wäder: ifrån 10. til 20. tort och warmt wäder/ ibland rägn/ dunder och blixt/ med wästan/ wästnordan och nordan wäder: ifrån 20. til 31. war i förstone mulit och rägn samt dunder och blixt/ sedan klar och warm tempererat wäderlek/ med öst- och wästnordan/ södwäst/ sunnan och wästan Wäder.

September.

Ifrån 1. til 10. war först kallachtigt/ med rägn/ dunder och blixt/ sedan warmt solsken/ med nordan/ wästnordan/ östnordan/ wästsunnan/ sunnan och sudwäst wäder: ifrån 10. til 20. war stilla/ klart och warmt wäder/ ibland rägn dunder och blixt/ med sunnan/ nordan/ wästnordan och östan wäder: ifrån 20. till 30. war klar/ warm solskin/ mulit och rägn ibland/ och om nätterne något rimfrost/ med östan och wästan wäder.

October.

Ifrån 1. til 10. war klart och warm solsken/ ibland mulit och rägn/ och somlige nätter rimfrost/ med wästan/ öst- och wästnordan/ samt östan wäder: ifrån 10. til 20. war mäst mulit/ regn och kallachtigt med nordan/ wästnordan/ wästan/ och östan Wäder: ifrån 20. til 31. wackert klar solsken/ mulet och rägn ibland/ samt litet snió/ med nordan/ nordwäst och östnordan Wöder/ somlige nätter rimfrost.

November.

Ifrån 1. til 10. war klart solsken och kalt/ så at det frös litet Is på Watnet/ ibland något mulit med Wästnordan/ sunnan/ nordan och sudwäst Wäder: ifrån 10. til 20. mäst klar/ warm solsken/ ibland rägn/ dunder och blixt samt hård blåst/ med wästnordan/ sudwäst och wästan wäder: ifrån 20. til 30. klart solsken/ dock kalt/ frost/ regn och snió ibland/ med wästan/ wästnordan och sunnan wäder.

December.

Ifrån 1. til 10. war Solskin och klart/ så at det frös Is i Siö-stranden/ ibland föll Snö/ med wästan/ nordwäst/ östan och nordan Wäder: ifrån den 10. til 20. war warm klar Solskin/ och blåste något kalt ibland/ med wästnordan/ nordwäst/ sunnan/ och östnordan Wäder: ifrån 20. til den sidsta/ war ibland stilla och önskeliget Wäder/ ibland mulit/ regn och frös på igen/ med östan/ sunnan/ wästan och nordost wäder.

Det följande Åhret 1645. kommer merendels öfwerens med detta föregående/ undantagandes at då intet hafwer warit så mycket dunder och blixt/ men uti Augusto och Septemb: finnes der warit warmare ock större hetta än i det förra. Uthi detta Landskapet/ skall ock synas några särdeles nye stiernor/ hwilke alt stadigt hålla enahanda polum/ och skola them Europeiske Astrologis intet förr wara bekante/ som Fran: Dan: Pastorius i sin Beskrifning om Pensylvania pag: 19. betygar.

Om solenes up och nedergång der sammastädes/ hafwer Joh: Campanius detta följande antecknat.

Anno 1644. den 8. Februarii, gek Solen up om morgonen/ efter 6. i den 36. min:/ och neder efter 5. 29. min:/ den 9. Febr. up samma tijd/ och neder efter 5. 30. min:

Den 9. Martii. gek solen up efter 5. in mot 6. i den 48. min:/ och neder kl. 6.

Den 2 Aprilis Anno 1643. som war Påskedagen/ gek solen up om morgonen kl. wid 5./ och neder om aftonen kl. 7.; war altså dagen 14./ men natten 10. tjmar lång.

Den 11. Maii. Christi himmels färdz dag/ gek solen up om morgonen litet för 4. med några Scrup:, men neder om aftonnen kl. 8 med några minuter; är för den skul dagen 16. tjmar lång in Maijo, med 5. eller 6. Scrup:, men natten 7 tijmar.

Den 13. Augusti 1645. / gik solen up någre grader efter 5. och neder wid 6.

Uti Virginien är Differentia horarum 4. timar ifrån Gambla Swerige; ty här går solen up 4. timar förr / och neder 4. timar förr / än som der: så at när solen går up där / är det wid middagen här i Stockholm eller Gamla Swerige.

Differentia emillan Swerige och Holland är en tjma; men emillan Holland och Virginien / än trij timar / ty uti Holland går solen up 3. timar förr / än som der uthe.

4. Capitel.

Om Virginien och der wid gränsande Provincier, Nya England / N. Holland och N. Swerige / på hwad tjd och huru de af the Christne blifwa upfundne

EFter man här til hafwer talat om sielfwa Landets beskaffenhet / wil man ock korteligen tilse / huru det af the Christne först är påfunnit och bebygdt wordet. Belangande fördenskul tiden när Virginien är besökt och med Folck besat af the Christne; så är det Anno Christi 1497. först uptäkt af en Portugisk man Seb: Cabot wid namn och hans Engelske Skepzfolk / warandes sedermera den / sampt flere des kringliggande Öar / besökte af the berömlige Riddare Fransiscus Drake och Sir Walter Rawleigh, hwilken ock gaf detta Landskapet namn / kallandes det sama sin Drottning Elisabet til åra Virginia, wid paß Åhr 1584. hwars Bild uti en i Augsburg nyligen utgifwen Geographia således finnes affat.

Deße

295
300
305
N. FRANCIÆ Pars
CANADA
R. Outtavuack
Fort de Fontenac
Mont Real de St. Lovis
Iroquois
NOVA ANGLIA
Horikan
Massachuser
London
Briston
Plymot
Lac. Ontari De Fontenac
Saut de Niagara
Lac. Eries
N. Nederland
N. Iorck
N. HOLLANDIA
Malabarn
N. Amsterdam
Ison nontouuas
VIRGINIA
Sanhicans
Philadelphia
NOVA SVECIA
Lange Eyland
Elfsborg
Göteborg
Christina
Cap: May
C. Hinlopen
Pouhatan
Chesapeack Bay
Carolina
45
40
35
VIRGINIÆ
N. ANGLIÆ N. HOLLANDIÆ
nec non
NOVÆ SVECIÆ
Delineatio.
T. C. H. sc.

Deße Män hafwa mycken flijt anwändt til detta Landets cultiverande: Och ehuru wäl det fuller är någre gånger af the Engelske efter denne tjden blifwit besökt; så wart det dock icke heller stort bebygdt eller med Folk besat/ för än 1606. och der efter: thetta åhret skickades tjt en temmelig hop med Folk/ under Höfwitzmännerne Herr Georg Pophams och Gilbertz anförande/ hwilka sig på den Orten som nu kallas Nya Engeland nedersatte: och efter the befunno ther wara beqwämligt at bygga och anlägga en Stad/ fingo the öpet Bref af Konung Jacob I. på hela det stycket Landet i America, som sträcker sig ifrån 40. til 48. grad. lat. Sept. kallandes det samma/ som förr är nämt/ **Nya Engeland**; hwilket sedan Anno 1612. efter då sig Folck angofwo/ som lust hade at der willja försöka sin Lycka/ uti åtskillige stycken fördelt blef/ så at det som nu kallas Nya Engeland/ är wid 40 och 41. grad. lat. Sept beläget/ och hafwer på norr sidan Nya Frankrjke/ men söder Virginien. Widlöftel. om Virginien kan låsas af Joh. Schmidtz, Richardi Greinvilles och Richar. Waitbornes &c. Americaniske Beskrifningar.

Wid förenämde tjd neml. 1606 hafwa ock Holländerne begynt at resa til Virginien, och den med bebyggare at

besättia / nedersättandes sig strax wid Nya Engeland / och på den orten som nu kallas Nya Yorck; hwilket Land the sig tilhandlade / af the Engelskes då warande Höfwitzman M. Hudson, som och det samma uptächt hade / han försålde det åt them / doch utan sin Öfwerherre och Konungs wilja och wetenskap uti Engeland: Detta Landet begynte the Åhr 1614. at bebygga / och kallade det samma Ney-Niederland eller Holland; men blefwo doch icke mycket långt der efter / af Samuel Argall Gouverneur öfwer Virginien der ifrån drefne och under Engelsk plicht och devotion tagne / til deß de ifrån Holland åter wordo förstärkte / då de sig sedan i Nya Amsterdam under egen Gouverneur igen månde befästa. Denne Provincien Nya Holland (eller som han nu nämnes / Nya Yorck) skal til sin längd emot norden icke tilfyllest wara bekant; men des bredd är ohngefer 200. mil / deß hufwudfloder äre deße / Hudsons-ström / Raritan ström och Dalware bay: the förnämsta Öar der omkring äre Manahatans Insul / Longe Insul och Staten Insul; Manahatans Insul sträcker sig in i Landet wid 40. och 42. grad. mot norden / warandes 14. mil lång och 2. bred / och på denne är Nya York belägen. Widare här om se Richardi Blomes Englisches America Cap. V.

Strax efter denne tijden / begynte såmwäl the Swenske och några Tyske / detta landet at besöka / och några boställen med bebyggare at plantera / the förra wid de la Ware ström och på den Ort som ligger til sin högd 39. grad: och 40. min: / mit emillan Wirginien och Nya Holland / the senare / närmare åt hafwet och wid Baijn / hwar om utförligare i följande Capitel.

5. Cap.

5: Capitel/

Om nya Swerige/ på hwad tijd/ och af hwad tilfälle det wart utaf the Swenska först beseglat och bebygt.

Hwad tiden egenteligen wid kommer som detta landet är af de Swenska beseglat och med folk besat/ så är det skedt uti den tappre och segersamme Hielten Glorwördist i åminnelse Konung GUSTAF ADOLFS regementz tijd; Hwilken ibland sina många för wårt K: Fädernes land wälgrundade och nyttige författningar jämwäl icke utan wisse skäl/ förornade/ at et Americaniskt Compagnie måtte upråttas/ som så wäl åt andra som särdeles på denna Orten handla skulle. Anledningen der til finnes en Holländsk Man hafwa gifwit wid namn Vilhelm Usseling/ han anmälte här först detta Landet/ gifwandes der jemte tilkänna huru skönt och fruhtbart det wara månde/ samt hwad för stor frucht och nytta det kunde med sig bringa/ om et Vest-Indiskt Compagnie til den ändan blefwe inrättat; til hwilketz upråttande han sig och mycket utlagt hafwer som man kan see af des Förklaring öfwer handels Contractet angående det Westindiske södra Compagniet uti Konunga Rijket Swerige/ stält igenom bemälte Wilhelm Usseling, men af det Nederlänske språket utsat på Swenska af Trans: Reg: Erico Schrodero Anno 1626. Uti denne söker han med många skäl at öfwertala och beweka dem Swenskom til denne Americaniske handelen/ ibland hwilka desse de förnämligaste äre:

1. At den Christna Religion kunde der igenom ibland Hedningarna blifwa förplantat.

2. At

2. At hans Kongelige May:tz och Rijksens drätzel och inkomst skulle der igenom högeligen förbättras förutan något Menige Mans beswär.

3. At det storligen skulle tiena Menige Man til lijsa; och förutan desse allmennelige nyttigheter/ skulle hwart och et stånd i synnerhet der af en stoor fördel förnimma: wisar och der til med/ huru/ och på hwad sätt den samma mätte inrättat blifwa / samt at Swerige hade så god beqwämlighet til kiöphandel / seglation och åtskillige Handtwärkz tilredande / som något land uti Europa; och omsider slutar han sin förklarning med desse ord: Om nu hwar och en efter sit ämne och förmågo wille giöra här til sit bästa/ och icke här med fördröya (nembligen at der til något sammanskiuta) den ena wäntandes efter den andra / utan til detta wärket wara den första/ så skal här ingen mangel blifwa på Penningar / skal och thetta Konungarijket igenom Gudz wälsignelse få et añat Öga / Macht och Wälstånd/ än det här til haft hafwer. Menige Man skal ifrån store utlagor och tunga blifwa befriat/ och hwad som yttermera skal utgiöras / det skal man lätteligen weta til gåå / och i längden här igenom förorsakas et allmänneligt Wälstånd öfwer hela Rijket/ theßlijkes skal den allmännelige Klagan öfwer de swåra Orlogs beskattningar och pålagor här med åtherwända / aldenstund här wises medel och utwägar / med en stor fördel at blifwa där ifrån förlåßat. Ja/ slutel. skulle ock detta wärket storligen lända Gudi til Ära / Menniskiorna til Salighet och Wälfärd/ Hans Kongl. Maj:t til tienst/ Rijket til fromma / och

hwarjom

hwarjom och enom i synnerhet til nytta och fördehl Hwar om så wål i åfwan:de Usselinx Förklaring/ som Swe-riges Rikes Handel Compagniets Contract, dirigerat til Asiam, Africam och Magellanicam, tryckt i Stockholm 1625. samt Argonautica Gustaviana, tryckt i Francfurt am Mayn 1633. widare låsas kan.

J betracktande fördenskul til alt sådant/ skedde at förbemålte glorwördigst i åminnelse Konung GUSTAF, låt der om utgå et öpet Bref dat. Stockholm den 2. Julii 1626. uti hwilket tilbödes alla/ både höga och låga/ at the wille hwar och en/ efter råd och lägenhet til detta Compagniet något förskiuta; Om hwilkets fortsättiande jämwäl uppå Rikzdagen följande åhret 1627. widare wart rådslagit och för ofwann:de skål och orsaker af Riks Ständerne samtykt och beslutit/ som Doct. Joh. Loccenius i sin Histor. Svec. pag. m. 556. betygar. Blef altså der til sammanskutet af H. Kongl. May:tz Frumoder/ Högb:ne Fursten Pfalßgrefwen til Rejn/ Kongl. Råden/ the förnemsta af Ridderskapet/ Krigs Öfwersterna/ Biskoparna och andra utaf Clerkerjt/ samt Borgmåstare och Råd uti Ståderne/ och största delen af Menigheten. Tjden och termin på Penningarnas insättning/ war stält för Jnwånarna til den 1. Martii, men för dem som boo i Finnlnnd/ Lifland och utländes/ til den 1. Maii följande åhr/ efter hwilken termin ingen skulle blifwa tillåtit at antagas til detta Compagniet. Och at ställa en sådan Handel så mycket båttre på fötter/ blefwo wiße Personer tilförordnade som detta wårket dirigera och utföra skulle/ ibland hwilka/ förutan Krigzfolket/ förnemligast waro: en Admiral, Vice-Admiral, Köpmån/ Underköpmån/ Assistenter och Commissarier: Til den åndan/ wart ock et antal med Folk ut-

sedt och til Virginien öfwersändt/ som Landet der sammastädes bebygga och bruka skulle/ hwar ibland sig jämwäl en hop med Finnar infinna mände.

Om denne Ortens första bebyggande/ förmäler nu förtiden der warande Gouverneurn Sir William Penn, uti 2:ne sine Relationer om Pensylvania eller Nya Swerige/ som han til Engeland öfwersändt 1683/med deße ord: The första Inwånare utaf the Christne här i Landet/ hafwa warit Holländare/ och der näst the Swear och Finnar. De förra beflijta sig om Handelskap/de senare om Åkerbruk. The Hollendska hafwa sin Gudztienst uti Neu Castel/de Swenska på 3:ne Orter/ uti Christina, Tenecum, och Wikako &c. Wid hwilket tilfälle man ock här billigt nämner/ det som Franc. Dan. Pastorius, Friedens-Richter der samastädes förmäler/ om detta Landetz första upfinnande och bebyggande.

Uti sin nyligen utgångne Beskrifning om denne Provincien, berättar han pag. 5. at detta Landet skal först Anno 1665. wara upfunnit/ igenom Konungens i Engeland Caroli Stuardi I. skiepsfart/ hwilket denne Konungen i sin lifstjd icke wiste något wist namn at gifwa/ efter deß naturlige Inwånare gingo alla nakna/och hade inga Städer eller wißa boställen/ utan foro omkring hjt och djt i öknene/ boendes uti Kojor och Tråhyddor. Men der efter wid denne Stuariske Landz upfinning då Prinßen af Yorck hade mycket onyttigt Folk hos sig och måstedels Swenska/ skal han befalt at en Ort wid floden Della Varra, skulle bebyggas och med tjden befästas/ den han Neu-Castle nämt/ skal ock gifwit de Swenska förlof at der förblifwa och den Orten bruka/ til

deß

dësz at ifrån Engeland måtte mera folk dit öfwerfört blifwa: och deße kallar han de Gamla Christne; Om hwilka han ock pag. 31. widare något obetenckt med sådane ord skrifwer: Desse hafwa ingalunda haft den uprichtige intention/ til at något underwisa de torftige infödde Creaturen/ (Hedningarne) uti den lefwande och sanna Christna Låran/ utan hafwa blott sit eget wårldz Jntresse sökt/ och desse enfaldige Jnwånare utj handel och wandel bedragit/ så at äntlig somlige utaf dem/ som med samme Christne hafwa umgätz sig måstedels ock arglistige Lögnachtige och bedrågelige wisa/ at iag om bägge icke myckct berömwärt förmäla kan &c.

Hwarest bemelte Pastorius en sådan berättelse tagit/ som så temmelig strider ifrå sanningen/ kan man icke finna! At detta landet långt för den tjden som han berättar nemligen 1665. hafwer warit både af de Holländska/ Swenska och Engelska bebygt/ samt hwar och en Ort der samastädes sit wissa namn af de Christna bekommit/ det witnar åtskillige lärde och Förnäme Måns skrifter/ hwar om och något röres uti föregående Capitel i denne Tractaten: oanset at Konung CARL den I. ey heller då/ som han förmäler regerade i Engeland (för hwilkens tjd detta landet äfwen wäl war upfunnit) utan Konung CARL den II. At och de Swenske för andra orsakar/ och i en hel añan intention hafwa begynt at besegla och bebygga det samma/ än som Pastorius gifwer före/ är redan något wid begynnelsen af detta Capitel wisat. Det ock widare Högloflig i åminnelse Konung GVSTAF ADOLFS och Drottning CHRISTINÆ åtskillige der om utgifne Stadgar och förordningar nogsamt utwisa. Hwad för flijt the jämwäl dersammastädes/ straxt hafwa anwändt til at un-

der wisa Hedningarna uti den Christna Låran / det år ock nogsamt bekant / så at wåre Christendoms stycken D: M: Lut. Catechismus med et Vocabularium redan wid Åhr 1646. / öfwer 18. Åhr förr ån som Herr. Pastorius såijer detta Landet wara upfunnit / war utaf en de Swenskas Predikant uppå samma Barbarers Språk öfwersat / fast ån et sådant Gudeligt och berömligt wårk år blefwit förhindrat / så at intet något der af år igenom trycket utkommit för ån Åhr 1696. som wid slutet af nåst föregående 2: Capitel förmålt år. Och der dessa Landetz första bebyggare som måstedels bestått af Swenska / skulle warit så onyttigt och illakt Sålskap som Pastorius gifwer före / så måste jåmwål theras affööda och the som ånnu der boo / icke wara stort båttre / emedan et trå aldrig gårna plågar slåktas ifrån roten och stammen / och fruchten ifrån sielfwa trådet; men fast annat witnes börd månde Gouv. Sir W: Penn dem gifwa (Til at hår förtiga de hårliga Loford som de Swenskas Pråster uti sine bref der ifrån / om theras gudeliga och dygdiga lefwerne betyga.) Uti en sin ofwanbemelte Relation hwarest han med sådana ord skrifwer: The Swenska hafwa floderna inne wid De la ware Ström derest han löpr tilsamman med hafwet / och lerer det wara onödigt detta Folket widlöftigt at beskrifwa / emedan sådant / ia uti Engeland / år mycket betere bekant; Det år sannerligen et godhiertat / starkt och arbetsampt Folk; doch hafwa the icke gåt wida med planterande / fruchtbara tråns förkofranae / och annat sådant slijkt / utan det synnes som the mera wille söka sin nödtårftighet / ån til någon öfwerflödighet / eller och så lågenhet der med til at drifwa någon Handel 2c. Wid min ankomst

fägnade the mig / så wäl som de Engelska / mycket wänligen / hwilka woro til thalet mächta fåå / förän det folket / som mig tilhörde med dem sammankom. Jag kan ock intet här wid förbigå theras ödmiukhet emot sin Öfwerhet / och theras wänlighetz och höfslighets betygande emot the Engelska / så at och the på intet sätt willja afwika ifrån det gamla förbund och wänskap / som alt stadigt emellan bägge Kon: Rjkene warit hafwer. Och äfwen som det är et wackert folk / och därjämte starkt til sin krop / så hafwa the ock mycket wackra Barn / och der med måst alla husen upfylte / så at näpeligen någen ibland dem finnes / hoos hwilken man icke uti Huset 3. eller 4. Gåßar och wäl dubbelt så många Flickor finna skal; somlige hafwa ock wäl 6. 7. eller 8. Söner: och måste jag dem i det öfriga det loford gifwa / at iag så utaf ungt folk sedt hafwer / hwilka dem uti nyktert lefwerne och arbetsamhet öfwergåt. Här utaf kan fördenskul den Curiöse Låsaren nogsamt skönia / huru wida man til förbemete Pastorium i detta mål bör tro tilsättia; men man lemnar detta och kommer til wårt rätta förehafwande igen.

När de Swenska til detta Landet öfwerkommo / hafwa the först winlagt sig om at ställa sig inn med deß Inwånare the Americaner, i det the hafwa de förnämsta af dem / med åtskillige skänker och föräringar begåfwat / och sedan landet det ena stycket efter det andra sig utaf dem rättel:n tilhandlat / alt ifrån Cap. Inloppet i Bayhen in til det stora affallet / och således det uti fullkomlig possession tagit; hälst som ock Konung CARL I. i Engeland åhr 1631. wid waß / då hans Excel: Hr. Joh: Oxenstierna

i England war utskickat Ambassadeur, månde ock all prætention som de Engelska uppå detta Landet hade/ dem Swenskom tilsäja och efterlåta; hwilken der uti bestod/ at the willja påstå sig warit de första som det samma skola uptäkt. Hwad och för rätt som Holländerne hade sig der i Sud-Revieret eller Nya Sweriges Älff at tilmäta/ den hafwa de Swenska jämwäl utaf deras Principaler kiöpt/ hwilken der uti bestod/ at the sig förr än de Swenska på denne Orten skola nedersatt/ och der 3. forter upbygdt; oansedt the några gånger af the Americaner äre der ihiälslagne och fördrefne wordne/ så at the den orten wid the Swenskas ankomst så godt som aldeles förlåtit: som Gouv. Joh. Rising uti 2:ne sine Berättelser Om Nya Swerige med mera gifwer wid handen/ hwilke/ Secreterarn Wälborne Herr Elias Palmskiöld ibland annat/ til denne Tractatens mera fullkomlighet/ gunstigast hafwer behagat mig at meddela.

Sedan nu thet Swenska Folket/ som så småningen efter hand wart til detta Americaniske Landet öfwerfördt/ begyntes der til någon myckenhet at förökas/ blef omsider til Gouverneur öfwer dem förordnat fordom Öfwerst Lieutnanten Herr Johan Printz, hwilken efter sin hemkomst der ifrån/ wart här Landzhöfding uti Jönkiöpings Lähn. Wid samma tilfälle wart ock min Sal. Farfader Mag. Joh. Campanius Holm:s kallat af Hans Excell. Kongl. Rådet och Ammeralen Herr Claes Flemming at giöra följe med bem:te Gouverneur, och förestå Kyrkiowäsendet der sammastädes/ hwilket han ock för den lust han hade til at igenom resande besichtiga främmande Länder antog/ begifwandes the sig ibland åtskillige andra uppå resan här ifrån til Virginien åhr 1642. uti August

Månadi

Månad; om hwilken theras resa M. Campanius således antecknat hafwer/ som uti nästa Capitel följer.

6: Capitel/

Om Gouverneuren Johan Printz resa til Nya Swerige åhr 1642.

ANno 1642. den 16. Augusti, begofwe wj oß i Herrans Namn uppå resan ifrån Stockholm til America på Skeppet Fama, och kommo 17. til Dahlehamn. Den 3. Sept. lade wj derifrån och kommo 6. til Köpenhamn. Den 8. kommo wj om aftonen til Hälsingör och 12. til Göteborg. Den 1. November lade wj ut ifrån Göteborgs Slott kl. 12. och kommo 14. i Spanska Siön/ om mårgonen kl. 4. wid paß. Den 21. middagstid/ seglade wj Portugal förbj/ der the skulle döpas (ty Skeppare hafwa en sedwana/ at när the komma under Lineam Æquinoctialem, plåga the doppa dem uti wattnet som tilförene intet hafwa paßerat Linien: den som för sådant wil blifwa fri/ han måste spåndera drikspenningar/ så warder han allenast med wattn öfwerstänkter) det låg på wänster sidan om oß söder ut. Den 26. seglade wj Barbarijt/ Turkijt förbj/ hwilket ock låg på wänster sidan om oß/ et widt/ slät och mächta wackert Land: twå höga Skantzar sågo wj der wid Stranden. Den 28. Novemb. kommo wj på det Hafwet som kallas Brazaten/ der som står alt för et samma Wind/ Östan Wäder/ då halfwägs til Americam, ottahundrade mjl rest/ och 800. stodo tilbaka: Och med det samma seglade wj Cannarien förbj/ som låg på högra handen om oß norr ut. Uti öster-Hafwet blås alt

alt jämt östanwäder: Uti öster-Hafwet äro 2:ne passagier en som blås ständigt östan och i den andra jämt wästan wäder: När man wil resa til America, söker man upp östre-passagien; men när man seglar der ifrån så söker man up den wästra/ hwarest icke är någon Storm eller owäder at befruchta sig före/ utan går jämt för tu sköt alt in til Carribes Öarne.

Den 20. Decemb. om aftonen/ anlände wj til Antiguam, hwarest altjd är Sommar och ingen Winter/ mächta het alt för et/ der bodde Angelska och Morianer/ samt någre Indianer som woro der ewige Trålar: der höllo wj wår Julehälg/ och foro mycket wäl hos Gouverneuren der sammastädes/ fingo der god recreation samt Pomeranser och Citroner så mycket wj wille taga med oß. Här ifrån Antigua til Virginien åre 365. och ifrån Turkiet til Antiguam 230. mjl.

Den 3. Januarii 1643. reste wj ifrån Antigua, och så seglade wi någre små Landskaper förbij liggandes på wänster sidan om oß/ som Siö-korten utwisa/ neml. St. Christoffer, St. Martinus, St. Bartolomeus och Agillis, the syntes alla i sänder och war intet långt emillan hwar andra. 24. funno wj grund/ och 25. fingo wj se Land på wänster sidan om oß. Den 13. hade wj stor storm uti wäster Siön in til Söndagen 15. då hölt det något uppe/ men straxt der efter om Måndagen begynte det åter igen at storma mächta hårdt/ och warade öfwer 14. Dagars tjd/ så at wj aldrig hade haft en sådan häftig stårm/ med Sniöglopande som war den 26. och 27. Jan. at wj då i Bajn för Hornkilen miste 3. stora Ankare/ Galion/ Blindan och stor Masten: Skeppet Swanen kom på Grund/ och miste jämwäl samma slags redskap som wj/ uti samma Storm; men den 15. Februarii kommo wj doch Gudj lof wäl fram til Ny-

Skan-

Skantzen Christinam uti Nya Swerige / wid Virginien, efter Middagen kl. 2.

Efter man nu således hafwer besedt denne theras resa til Nya Swerige / så wil man ock här tillägga det som M. J. Campanius om sin hemresa der ifrån åhr 1648. antecknat hafwer / som för deß hastighet / synes något märkelig.

Den 16. Maii, sedan jag hade bekommit hederlige afskedepaß ifrån Gouverneuren och Församlingarne / begaf jag mig? med de mine i HErrans Namn uppå resan ifrån Elfsborg uti Nya Swerige på Skeppet Swanen / och kommo 18. til Bajn: emellan Elfsborg och Bajn räknas 9. mjl / och för de många Sandåsarna och grunden som der äro / woro wj på tredie dagen der emillan. Den 19. kommo wj utur Caput Inlope.

Den 4. Junii fingo wj först se Land / och den 13. bittida om morgonen Engeland / först den Staden som kallas Pleymoth, och sågo så Engeland den dagen / natten och och hela andra dagen med: in mot åndan war den Staden Dåwern / der wj ock sågo det Castell som Diefwulen skal hafwa upbygdt på en Natt / en hög Mur fyrkantig: Wid åndan på Engeland war Staden Dyns, och wid den samma syntes den Engelske Skiepzflottan ligga. Engeland år et stort Land / öfwer 100. Mjl långt / och låg på wänster sidan om oß norr ut: Wid siösidan syntes fullt med hwita Kritebårg och Åkrar ibland.

Den 14. Junii sågo wj Frankrjke på högra sidan söder uth: Emellan Frankrjke och Engeland äre 7. mjl / och ligga twärt öfwer gent emot hwar andra / wj reste emillan dem båda / doch så / at wj höllo wår kosa alt ut med Engelands sidan. På samma dagen 14. om Mårgonen / möt te wj twenne Swenska Skiep / det ena hete Ny-Fortuna,

det andra Julius; the kommo ifrån Swerige/ och skulle löpa til Frankrjke/ Julius war et wackert Skiep/ heel nytt och war förärat åt Konungen i Frankrike. Den 17. Junii bitida om mårgonen fingo wj se Jutland/ på högre sidan söder uth liggandes. Den 19. kommo wj uti Sundet til Helsingeör/ och den 3. Julii hinte wj Gudj Lof lyckeligen och wål fram til Stockholm/ samma Åhr 1648.

7. Capitel.

Om Folket i gemeen som reste til Virginien, och huru the Americaner hafwa sig emot dem förhållit.

Hwad Folket i gemen anbelangar som til detta Landet reste och öfwersände åro/ så finnes det förnämligast hafwa warit twägge handa/ nemligen/ först war sielfwa Compagnie Folket hwilka alle hwar och en efter sit stånd och wärde/ årligen åtnöto sin Löhn och Månadz Penningar.

Sedan war en dehl som hade lust at försöka sig / och reste fördenskul djt af egen god willia/ hwilka ock wiße frjheter och förmåner blefwo tilsagde/ så at det stod dem frit at bygga och boo der ute efter behag/ eller ock resa tådan igen/ når dem så lyste/ derföre the ock til en åtskilnad ifrån de andra/ kallades Frijmån. Förutan deße skickades fuller ock i förstone tjt af löst Partj och Mißgärnings mån/ hwilka der skola blifwit brukade som Slafwar/ til at gråfwa och kasta up Wallar och Skanßar/ men fingo ellies med the andra intet hafwa något omgånge/ hwarföre och dem en särdeles Plaß der skal hafwa warit tilförordnad at bo uppå.

Först

Först uti Gouverneurns Joh. Printz tid/ skal här jämwäl blifwit tilhopa samlat en hop med sådant illakt Folk och til denne Orten öfwerskickat; hwilket när the andra Europeer der sammastädes förmärkte/ hafwa the icke welat tilstädia at en foth af dem skulle der komma på Landet/ utan måste alle föras tilbaka igen/ då större delen under resan äro bortdödde och omkomne wordne; hwilket mig en gammal trowärdig Man/ Nils Matsson Utter wid namn/ ibland annat berättade/ som der warit och tient uti tje Åhrs tid/ och efter sin hemkomst der ifrån/ tient först här under Kongl. May:tz Lif-Guardie, och sedan warit Fendrik under Wästerbottns Regemente och Öfwersten Herr Åke Ulfsparre/ för hwilken hans trogne tienst Hans Högstsalige och glorwördigst i åminnelse Kong CARL den XI. honom med Underhåll af Wastena Krigsmans Huus uti sin Ålderdom benådat hafwer. Sedan war och wid straff aldeles förbudit/ at icke någon som hade illakt rychte om sig skulle til de Americaniske resor antagas; på det at Gud den Alldrahögste icke måtte det medfölliande goda folket samt Skiep och Godz med det onda och wanartade sin hämd och straff öfwergå låta; hälst som på godt och uprichtigt folk intet war någon mangel/ utan hafwa sig der til sådan myckenhet angifwit/ så at Ing. P. Lindström berättar/ at wid hans afresa här ifrån hafwa öfwer 100:de familier godt uprichtigt Folk som alle hade gode Bewis och godt Rychte om sig/ med Hustror och Barn/ måst blifwit på Landet qwarståendes/ sedan uppå Skieppen woro intagne så många som kunde rymmas/ hwilka hade försålt alt sit goda och wändt i penningar/ förmenandes ingalunda at detta theras upsät skulle kunna så slå dem felt.

När the Swenska först hafwa kommit til detta Lan-

det/äro the af de Americaner wäl fägnade/ så länge the hade något som dem anstod/ och de kunde få handla åt sig: när det felades/ wille the icke gärna lida dem/ utan sökte huru the måtte få tilfälle at döda och utrota them; men alldenstund de höllo the Swenska före at wara kloke til at kriga/ och der til med woro mycket rädde för theras Krigs-Wapn (som på annat rum skal förmålas) wågade the sig intet gärna der til; doch kom det en gång så wida/ at theras Sackeman eller Konung sammankallade sina Äldsta samt gemene Man/ och rådslogo sin emillan/ huru de skulle bära sig åt med the Swenska/ efter the så intogo och bebygde deras Land/ och hade intet något som the wille mera sällja åt dem; hwilket doch sålunda blef beslutit/ at the icke skulle utrota dem/ utan de wille älska dem/ wara theras goda Wänner/ och altjd kiöpslaga tilsammans/ hälst som the Swenska oförtöfwat wäntade tjt Skiep med allahanda sköna wahror/ hwilken passage min Sal. Farfader Mag. Joh. Campanius ibland sina Colloquia på deße Barbarers Språk anteknat hafwer/ och wid slutet af deñe Tractaten låjas kan: Sedan lefde the Swenska och deße Americaner i god wänskap och enighet/ umgäendes altid med hwar andra.

Särdeles hafwa de ock mycket wistas hos bemelte min Sal. Farfader; ty när han i förstone hölt der Gudztienst uti de Swenska Församlingarna/ kommo the och sågo uppå/ förundrandes sig storligen/ hwad han hade för mycket at säja/ efter han så allena stod och talade/ och alle de andra med sådan tysthet hörde der uppå/ fattandes om honom hel widrige inbilningar/ såsom han skulle intala folket någre stämplingar emot dem/ fördenskul ock han samt the andre Prästerna i förstone lefde i stor lifsfara dageligen

för

för dem; hwar om the ock sedan hafwa kommit och frågat honom: Utaf detta fick han tilfälle at tala med och så småningen efter hand underwisa dem om HErren Gud/ at han war en til sit wäsende/ men Trefaldig til Personerna: och huru den samma Guden hade skapat Werlden af intet/ och en menniskia utaf Jord/ den han kallade Adam. af hwilken alla Menniskior på Jordene hafwa sit ursprång: Och huru den samma Adam sedan förmedelst sin ohörsamhet/ hafwer försyndat sig emot sin Skapare/ och altså med sin synd dragit synden öfwer alla sina Efterkommande: och huru Gud af Himmelen sände hjt neder på Jorden sin enfödde Son JEsum Christum/ hwilken tog Mandom i Jungfru Mariæ Lifwet/ til at frälsa och salig giöra alla Menniskior: Och huru han på et Korß blef uphängder och dödat/ och på tredie dagen efter sin död åter upstod: Och sedan efter fyratjo Dager igen til himla faren/ och at han om sider en gång skulle komma til at dömma både lefwandes och döda ꝛc. Sådant hade the stor Lust at höra/ och förundrade sig mycket der öfwer/ fattade ock hel andra tankar om honom än tilförene/ blifwandes han dem sedan så mycket kärare/ så at the altid både bitida och sent hafwa wistas hos honom: Och detta förorsakade at han med all flit giorde sig i theras Språk kunnig/ på det han sedan mätte wåre högnödiga Christendoms stycken uppå theras Tungomåhl öfwersättia; *At jämwäl det Folket som i mörkret wandrar/ måtte ock få se et stort Lius/ och öfwer them som bo i mörko Lande skina klarliga!* som han uti sit Förtal til den uppå deße Barbarers Språk öfwersatte Catechismum betygar och skrifwit hafwer. Och fast än at förbemelte Campanius med detta sit goda upsåt/ intet så wida kommit/ at deße Barbarer äre derigenom til

den Christna Religion blefne omwändne/ hafwa likwål månge genom hans umgånge åt minstone en liten smak utaf Gudz sanna kännedom bekommit/ så at the uti nästan sådanna ord hafwa måst utbrista/ som Cap: Joh: Schmidt berättar om the Wirginier, neml: att så wida the Christnas Stycken och Bößor öfwer gingo the Barbarers Pilar och bogar uti skiutandet/ så wida månde och theras Gud öfwergå de Barbarers.

Det Trohets och Wänskaps-Förbund som the Swenske med deße Americaner ingåt/ hafwa the och sedermera förnyat/ när som då här warande Secreterarn uti Commercie Collegio Hr. Joh. Claudij Rising, wart förordnat til Commissarius och Gouverneurens Assistens Råd i Nya Swerige: wid hwilkens ankomst efter då Gouvern. Joh. Printz war dådan rester/ och han förordnat sin Måg Hr. Joh. Papegoja i sit ställe/ och han jämwål änteligen wille resa der ifrån; ty updrogs Gouvernamentet til bem:te Joh. Rising, då han strax wid första anträde så wål med the Engelska och Hollendska/ som med de Americaner det gamla Förbund månde stadfästa: om hwilket med de senare Ing. P. Lindström i sin handskrefne Tractats II. Cap. sålunda berättar.

Den 17. Junii (nembl. 1654.) församlades i Printz-Hoff 10. Sackemen eller Öfwerstar af de Barbarer: då talades med dem på den stora Drottningens wägnar i Swerige och söktes hos dem Fred och god Wänskap/ påminnandes dem om de Länder de Swenske hade kiöpt af dem: de klagade at wåre Skiep skulle bracht dem ondt tilhanda efter så många blefwo döde; togz så fram föräringar och deltes ut dem emillan. När the gåfworne undfått hade/ gingo

gingo the ut och rådgiorde tilſammans / kommo ſedan in igen / och talade en ben:d Naaman, näſſte de andre / at the ibland hade talt ondt om oß / och giort oß förnär / wj woro godt folk / ſe ther ſade han / hwad the bringa oß / och the biuda oß wänſkap / och ſtrök ſig så några reſor neder åt Armen / til ſyñerlig god wänſkaps Teck'n. Sedan tackade han på alles theras wägnar / för ſkänckerne / och ſade / at wj här efter en mycket faſt Wänſkap hålla ſkole / at om the hade här til dagz uti Gover. Printzens tjd warit ſom en Kropp och et Hierta / klappandes ſig der med för bröſtet / så ſkola the här efter wara ſom et hufwud med oß / fattade ſig der med om hufwudet / weſwade om kring med händerne / ſåſom han wille en faſt Knut knyta / ſade och der på en lögelig liknelſe / at ſåſom en Callibas är en rund wärt / utan remna och ſkåra så ſkole wj och här efter wara ſom et hufwud / utan remna / och om någor wille dem anfalla / ſkulle wj gifwa dem det tilkänna / förnummo the ſådant emot oß / så wille the wäl mörka midnats tjd oß ther om warna: Och tå der på ſwarades / at ſådant woro mycket gott / om the alle wille thet så bejaka och hålla; ther på giorde the alle et högt rop och ſamtycke; Låßades altſå Styckerne / hwilket dem myckct wäl behagade / ſäjandes *Pu hu hu, mokirick pickon*, hör nu kan tro går Storböſſan lös / och gafs dem der med Wjn och Brennewjn. Tå ſtod en annan up och talade / at alle ſom der woro / ſkulle detta Förbund faſt hålla / och icke oß något förnär giöra / icke ſlå ihiäl wåre Swjn / eller annor Boſkap / men om någon kunde bewiſas / af theras det giöra / ſkulle han der-

derföre warda straffat / androm til warnagel; Wj skulle man sättia några Colonier på passajunck, hwarest måstedelen af dem bodde / til at see til om någon funnes ther med / så skulle the skaffa der bot uppå: och contesterade så / at alle the Land som wj af them kiöpt hade / skulle höra oß til. Therpå togz up kiöpe-Brefwen (ändock der war allenast en del af dem / men resten i Stockholm) och låstes allenast Namnen derpå up / och då de hörde sine Namn / hö llo the mycket der af / män när någon nämdes som war döder / slogo de neder hufwuden / der med höltz uppe. Imedlertid sattes på gålfwet twå store Kåttlar / och andre Käril fulle med Sappan, det är / Gröt af Magis, eller Indianiskt Hwete som ther wäxer / men the förnämste blefwo sittiandes / och det ringare folket åto sig der af mätte. ꝛc. Denne tro och wänskap som deße Barbarer hafwa dem Swenskom tilsagt / finnes ock dem sedan in til närwarande tid obrotzligen hafwa hållit.

8. Capitel.

Huru the Swenska hafwa bebygdt Nya Swerige / och hwad för Skanßar och Befästningar the der uprättat.

HWad detta Landets bebyggande af de Swenska widkommer / så äre deße fölljande de förnämsta Skantzar och Befästningar som the der hafwa uprättat nembl.

Hopokahacking, Christinæ Skantz / denne war den första Skantz som de Swenska upbygde när the komo der

der i Landet wid Åhr 1631. wid hwilken ock sedan en liten Stad af Ing. P. Lindström wart afstakat och sedermera bebygd/ och kallat Christinæ Hamns Stad; men blef uti Belägringen af Holländerne igen förstörd.

Tutæænungh, Teniko, uti denne Skantzen bodde Gouverneurn Joh. Printz, och låt kalla den samma Nya Giötheborg; hwarest han och låt bygga en Sätegård för sig och de sine/ mycket konstigt och wäl bygd/ med Trägård/ Lusthus och sådant mera/ och kallades Printz-Hoff. Uppå denne Orten hade ock alle de förnämste Frimännerne sine Boningar och Plantagier.

Den Skantzen Christina ligger wäster och Nya Götheborg öster ut ifrån hwar andra/ och räknas tre Tyska Mijl emillan dem båda. Här uti N. Götheborg hafwa the Swenska ock bygdt en Kyrkia/ om hwilken Mag. Campanius således antecknad hafwer: Anno 1646. den 4. Sep. nembl. den sidsta stora Böndagen som wj firade detta åhret uti Nya Swerige/ wigde jag in Kyrkian i Tenniko, samt Kyrkiogården brede wid: första Lik som der uti begrofs/ war Anders Hanßons dotter Katharina Anders dotter/ och det begrof jag den 28. Octob. på St. Simonis och Judæ Dag.

Mecoponacka, Upland/ war en bar Platz utan Skantz/ allenast några Huus woro der på bygde/ och är en jämn Plan ut med Siösidan belägen/ mit emillan Christinæ Skantz och Nya Götheborg/ doch närmare der til/ en god Swensk fierdings-wäg är der emillan: här wart ock omsider en Skantz uprättat.

Wootsessung-Sing, Elfsborg/ denne Skantzen är belägen söder ut ifrån Christina/ närmast til Caput Inlopet i Bayn, hwilken Gouverneurn Joh. Printz låt uprätta straxt han kom der uti Landet/ han ligger wid paß

fyra Tyska Mil ifrån Christina med sina Stycken 2. eller 3. tolfpundingar/ och der skiöts först Swenske Lösen/ når Swenske Skiepp kommo tjt; men blef doch sedan af the Swenska förlåten och förstörd/ efter der woro så myckett myggor/ at folket intet kunde wål bårga sig för dem/ och kallades seden derföre Myggenborg.

Passajung war Commandanten Sven Schute donerat, der under war **Korsholms Skantz** belägen/ hwilken efter Gouverneurens Printz afresa/ wart förlåten och af de Barbarer i grund förbränd.

Manaijung, Skörkilen/ denne war en wacker lijten Skantz af Tråwårke giord/ med Sand och Stenar upfylt emillan Tråwårket/ och Palzater med hwaßa udar öfwerst uppå af bråden: han låg fyra Tyska Mil ifrån Christina öster ut/ med sina Stycken Järnbasare; denne så wål som de andra/ äre alla wid Siökanten belägna.

Chinsessingh, **det Nya** Forte, detta war icke någon Skantz/ utan elliest med goda Tråbygningar af hwit stark Nötebom bygde twänne Wåningar höga/ hwilket war et Forte godt nog emot de Barbarer der i Landet/ kunde sachta wara så godt/ som en temmelig Skantz/ der Gud wille bewara/ och wåra sielfwa icke för myckett slå sig til såkerhet/ utan hålla god Wacht om sig/ kunna Hedningarna them intet skada: och då för tjden bodde der fem Frjmän/ hwilka Gouverneurn gaf lof der til at at bo och hafwa sina Plantas/ Åker och Äng/ the kommo sig der temmelig wackert före och stodo sig wåhl.

Karakung, **Ström- eller Wattuqwarnen**/ wid denne Platzen/ är en stark ström/ hwarest ock Gouvereur. låt

låt uprätta en wacker Wattuqwarn / der wåra få mala både grant och groft / bitida och sent / huru the willia / tilförene war der uti Landet aldrig någon Wattnqwarn: Icke heller war der någon Skantz / utan ock så Hyus starkt bygde af hårda / hwita Walnötebomen / hwar uti jämwäl Frjmen bodde.

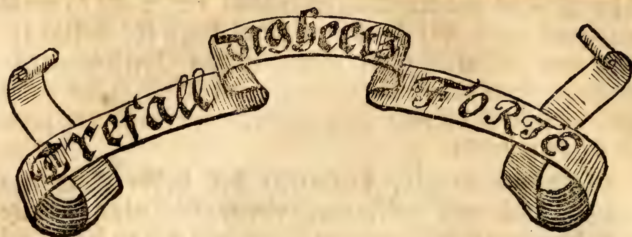
Chamassungh, Finland: der bodde Finnarna uppå / och war med starka Hus bebygd / doch utan Skantz: det är belåget ifrån Christine Skantz twå och en half Tyst Mjl siöwägen öster uth / Landzwägen är twå Swenska dryga Mjl.

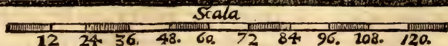
Manathaan, Kyperö-Landet / detta är et Öland straxt wid Christine Skantz / hwarest Kyparen och twenne Holländare bodde / som giorde Tunnor / Ambar / Såår / Båtar / Åspingar / Gallejor och Jachter.

Techoherassi, Olof Stilles Platz / är en liten Platz som en af the Swenska Frjmännerna bodde uppå / wid namn som föremält är. Hedningarna plågade mycket hålla til hos honom / ty det ligger wid siökanten / och är et litet omflutit Öland / han hade tiokt swart Skägg / och derföre kallade the honom / som bem:te theras impositio utwisar / hwilket bemärker / den swartskåggote Mannen.

De Paltzar som Holländerne wid denne Orten hade inne / äre desse.

Tekåácho, Arfwames, det war et Forte som Holländerne hafwa upbygt i Gouver. Printz tjd / hwilket the kallade Fort Nassau; men äre sedan af honom blefne tädan drifne / och Skantzen sedermera af the Barbarer i grund förstörd.

Sandhocken, war ock en Skantz som de Hålländske hafwa lâtit bygga uppå de Swenskas Land/ emot Gou-

Gouverneurns åtskillige protester, den de kallade Fort Cassimir; Hwarföre ock the Swenska månde den 1654. med storm intaga och Holländerne således der ifrån igen utdrifwa: då han sedan efter Ing. P. Lindströms Ritning och afmätning så godt som af grund å nyo mycket fastare tillika med utanwärcken wart fortificerat och förbätrat/ och sedan H: Trefaldighets FORT kallat.

Manataanung, Manaates, är ock en Platz som Holländerne bebodde/ der på hafwa the bygdt en wacker liten Stad/ hwilken tog mer och mer augment hwar dag/ och blef en skiön kiöpstad utaf/ at der wankades allehanda Saker fahla/ lika som uti sielfwa gamla Holland/ tijt och the Swenska åhrligen hade sin seglas ifrån Nya Swerige/ til at kiöpslaga hwad the hade behof/ och ligger 100. Tyska mijl ifrån wåra i Siöwägen. Der woro också då någre Platzar/ som the Americaner hade sine besynnerlige Planterings och Bonings tilhåld uppå/ hwilka efter theras Nation sålunda namngåfwes.

Mechakanzijåå, ther hade de sina wißa Plantas och hemwist/ tijt ock the Swenska så wäl som de andra Cronans Nationer der ute/ alltijd reste Siöwägen/ til at kiöpa Magiis eller deras egenteliga Lands-Säd/ och ligger 16. Tyska mijl öster ifrån wåra.

Santhickan, der är et Strömfall/ hwarest the ock hade ett Plantas på en wjd slät Platz.

Arakunsickan, Thomehettikon och Pimypacka äre ock deras Plantas Land/ af hwilka det senare är mycket fett och fruchtbärande.

Tennako Manaatet, är et Öland och jämwäl af dem beplantades. Utaf deße Plantas-Landen hafwa de ock

sina

ſina namn / genom hwilka de kännas (tanquam per differentias Specificas) ifrån the andra ſom boo på andra Platzar här och där / ſåſom: Mechakanzijåå Renappi de ſom på den Platzen wiſtades: Santhickan Renappi de ſom der wiſtas på den orten: Arakunſickan Renappi. Thomehittikon Renappi. Pimijpackan Renappi &c.

9. Capitel.

Huru the Swenſka bortmiſte N Swerige / och hwilka ſom der öfwer ſedan warit rådande.

SÅledes ſom föremålt är / hafwa the Swenſka bebygdt detta Landet / och begynt komma ſig ſå wäl der med ſom den Americaniſke handelen wackert före / in til Glorwördigſt uti Åminnelſe Konung / CARL GUSTAFS tjd; men alldenſtund Swerige då wart på alla Sidor med Krig inwiklat / ſå at den Tappre och ſegerſamme Hielten måſte fächta emot ſex mächtige Fiender (ſom Hiſtorien och den Medaille ſom wid bemelte högſtſalige Konungz Begrafning af Gull och Sölfwer är utdelat / nogſamt bewitnar.)

Gaſs

Gafs det hwarken tjd eller lägenhet detta wärket som sig borde at sköta eller fullfölja: der til med blefwo ock de Swenska Skeppen som til den ändan woro utredde/ utaf Spaniorn på resan/ Keysaren och Pålen til faveur uppaßade och således förhindrade/ som Doct. Joh. Loccenius in Hist. Svec. p 556. betygar. Wid detta tilfälle hafwer sig ey heller Holländarn försuminat at beflita sig om detta wärket til at förstöra/ hwar om ock den Ädle och Höglärde Sam. Pufendorf uti sin Inledning til Swenska Historien pag. m. 932. förmåler.

Fördenskul ock hände at de Holländska som sig wid Virginien och Nya Swerige hade nedersat/ jämwäl satte sig up emot the Swenska/ sökiandes theras Skantzar och Plaßar som the der sammastädes inne hade/ sig at bemächtiga: hwilken oenighet fuller doch wart 1654. en gång them emillan bilagd/ igenom the Swenskas då warande Gouverneur Johan Rising, med de Holländskas Pet. Styvesant; Men the upreste sig doch följande åhret åtherigen emot them/kommandes den 30. Augusti ifrån Nord-Revieret der Manahatan eller Nya Amsterdam war beläget med 7. Skeip och Farkostar/ til 600. a 700. man starke under bem:te Stuvesants anförande/ och utan något fienteligit förkunnande och gifwen orsak the Swenska uti Sud-Revieret och Nya Swerige anföllo; tagandes först sit nattläger wid Elfsborg som då låg förfallit/ hwarest the togo någre Frjmän tilfånga. Dagen der efter seglade the Fort Trefaldighetz förbi och Landstego wid Strand-udden/ derest de begynte at upkasta någre retrenschementer, och strax med Hot och persvasion upfordrade Skansen af Commandanten der uppå Sven Schute, hwilken ock efter något tracterande med Fienden mände den samma åt dem

på

på et listigt och skadeligit accord upgifwa: då the hafwa tagit Officerarna i arrest uti Skansen/ men the Gemena fört på Skieppen/ besättandes sedan alle posterne med sit folk/ strykandes neder the Swenskas Flagga/ och sin i stället igen upsatte.

Sedan nu Stuvesant hade för så ringa prijs inbekommit denne Skansen som war lika som en Nyckel för N. Swerige/ och med Folk och Amunition båst försed/ belågrade han den 2. Sept. Befåstningen Christina tillika med Staden Christinæ-Hamn, som Ingen. P. Lindströms Afritning der på här utwisar: Förstörandes der til med Nya Götheborg samt Husen som utan före Skansarna woro/ med theras Plantagier/ sköflandes folket af theras Agendom och Boskapen ihiäl slogo; hwarföre de Swenske nödgades efter 14. Dagars Belågring (sedan the med åtskillige skäl sökt til at reducera honom med en sådan Fientelighet at afstå) med bemelte Stuvestant uti accord at träda/ och samma Skantz åt honom i mangel på Folk/ Krut och andra nödtorfter at upgifwa; doch förbehollit at Stycken och alt hwad Cronan och Compagniet tilhörde/ skulle af Holländerne wid påfordran efter Inventarii inhåld som då upråttades/ igen restituerat warda; måste altså de Swenske marchera uhr Skansen/ doch med fult Gewär/ flygande Fana/ gående Trummor och Pipor samt brinnande Luntor/ då han af Holländerne wart besatt/ den Swenska Flaggan neder tagen och theras i stället igen upsat. Officerarna och de förnämsta blefwo tagne i arrest och förde til Manahaten eller N. Amsterdam/ och sedan der ifrån til Holland; men gemene man wordo nödgade at gifwa sig under Holländerne och blifwa der qwar: hwar om så wäl Gouver. Joh. Rising, som Ing. P. Lindström uti sine

Be-

A. Chr:æ Fort. B. Chri:æ Kil. C. Chri:æ Hamns Stad. D. Tennekongs Landet. E. Fiskekilen. F. Slangen-borg. G. Myggen-borg. H. Rottu-borg. I. Fligen-borg. K. Timer-öland. L. Kiöket. M. Holländarnes belägring. N. Hamn. O. Mina. P. Rjtflachter vide p. 37.

L Be-

Berättelser här om widlöftigare förmäla. Men som de Holländske detta wåld emot the Swenske utan någon rättmätig orsak föröfwade/ hafwa the icke heller mycket länge fåt fägna sig der utaf; ty det hände åhr 1664 at Konung CARL den II. af Engeland/ skickade en hop Folk med fyra Comissarier til Virginien, at fördela det bebygde Landet der sammastädes uti wissa Gränsor och skilnader/ hwilka wid samma tilfälle/ hafwa borttagit ifrån Holländerne/ i förstone theras förnämsta Stad Nya Amsterdam/ och straxt der efter Fästningen och Staden Aurania och Arosapha, samt Castellet Delaware, som med Swenska och Tyska war besat/ drifwandes derjämte bort deras Gouverneur, och måste då de Holländska så wäl som the Swenska/ bekänna sig til Konungen af Engeland/ och wara honom underdänige/ elliest blef hwar och en efterlåtit at blifwa och besittia sina Huus som tilförene/ hwilket Richardus Blome uti sin Americaniske Beskrifning Cap. V. betygar.

Altså kom/ och war denne Provincien Nya Swerige under Engeland/ in til Åhr 1681. då förbem:te Konung CARL den II. bortförärade den samma til en Adelig Person/ wid namn WILHELM PENN, och det i anseende så wäl til deß Faders Herr LORD PENN wälbewiste tienster/ som hans egne meriter, både åt honom och hans Arfwingar til äwärdelig ägendom/ så mycket denne Provincien i sine Gränsor innehåller: skolandes allenast til en ehrkänslo af denne Förläning twenne Bäfrar åhrligen til Engeland inlefwerera/ som samme Konungs Donations Bref der uppå dat. West-Münster den 4. Mart. 1681. med mera utwisar. Sedan hafwer förenämde Sir. W. Penn följande åhret 1682. den 1. Novemb. med 20 Skiep begifwit sig på resan til detta Landet/ hwarest när han efter 6. wekors seg-

lande lyckeligen war ankomen/ hafwer han först winlagt sig om/ at ställa sig wäl in med the Christne/ och sedan med de Barbarer som der i Landet woro. Til at så mycket bättre beweka the Christne til trohet och hörsamhet/ hafwer han/ förutan andre wackre tilsäjelser/ straxt utgifwit en Stadga och Förordning/ bestående af följande puncter.

1. Så skal ingen utaf detta Landetz Bebyggare til sin tro eller religion blifwa incommoderat, utan hwar och en Nation wiß frihet efterlåtas/ at beställa och bygga Kyrkior och Skolar efter sit behag och godtfinnande.

2. Skal Söndagen til offentelig Gudstienst anwändas; och sålunda Läran om Gud med all ifwer och alfwar drifwen warda.

3. Til at så mycket beqwämligare uptuchta ungdomen/ skola de afsides boende Bönder alla begifwa sig tilsamman/ på det the hwar annan til Gudz Lof och et Christeligit Lefwerne måtte upmuntra och således jämwäl theras Barn der til wante blifwa.

4. Skola Rättegångs Dagar på wiß tid offentlig hållas/ at den ena måtte afhöra den andra.

5. Uti de wid gränsande Städer och Byar/ skola wißa Domare/ som hålla Lag och Rätt wid macht/ förordnade warda.

6. Skal Swordom/ Gudz försmädande/ Gudz namns Mißbruk/ Trätor/ Bedrägerij/ Fyllerij och Dryckenskap med Hals-Järn afstraffas.

7. Skola alla Handtwärkare med sin förordnade Taxa tilfredz wara.

8. Skal hwart och et Barn/ som til sine tolf åhr kommit/ til något Handtwärk/ eller annan redelig Hantering hafdt blifwa.

Med de Indianer hafwer han ock sig sedan instält/ och dem på sådant sät til wänlighet och fridsamhet beweckt: at han i förstone hafwer begåfwat de förnämsta af dem med åtskillige skänker och föräringar/ och sedan köpt utaf dem det ena stycke Landet efter thet andra/ så at de sig så småningen/ ju länger och längre up i Landet med sina boställen tilbaka wikit hafwa.

Sedan han således bekommit denne Provincien uti fullkomlig besittning / hafwer han begynt den samma at bebygga och efter sit namn kallat Pennsylvania: Staden som han der hafwer låtit anlägga / heter Philadelphia, och är belägen på et smalt strek Land / emillan de twenne floderna De la ware och Skulkjl, sträckandes sig i längden / ifrån den ena floden til den andra twå / och i bredden en Engelsk mjl. En half mjl wid paß ifrån Philadelphia hafwa ock en dehl Högtyske fåt förlof af Konungen i Engeland at upråtta en Colonie; hwarest the ock åhr 1685. hafwa begynt at anlägga och bygga en Stad hwilken the Germanton eller Germanopolim kallat. Hwar om mera uti ofwannämde Sir W. Penns Relation och Fran. D. Pastorii beskrifning om deñe Provincien läsas kan.

10. Capitel.

Om the Swenskas tilstånd uti Nya Swerige / sedan det kom ifrån Sweriges Crona: huru högloflig i åminelse Konung CARL den XI. öfwerskickar til dem Präster med Gudelige Böcker / och wid hwad tilstånd the dem wid theras ankomst funnit.

Hwad the ännu warande Swenske uti America widkommer; så förmäla the sielfwa om sig / uti sit Bref som the skrifwit der ifrån til Postmästaren i Göteborg Hr. Johan Thelijn 1693. hwar uti de begära at bekomma til sig / här ifrån Prästmän ock Gudelige Böcker / med sådane ord: Hwad som anbelangar wårt algemena tilstånd uti detta Landet / så äre wj måst allesammans Landt-män / som plöja

och

och sää/ och hantera Landbruk/ och lefwa efter de lofliga Swenska seder uti math och dryck. Och detta Landet är et mächta kästeligit fruchtbärande Land/ uti allehanda slags Sääd/ så at Gudj skie lof/ det bär rjkeligen och ymnogt hwad wj sää och der på planta/ så at wj hafwom rjkeligen wårt uppehälle uti math och dryk/ och här utsändes åhrligen uthur detta Revieret til mesta parten utaf de omliggande Öyar både Bröd/ Såd/ Miöhl och Öhl/ och här är ymnogt Gudj skee Lof/ på allehanda slags Wildiur/ Foglar och Fisk. Wåra Hustrur och Döttrar beflita sig och mycket med spinnande/ både Ulle och Linne/ och många med wåwande/ så at wj hafwa rät orsak til at tacka den högste Guden för wårt dageliga Lifs uppehälle; Gud han gifwe at wj och så måtte bekomma trogne Herdar och Siälesörjare som och så må spjsa oß med den andeliga Spjsen/ som är Gudz Ordz Predikan och de helige Sacramentens åthniutande uti deß rätta bruuk. Wj boo och uti stor Enighet med de Indianer/ som på många åhr oß icke hafwa någon skada tilfogat. etc.

Widare/ huru wj ärom och hafwom warit handhafde här uti Landet/ sedan det kom ifrån Swerige/ så bekänne och bekräfte wj det uti sanning/ at både uti det Hålländska/ som och under Hans Kongl. May:t utaf Engeland/ wår Allernådigste Konung hafwom wj wäl warit handhafde/ förty de Swenska hafwa warit med dem uti råd och dåd altjd/ och ännu til denne dagen äre/ så at wj altjd hafwa haft en god och nådig Öfwerhet/ och wij lefwom med hwar andra förtroligen och uti enighet inbördes/ etc.

Nu ehuruwål the Swenska hafwa lefwat och måtrråt wähl der i landet/ både under Holland och Engeland/ sedan det kom ifrån Sweriges Crona; hafwer doch omsider Gudz Ords Predikan begynt för dem at mangla/ så at theras Siålar/ ehuru stor öfwerflöd the elliest af thetta timmeliga goda ägt/ likwål hafwa begynt til at hungra och törsta efter Herrans Ord/så at the sig ingen ro gifwit/ och ingen flijt och möda haft ospard/ utan lätit det ena brefwet efter det andra/ der om til sit K. Fäderneslaud öfwergå/ i förtröstan der uppå någon bot och wederqweckelse at ehrnå; om hwilken theras berömlige begäran och Gudeliga njt om den rena Ewangeliske Lärans Conservation ibland dem/ the uti sit ofwannemde bref med deße följande Ord skrifwa/ och dem til en åminnelse här billigt införes.

Såsom wj nu ödmiukel. alle samptl. begierom/ at sedan det hafwer täcktz Hans Kongl. May:t at bewillja der til/ at det skulle med all expedition och hast til oß sendas Päster och Böker/ enär wj swar skrifwa uppå Edert kiäre och til oß komne Bref; så bedie wj at der må til oß sändas twenne Swenske Prästerr som äre wäl lärde och wäl öfwade uti den helige Skrift/ som kunna/ både wäl förswara sig och oß/ emot alla falska Läror och främmande Secter, hwilka kunde kring om oß komma/ eller må giöra opposition emot oß/ om wår sanna/ rena och oförfalskade Gudztienst och Lutherska Religion, den wj och in för Gud och all Wärlden altjd bekenna och bekänna skolom/ at i fall om så skulle hända/ det doch Gud afwände/ så wiljom wj bekräffta det med wårt eget Blod; Wj bidie och at deße Prästmän må wara

sådane

sådane som föra et sedugt och nychtert lefwerne/ så at wj och wår Ungdom genom deras Gudel. wandels Exempel, må och så föra et gudeligit och Gudj wålbehageligit lefwerne.

Der til med så år och wår ödmiuka begieran at wj må bekomma och oß tilhanda sändas 12. Biblar, 3. Postillor, 42. Manualer, 100. Handböcker och Andeliga Betrachtelser/ 200. Catecheser, 200. A,B,C, Böcker: Hwilka enår som wj deße Böcker undfå/ wiljom med all årlighet och redelighet dem igen betala och contentera, ehwad som för dem kan fordras och begiåras/ såsom wj och skolom skicka betalning för dem til den Platz som oß utaf Eder skal förordnas. Och deße Pråster för deras underhåld/ så förplichtom wj oß til det högsta/ at wj wiljom dem årliga maintinera och underhålla efter wår förmågo. Och enår som detta wårt ödmiuka Bref år affärdigat/ så skolom wj laga för Kyrkian et stycke Land för Pråsterna til at bo uppå. Widare skrifwa the hår om: Ock som wj nu alle samptl. uppå det aldrawånligaste och ödmiukaste begåra/ at denne hår wår trågne Bön och begiåran må nu uppå denne wår enfaldigste skrifwelses undfångning/ i Fådernes Landet uti wårkets önskande och hastiga fortstållande skyndas/ såsom wj af alt hierta önska deß önskelige utgång och fortgång/ så willjom och skolom wj det samma altjd komma ihog uti wåra Böner och förböner til Gud Altzmechtig/ at den Stora Guden som wj wißerligen tro uti wårt Hierta hafwa och wille ytterligare hafwa sin hand uti detta så Christel. påbegynte werketz fullförande; ty wj förhoppas at

Gud

Gud icke wil förlåta oß/ ändoch wj äre här uti et Hedniskt och främmande Land/ fierran ifrån wårt eget K. Fädernesland/ at deße Prästemän och Böcker må til oß komma med det aldraförsta och snareste/ alldenstund wj hafwa twänne resor allaredan skrifwit til wårt Fädernes-Land til Öfwerheten om Präster/ men hafwa icke swar der på bekommit/derföre at brefwen/utan twifwel/ äre intet framkomna. Bediandes fördenskul Eder Herr Johan Thelin at J willien giöra edert besta här uti/ och wj skolom Eder igen förskylla utaf alt wårt Hierta. etc.

Så snart detta theras fören:de Bref/ som war dat: Pensylvania den 31. Maii, 1693. och utaf 30. Personer underskrifwit/ til Stockholm öfwerkom; förornade och befalte Hans Högst-Sal. och i åminnelse glorwyrdigste Konung CARL den XI. af högst-berömlig sorgfällighet om Gudz rena Ordz utwidgande/ samt en särdeles Konungslig Mildhet emot deße sina gamla Undersåtare uti America, at denne theras begäran skulle med det forderligaste i wärket ställas; på det theras/ så efter Gudz Ord hungrande och törstande Siälar/ någon wederqweckelse bekomma måtte: til hwilken ända ock bemelte Högst-Sal. och om Gudz Ord njtälskande Konung/ lät ofördröjel. der om öfwergå et Bref til Arckiebiskopen i Upsala salig Doctor Olaus Svebilius, sålunda lydandes.

CARL med Gudz Nåde/ Swериges/ Göthes och Wändes Konung etc. etc.

Wår ynnest och nådige benägenhet med Gud Allmechtig/ Tro Man och Erkiebiskop. Wij sände

Eder

Eder här med i Nåder en Affskrifft af ett Bref som den Swenska Colonien uti America på Södre Revieret har skrifwit til Postmåstaren i Götheborg Johan Theljn, och han hjt til wårt Cantzlie inlefwererat hafwer. Hwar af såsom Wij med stor hugnad hafwer förspport hwad för en särdeles Gudelig nijt och omsorg det folket drager om den rena Evangeliska Lärans Conservation ibland dem/ och för deras Barn och Efterkommande; Altså äre Wij och der af bewekte wordne dem där utinnan at handräckia och bjfalla. Och fördenskul hwad deras begäran anbelangar at bekom̃a twenne Präster/ så är wår nådige Willje/ at J gören Eder flijt til at upsöka och förese dem med sådane lärde och Gudfruchtige Män som de begära/ wiljandes Wj så snart som the äre resefärdige/ låta behörig anstalt göra om deras resepenningar. De Biblar/ Påstiller Psalmböker/ Andeliga Betrachtelse Böcker/ Catecheser och A, B, C, Böcker som de åstunda/ wele Wj låta anskaffa/ och dem där med benåda/ så at Prästerna må föra dem med sig dem tilhanda. Wij twifle intet med mindre J til Gudz Namns ära låten Eder angelägit wara/ at således som förbemält är anskaffa trogne Arbetare til denne Herrans Wijngård. Hwar med J och warde giö-

randes hwad Oß til nådigt behag länder. Och Wij befalle Eder Gud Allzmechtig nådeligen. Af Stockholm den 18. Februarii, Anno 1696.

CAROLUS.

C. Piper.

Uppå detta här Högst-Sal. Konungens Bref/ inkom straxt Sal. Erkiebiskopen med underdånigt swar/ at han der om ofördröjeligen beställa skulle/ intercederandes där jämte för de Prästmän/ som dit skulle resa/ at the efter några åhrs förlopp mätte få resa hem til sit Fäderneslands igen/ om dem så lyste; hwar på åter förb:te högst-salige och i åminnelse glorwyrdigste Konung således i Nåder swarade.

CARL med Gudz Nåde/ Sweriges/ Göthes och Wändes Konung/ etc. etc.

WÅr ynnest och Nådige benägenhet med Gud Allzmechtig/ Tro Man och Archiebiskop. Wij se af Eder wenl. skrifwelse daterat den 21. hujus, huru som J uthlofwa til föllje af Wår Nådige befallning at willia giöra Eder flijt til at bekomma twänne lärde och Gudfruchtige Präster/ som skole resa til America och informera, de där warande Swenske uti den rena Evangeliska Läran; Men som J där jämte wenligen intercederen för dem hwilka där til lära utses/ at de måtte blifwa försäkrade til at

få

så komma tilbakars efter några åhrs förlopp och då blifwa med anständige Lågenheter i Nåder ihogkomne/ på hwilken håndelse/ åter andra i deras ställen kunde djt såndas/ emedan det ellieſt synes wara swårt at öfwergifwa sit Fådernes-Land/utan något hopp at komma tilbaka/ och resa til så widt belägne Orter; Altså samtycke Wij der til i Nåder/ och hafwe J at göra dem der om försäkrade. Hwar med Wij befalle Eder Gud Alzmechtig Nådeligen. Stockholm den 22. Februarii, Anno 1696.

CAROLUS.

C. Piper.

Blefwo altså wid Kongl. Academien i Upsala/ trenne skickelige och lärde Prästmän utsedde/ som lust hade at denne resa til America sig at företaga; hwilkas namn woro/ Andreas Rudman Gestrikius, Ericus Biörk Vesmannus, och Jonas Auren Wermlandus: de twå förra woro råt ordinarii, men Auren stod det fritt at blifwa der eller ock resa tådan igen når honom behagade. Och på det the så mycket mera säkert och obehindrade måtte wara på denne theras föresatte resa/ hafwer ock ofwanbemålte högst-salige Konung/ med them affärdat ett bref til Kongl. Commissions Secreterarn wid det Kongl. Hoffwet i Engeland Herr Christopher Leijoncrona, at han der å orten skulle draga försorg för them/ så at them, för theras personer eller medhafwande Böcker och Saker/ ey något hinder eller beswär måtte tilfogas/ utan fast mera niuta god säkerhet och befordran/ så på resan som på sielfwa orten/

när the tijt framkommo: Hwar till ock Arkiebiskopen salig Doctor O. Svebilius månde them med behörig bref och bewijs til den Swänska Församlingen uti America förse/ til orden sålunda lydandes som följer:

Then Christeliga och Hederwärde Swenska Församlingen uti America, önskas här med nåde/ frjd och wälsignelse af Gud Fader genom JEsum Christum.

Såsom Eders Kiärligheter af berömlig sorgfällighet och åhåga om den Evangeliske Lärans wid macht hållåde uti den Swenske Americaniske Församlingen/ och then ther under bestående Eders kiärligheters andeliga Wählgång och Salighets befordran/ sedan nu mera Eders kiärligheters förra lärare igenom dödē åro afgågne/ hos hans Kongl. May:t/ min allernådigste Konung/ i underdånighet hafwa giort ansökning/ at bekomma twänne Lärde och Gudfruchtige Prästmän/ som Gudz heliga Ord ibland Eders kiärligheter prädika och Sacramenten utdela måtte; Altså emedan högstbe:te Hans Kongl. May:t/ så i affeende der uppå/ som af den allmennelige Christelige nijt/ hwilken Hans Kongl. May:t ouphörigt drager för den sanna Evangeliske Lärans bibehållande och fortplantande i nåder har behagat mig anbefalla/ twänne sådane Prästemän at utse och anskaffa; Ty har och iag/ både til underdånigst följe ther af/ såsom och i anledning af thetutaf Gud/ Hans Kongl May:t och Gudz Församling mig anförtrodde Embetzplicht/ ther til kallat

och

och utsett theße twenne Personer/ neml. Wählllärde Herr Andream Rudman Gestrikium, Philosophiæ Candidatum och Herr Ericum Biörk Vesmannum, hwilka efter föregångne Prof äro skickelige befundne med frucht och nytta at kunna utdela sanningenes Ord/ äre och uti lefwerne bekante af ett Gudfruchtigt och stilla förhållande/ warandes af thet Christeliga upsåtet/ at willia taga sig denna långa och äfwentyrliga resan före/ och efter de af Gud sig förlänte gåfwor tiena Eders kiärligheters församling med all troo och flitighet/ såsom the och af mehr Högstbemelte Hans Kongl. May:tz högstpriselige ynnest med resepenningar äro benådade och förseddde/ önskandes man them ther til Gudz Andes nåde/ lycka och wälsignelse. Fördenskul hafwer iag ey underlåta bort/ hos samptel. then Swenske Americaniske Församlingens respective Lemmar och Ledamöter/ förbemelte twenne Personer til det bästa härigenom at recommendera. Skolandes theras arbete ther utinnan bestå/ at rent och klart lära och predika Gudz heliga ock saligiörande ord/ såsom det i then heliga Skrifftz Canoniske Böcker af Propheterna i thet gamla och Apostlarna i thet nya Testamentet uti then heliga Bibel widlöftigen är författat/ men kortel. uti then Christeliga Kyrkians allmenneligen wedertagne Symbolis, thet Apostoliske så wäl som Nicæno och Athanasiano, samt i synnerhet then Ewangeliske Församlingens antagne oförändrade Ausburgiske Bekiännelse och flere symboliske Böcker förklarat/ alldeles utan någon Menniskligh superstition och bijlära. Ther jämte skola de ock rätteligen effter Gudz

insticht-

instichtelse och ordning administrera och uthdela the Högwärdige Sacramenterna, samt igenom flitigt predikande/ förhör och underwisande drifwa Catechismum och Barneläran efter theß rätta förstånd och grund. The skola och beflita sig igenom ett Gudfruchtigt/ nöchtert/ stilla och oförargeligit Lefwerne at föregå och förelysa sina Åhörare uti alla Christeliga dygder och öfningar/ förmanandes them sammaledes ther til; uti en Summa, skola the sig således både i Lärdom och Lefwerne skicka och förehålla/ som the tänckia in för then öfwersta Herden/ tå han kommande warder/ en gång skola och kunna giöra räkenskap och answar: Och drager man ther emot til Edra kiärligheter/ samtel. förbem;te Christelige Församblingz Ledamöter thet wißa förtroende/ at the theße Herr Anders Rudman och Herr Erik Biörk för theras rätta Siälesörjare anamma och emottaga/ samt them all then heder/ lydna och hörsamhet bewijsa som thetta theras embete anstår/ therjämte them för thenna theras embetz möda/ efter Gudz befallning och egit löffte/ med theras nödtorfftigheter underhållandes warda. Hwar med iag troligast önskar then Christelige Americaniske Församlingen all sielf begärlig wählgång/ lycka och tilwärande uti trones kundskap och ståndachtighet/ uppå Salighetenes wäg/ befallandes samt och synnerliga thes Ledamöter uti Gudz mechtiga beskydd. Til yttermehra säkerhet/ hafwer iag detta med egen Handz underskrift och Upsala Dom-Capitels wanl. Sigill bekräfftat/ som skiedde Upsala d. 25. Iunii, A:o 1696.

OLAUS SUEBILIUS.
Archiepiscopus Upsaliensis.

Theß-

Theße Prästmän giorde sig fördensku' med det första resefärdige / begifwandes sig på resan här ifrån den 4. Augusti samma åhr 1696. och äro komne den 5 til Dalerön. Den 7 hafwa de fått böhr och begifwit sig til siös / och anlåndt 23 til Helsingeöhr. Den 8 Sept. hafwa the lagt uth der ifrån / och kommit den 10 Octob. till London / hwarest the woro öfwer winteren. Följande åhret den 4 Febr. hafwa the åter stält sin resa fort med ett Ängelskt skiep / Jaffris benemdt / som då ibland andra lopp till America, och ankommit så omsider lyckeligen fram till den Swänska Colonien samma åhr 23 Junij 1697 / hwarest the äro med stoor glädie emottagne och fägnade wordne: Hwar om / samt wid hwad tillstånd / the Swenska der wid deras ankomst hafwa warit / the uti sine åthskillige bref / som de skrifwit derifrån widlöfteligen berätta / utaf hwilka icke otiänligt synes här at införa Herr Erik Biörks, till Superintendenten Högwyrdige och Höglärde Herr Doct. Israel Kolmodjn. dat. Christinæ Kijl 29 Octob. 1697. der uti orden sålunda lyda:

SEdan som jag hade then hugnad / och blef af Högwördige Fadren med theß förnäme skrifwelse bewärdat / jag ther uppå och med mitt ringa swar upwachtade / som och ett af den 4 Febr. af innehåll / at wij tå skulle lemna London / och gifwa oß om bord / ther wij länge nog i hambnerna Deal och Porsmouth lågo / innan Convojerne och Capitainen blefwo klara / så kom doch omsider så wida / at wij i Jesu namn den 22 Martii hißade ankar wid Porsmouth, gående till Plymouth, men them förbij / seendes aldrasidst landet Lizard, den 24 Martii ett berg / och sedan intet förr än Virginien. Att uppehålla Högwördige Fadren i någon berättelse om thenna wår siöresa / ther i skulle jag blifwa för widlöftig / om jag thet begynte / utan säger allenast thet / hwad en siöfarande haar at bespeġa sig på / thet måste wij alt undergå / så mycket mehr och ofta tare /

kare/ som wägen längre war / nu mot/ nu med/ nu för mycket lungt/ nu för grymma stormwäder/ särdeles 5 gånger/ the oß stoor nöd och ängzlan påförde/ så at then förtröstan wij hade at see thetta folck och land/ hade stora anstöter/ doch som wårt ärende war Guds och Konungens/ samt alla andra gudfruchtigas/ och ängick mångens salighet / hwilkas böner med wåras/ Gud wißerl. ansåg/ så wälsignade han oß och med ett glädiefullt slut/ och halp oß at wij intet eller länge måste dricka gammalt watn. Tå på thenna resan wij hafwa erfarit en sådan Gudz Nåd/ at jag önskar mig kunna utföra then som jag wille/ och ther upwäckia andra then stora Guden tillijka med oß therföre at lofwa och ähra/ så för befrijelse af then nöd/ som mången på wattn måste undergå / som at wij i så ofridlig tijd/ dock så frideligen fingo segla ; Men i the sämma dagar war 3 dagar töckn/ at wij intet kunde see hwar annan/ woro allenast 5 skiepp af 28 tillhopa/ när töcknen hade gått bort/ doch sedan till 14 stycken samkades/ hwilket war den 27/ 28/ och 29 Martii, tå wij ännu under Ängelska och Franska wattn woro/ emedan winden war oß något emot/ och wij måste lovera.

När wij nu länge hafwa hijt och tijt / efter som winden fogade sig / seglat/ och wij särdeles / som woro owana wid en sådan resa/ nu efter land började längta och koxa/ hände omsider oß den glädien/ at efter lods kastande några gånger förgiäfwes/ funno wij den 31 Maji efter middagen 34 famnars diup; och sedan middags tijd en större hugnad/ tå wij alle af däcket kunde see land för oß/ nemligen Smiths öland litet nedan före wår ingång beläget. När wij nu så wore anlände/ kom en fruchtan som wår glädie wille förminska / i ty sunnanwädret satte oß neder/ låg och ännu oß hårdt på sidan/ plägade förr aldrig länge stå/ utan gå i wäster och så nordwäst/ ett mächta häftigt wäder här å orten/ samt mycket farligt i siön/ at mången warit så när/ at han skulle kasta ankar/ och måste doch för thet wäder till siös igen / och gå ther ibland länge nog/ som förledit åhr en måste i 5 weckor blifwa i siön /innan han kom in igen: Wij måste ock ut/ loverade hijt och tijt/ tå Gud oß så günstig war/ at thet sunnan/ som moot wanan länge stod/ som thet intet gick till bättre/ så blef thet oß intet wärre/ at wij omsider

der hinte up til wår ingång / Cap. Henrij den 2. Julii om morgonen så thet aldeles blef lungt / och wij kastade Ankar på 7. famnar diup med glädie och tackfäijelse etc.

Wij gingo sedan dagen efter bättre up i säkrare Hamn til St. James Revier, hwarest wij några dagar för Capiteins beställningar stilla låge/ gingo sedan den 10. Junii åt Mariland Neufort, Raphmoch, Patmech, Lookout (första pomten eller udden af Mariland) och Potaxen förbij til Gevern, mit för en platz Anapolis benämd ther Gouverneuren Francis Nicholson bor / hwarest Ankar den 19. Junii kastades. Jag wille/ men kan icke/ ey heller bör gå förbii hwad oß hos förn:de Gouver. hände/ doch kortel. nämna: Wij gingo i Land dagen efter/ tänckiande oß strax om bord igen / men blefwo af honom hemkallade/ så ährade och tracterade; Wår allernådigste Konung och deß Kongl. Huus så wördsamt ihogkommen/ at om wij särdeles til denne man warit sände ifrån Swerige / hade han intet mehr kunnat giordt / och thetta i sit hus så länge wij ther woro nembl. i 4. Dagar; hade oß altid med sig när han spaßerade samt wisandes allehanda ting. Och när wij omsider märkte skieppet ther något dröja / och wij långtade til wår ort / hwar til wij oß båt tingade / så tog han af oß alt bekymber / och han wille wara försäkrad om then man oß skulle föra: samt huru wij skulle trygdt komma til wåra Swenska. Thet war intet nog at han oß wid sit bord i så många dagar fägnade/ utan när wij togo afsked / följde han oß på en wacker platz til til wägz / gaf oß en summa Penningar och lät 2. Karlar bära så många Battelor som de kunde / i båten med oß/ fulla med allehanda drick: Han är en ogifft man / men ser ut som en kiäk Soldat / och then sin Konungs bästa söker / som han ock det nog wijst / allenast på ett och ett halft åhr / han ther wid Annapolis har warit. Wij fore så om afftonen den 23. Junii ifrån skieppet med alla wåra saker/ tå wij intet böra glömma Capiteinens godhet / som lät oß altsammans fritt utan ringaste fracht en sådan lång wäg / och med en god wind gingo wid paß 70. Ängelske mihl til en platz nämbligen Transtown slutet på Elk Revieren til andra dagen kl. 10. hwar ifrån en ängelsk mijl några af wåra Swenska bodde / tit wij med glädie lade / wåra saker uptoge / öfwersåge och funno alt Gudi Loff behållit öfwer en så lång resa.

Innan wij ther ett dygn hade warit/ har icke allenast ryctet om wår ankomst flugit otroligen omkring/ utan folket 10. a 12. Swenska mijl woro hos oß med hästar/ at föra oß bättre up i församlingarna/ så fägnade oß/ at många för glädie greto/ och wille intet tro för än the fingo se oß/ tå the och nu som bäst hielp behöfde. Ty wid samma tid som wij owärdige til thetta höga ärendet utwaldes/ blef then enda the hade at lita til Mag. Jacob Fabritius död/ hållandes the sedan sig til sin föreläsare Carl Christopher Springer en slät och ringa man ellieft/ doch igenom Gudz nåd/ som igenom ringa/ stora ting uträttar/ dem då til en god stöd/ är en man then all sin flit och wälfärd för Gudz Ord skull har ospard/ som iag stadigt märker.

Den 27. Junii höllo wij allenast en liten bön och tacksäjelse med thenna nedre Församlingen. Den 29 foro wij til Philadelphia, en liten wacker Stad/ at angifwa oß hos vice Gouverneuren Wilhelm Marckam, hwilken oß ochså mycket mehr fägnade som han såg wår säkerhet af wåra Paß at fara hijt.

Den 30. Junii war den öfre Församlingen som är närmast til Philadelphia, Wikaka Försambling kallad/ af patzen som kyrkian står på/ tilsamman/ och hörde sig hela wår resos beskaffenhet förehållas/ begynnandes af theras egit bref til Swerige/ så hans Kongl. May:tz etc. Thet samma giordes sedan i thenna nedre Församblingen nu Tranhukz Försambling nämd af thes kyrkios platz/ den 2 Julii then iag owärdig nu undre min skiötzel hafwer/ giörandes mit första tilträde i JEsu Namn den 11. Iulii de Iustitia Pharisæorum.

At nu något närmare tala om Församlingens tilstånd/ så hafwa the fuller intet fullbordat hwad i theras skrifwelse står/ af orsak at the bo mächta owigt/ ty landet är öfwerflödigt watturikt/ at the om Kyrkioplatz/ som beqwämare än thenna är/ tijt wij alle öfwer wattn fara måste/ intet hade kunnat komma öfwerens/ the ock endels welat lemna thet tills the skulle få se/ om the någonsin kunde få Präster/ och thet ärende tå them hemställa/ som iag ock igenom Gudz Nåd/ om en annan platz mer beqwämlig har med them öfwerens kommit/ och at ther på en Kyrkia af Steen byggia mit öfwer Tranhuken ther hon nu står/ på Christina, lärer och kan skie blifwa nämd Christina Kyrkia/ eller som man med tiden kan finna/ som man

hop=

håppas ther på intet öfwer et åhr lärer arbetas; ty Församblingen är förmögen och låter sig mächta wäl intala/ thet iog med fog och skiähl them förehåller etc. J jämförande af theras Gudztienst/ Ordningar/ Ungdomens förstånd i Catechesen och mehra slikt/ med någon Försambling i Swerige/ så är här oordentel. som hotar oß med et stort beswär och arbete/ så i anseende til wår Eed/ som wår egen hog elliest/ at få dem så lika som någon i Swerige är/ och möyel. kan skie/ hwilket intet är at undra på; i ty the Präster the haft/ serdeles thenne sidste/ af ålder och siukdom utarbetad intet haft bekymmer om sådant huru thet skulle gå til/ och ungdomen uptuchtad blifwa; men hoppas ther Gud unnar oß lifztiden/ här skal med Gudz hielp blifwa bättre med Kyrkia/ Prästgård/ Ordningar/ Catechismi förhör och annat sådant/ så at then som med tiden efter oß kommer/ skal finna then wäg rögd/ som wij nu orögd emottagit. Hwilket beswär som thet för oß/ så mycket större blifwer/ som wij ensamme äre/ och ungdommen mycken/ lärer kan skie twinga oß til ombyte och lisa/ tå iag hoppas Högw. Fadrens Gunst lärer oß intet fela/ om thet så wida med oß skulle komma/ twiflandes så mycket mindre ther på/ om Gud thenne wår allernådigste Konung/ wårt Fädernesland til några åhr än i lifwet wil förunna/ thet wij troligen i wåra böner ibland annat ihogkomma.

Landet är elliest så kåstbart/ som the någonsin thet beskrifwit/ med allehanda wälsignelse öfwerflödande/ hwar af Folket lefwer öfwermåttan wäl/ utan något twång och träle Arbete: Weta och af föga uthlagor; kalla sig bönder/ efter de sådant arbete bruka just som i Swerige/ men hålla sig i Kläder och annat som det hederligaste Borgarefolck. Färskt hafwa the allehanda så ur Wattn/ som uhr skog/ wetande af ingen brist på någon ting som the andre Land här omkring/ the här ifrån som offtast behöfwa säd til bröd och dricka/ Gud låte them så lefwa nu här efter/ at the lika wälsignelse måge niuta. Jngen fattig weta the af här ibland sig/ utan alla försöria sig sielfwa/ ty Landet står helt yppet/ och them til tienst/ som macht har ther af något at bruka.

The wilde och wåre äro som ett folk/ mycket mehr förtrogne än med the Engelske/ som the ock på sit språk kalla theße Swenske sit

egit folk/ och wisa sig hel glade öfwer wår ankomst/ at the nu se at Swerige wara til/ ther om the föga welat tro wåra tilförende/ efter the ingen sedt komma ther ifrån. The äro ock mycket benägne at höra Catechismum på sit språk tryckte/then wåre/ hwilka theras språk såsom sit egit kunna/ för them läsa/ så at en eller annan har talt wid förenemde Carl Springer, at lära den sina barn. Ho wet hwad then gode Guden wil uträtta/ wij och ther om bedie/ skole ey heller hafwa wårt omak ospardt/ när wij komma litet i roo och blifwa theras språk mächtige. The gå mäst nakna/ men många och helt klädde/ mächta höflige/ och til at af umgänge med wåra något lära/ mycket benägne/ samt hel tienstachtiga och hulde om the Swenske/ at om the skulle få höra något ondt skie them af någon/ gifwa the sig intet roo/ för än the hafwa thet tilkänna gifwit/ hielpa sedan til thet at hindra.

Om thet står til at giöra; hoppas iag Gögw: Fadren hielpa oß til några af the nytryckte böcker af Hans Kongl. May:t såsom särdeles 2. Kyrkio-Biblar/ när Gud thet Tryck har til ända wälsignadt/ ty the leto alla Biblarna uhr händren på oß at wij ingen til Kyrkian kunde få behålla/ samt af the andre böcker; Ty ifrån Engeland och hijt är altid tilfälle. Jag kan och icke utan undran berätta/ detta folket til beröm/ at tå här knapt 3. Swenska böcker funnitz/ hafwa the doch warit så bekymrade om sina barn/ at the huru the lånt then ena med then andra/ så kunna the alla tämmelig wäl läsa innan til/ så at ingen bok af the Hans Kongl: May:t them benådat med/ ligger utan bruk: äro ochså delte/ efter som husen äro/ och the kunna nu läsa til/ så at then som nu bäst kunde sig af then eller then boken betiena/ then fick henne/ en annan en annor/ sålunda har hwar och en at fägna sig af Konungens skiänck/ som the och med glädie och tacksäjelse weta at ihogkomma: Then store Gud beware Hans May:t med hela thet Kongl. Huset och wårt Fädernesland i frid och glädie; oß til fägnad/ som så wida afsides äro/ och dock aldrig aflåta then stund wij lefwe/ at wara/ fast än ibland the ringaste af theß undersåtare och önskel: wälståndz förebediare jemte den skyldighet som wij nu medan wij här äre/ Gudz Ord likmätigt böre lefwa uti etc.

Så-

Sådant med mera bekräftar jämwäl Mag. And. Rudman uti sine Bref/ särdeles i det som han har skrifwit til Professoren i Upsala Herr Iacob Arrhenius, dat. Pensylvania den 20. Octob. 1697. utaf hwilket för korthet skul man allenast detta följande wil här tillägga.

Skieppet (som the reste på) gick in til Virginien, och der ifrån efter afgjorde beställningar til Marijland, hwarest wij lemnade skieppet den 23. Junii, och foro upföre Baijen med en Slup up i Elk Revieret, der wij strax funno Swenskt Folk/ som sig hierteligen öfwer wår ankomst fägnade; ryctet for genom hela Landet/ de kommo strax/ med Hästar emot oß hela 30: milen ifrån / och beledsagade oß längere up i Församblingen/ hwarest sedan wij hade opwachtad Gouverneuren, Församblingarne ihopa kallat och för dem wåra Paß och Bref upläsit/ anträdde wij i Herrans namn wårt/Embete/ jag wid den öfre Församblingen/ som nämnes efter Kyrkioplatzen Wikako, och Herr Erich Biörk den nedre wid Christina.

Kyrkiorna äro gambla och skröpliga/ hwarföre wij beflita oß om genom Gudz hielp nya at bygga / den nedre blir på Christina/ den öfre på Wikako eller Passajong/ der Prästegården eller Prästelandet är / 4. Engelske mijl ifrån Philadelphia, en wacker Stad af Qweker upbygd. Folket är mycket strödde och boo gleft/ doch alla ut wed watnet/ så at somlige hafwa 16. mil til Kyrkian / hwilket oachtande de likwäl hwar Söndag komma til Gudz Hus etc. Och widare skrifwer han:

Theras Hus äro timbrade på Swenskt maner/ reda och Qwinsfolken maat efter Swenskt maner och brygga godt Dricka; deß utan weta de giöra åtskillige drycker af Äpplen och Persikor/ hwilken förra de kalla Seider, mycket liuflig at dricka/ är ock befindtlig wara hälsosam.

Til wår Kyrkjas bygnad samsättia the sig willja sammanskiuta 400. Pund Sterling först så länge: detta faller dem intet än då swårt/ utan alla glädia sig öfwer oß/lika som de hade fåt Änglar af Himmelen/ det de med många tårar och ord betygat hafwa och ännu betyga/ och wij dageligen se/ så at jag intet wet på hwad ort

i Wärlden en Präst skulle mer förnögd och älskad lefwa än äfwen här.

De Engelska fägna oß ock öfwermåttan wäl/ äro och åtskillige af dem som hålla sig til wåra Församblingar; Wij boo ströddе i kring/ op och ner ibland Engelska och Qwäker/ doch behålla de språket så rent som det någonsin talas i Swerige/ weta intet af synnerlig Högfärd/ det de säija är säkert/ äre in alles til talet wid paß 1200. Siälar/ kunna tala Swenska/ Wilska som sit egit Moders måhl/ Engelska/ Holländska och somlige Fransöska/ merendels kunna the ock läsa i bok/ och nu står i Bygden en sådan läßning/ så at ens Hierta glädz och frögdas där öfwer/ de wetta besinna den Nåd Gud dem giort/ mer än de som sådant aldrig saknat hafwa.

Hwad Gouvernamentet angår/ tacka wij Gud/ at wij hafwa det helt roligt och lindrigt under Gouverneuren William Markam, som är oß mycket bewägen/ ja så at han tycker illa wara om wij intet komma offta til honom/ och hafwer gifwit oß frij dispolition uti Kyrkio disciplin. Uti Rätten äro åtskillige Swenske Rådmän/ dem de kalla Iadges; Många af wåra äro och satte til Officerare, Capiteiner; Constablar, Fändriker &c. Arbetet för oß är mycket/ wij äre ensamme/ Församlingarne widt kringströdde/ Ungdomen mycken och litet underwist/ Skolar bygges nu och Kyrkiorna lagas ock til etc.

Widare/ om theras Kyrkio-Bygnad/ huru the den begynt/ der med fortfarit/ och änteligen til ett önskeligt och wälsignat slut kommit/ berättar Herr Erich Biörk uti sit Bref/ skrifwit der ifrån til hans Erewyrdighet Herr Carl Wijström den 19. Nov. Anno 1700. med sådane Ord.

Sedan iag straxt efter mit genom Gudz Wälsignelse lyckel. anländande til denne aflägse Orth/ omsider fick Församblingen at komma öfwerens om en wiß och bättre Kyrkio-Platz/ än på Tranhocken war/ nembl. på Christina, så satte iag an i Herrans namn at begynna/ fast än med litet penningar (doch bad Gud intet tilräkna mig min dårskap/ men hielpa mig för sin Ähros förfrämjande skul/ det iag och intet twiflade om) slutande med Murmästare och Timmermän/ hwilke bunde mig och sig så/ at thet wärk iag ellieſt intet tänkte på 2 a 3. Ahr ät minstone få färdigt (måtte doch genom Gudz til-

tilhielp) utan hinder gå immerfort; iag aldeles såsom en nys inkommen owan wid all ting här å Orten / war något bekymrat hwad ändemåhl thet wille taga / doch som förr är sagt / på Gudz Godhet lät gå an / läggandes iag den första Hörnstenen / som är på östra ändan och norre Hörnet den 28. Maij, Anno 1698. warande Kyrkian til storleken innom murarna / längden 60. foot / och bredden 30. högden 20. och sielfwa Muren af hårda Gråsten up til Fönstren 3 och en half foot tiock / men sedan allenast 2. foot.

Dörar äro der på fyra en stor på wästra ändan / och en af lika storlek på södra sidan: men 2. smärre på norre sidan / ther af then ena är lemnat til Sacerstugu dör: Fönster äre 2. på norre och 2. på södre sidan af lika storlek / men ett större på östre ändan / och ett litet öfwer wästra dören som swarar emot rundeln på det i östra ändan; hwilka alle äro i trä af Timmermännerne efter Kyrkio-Fönsters maner / utarbetade. Taket är hwälfft med Trä och öfwerdragit in uti med Kalk / men det yttersta taket är af Ceder-spån.

Alle bänkarna i Kyrkian äro af Furuträ på Stadz maner bygde med dörar före / men Choret rundt i kring / så wäl det närmsta til Altaret som det yttra skranket / är swarswat af Wallnöteträ / såsom ock hela Prädikstolen af samma slags trä: Choret är til den ena Wäggen 15. foot men 20. den andra / 5. foot smalare på hwar sida än Kyrkian är bred til. Theß afdelning är en stor gång / goda 8. foot bred ifrån Choret til stora dören / sedan en twärgång ifrån södra til norra dören: emellan Choret och sielfwa bänkarna i första qwarteret är och til åtskildnad en liten gång och sedan 6. bänkar på hwatdera sidan til den omtalte twärgången / hwilka 6. bänkar gå intet til Wäggen / utan en smal gång löper iust uppå hwardera sidan om Choret ifrån bägge dörarna / och äre långbänkar bygde ut med Muren ända upföre på Manfolkz sidan ifrån södra dören åt öster ändan / ther den öfwersta är för en Kläckare bänk / men ther ifrån en twärbänk hwarest ingången är i Choret för en Prästbänk: på andra sidan lika så från norre dören til Prädikstolen / och sedan från den ämnade Sacerstie dörr / der til hörnet en bänk ärnat för en Prästhustru; åter derifrån en lika twärbänk / och sålunda på både sidor om Choret; Men thet andra qwarterets bänkar nederom södre och

nor-

norre dörarna til den wästra dören löpa alla från stora gången til muren/ som äro 8. på hwar sida.

Til sielfwa inwigningen lät och Gud mig winna mit upsåt för det namn jag ämnade på Kyrkian/ neml. at hon åhret efter/som war 1699. H: Trefaldighetz Söndag/ inwigdes af Mag. Rudman, med den Text, af Ps. 126. v. 3. **HErren hafwer giordt stor ting med oß/ theß äro wij glade.** Och kallad den Treenige Guden til ära för detta första Wärk **H: Trefaldighetz Kyrkia.** Mag. Rudman och jag woro klädde i hwita Mäßesärkar/ så wäl efter wårt maner giorde som här kunde skie/ men Mäßhakar kunde wi intet komma til wäga med: Herr Auren prädikade sedan andra prädikan tå Herrans Nattward utdeltes/ hwilken Söndag föll i pungen wid paß 200. Dal. Koppm.tt; ty här war många hundra Personer af allehanda Religioner, them jag efter åt sedan med mat och dryck/ så mycket giörligt war spisade/ samt Grannarna i kring/ som åtskillige af dem togo hem med sig.

Wid denne tid på åhret/ war ännu ingen steen lagd til den andra Kyrkiã; ty ther war ett så långt wäsende innan the kunde komā öfwerens om sielfwa Platzen; foro alt så the samma Murmästare och Timmermän här ifrån tijt/ och begynte så lyckeligen/ at den Kyrkio-Bygnaden iñan åhretz omgång jämwäl blef färdig och inwigd af mig thetta åhr/ Dominica I. post Trinitatis den 2. Julii med den Text 2. Sam: 7. v. 29. **Så tag nu til och wälsigna tins Tienares Huus/ at thet blifwer ewigt för tig: Ty tu HErre HErre hafwer thet talat/ och med tin Wälsignelse skal tins Tienares Hus wälsignat warda til ewig tjd.** Ther til så wida skie kunde lämpad/ och är nämd GLORIA, på Swenska **Gudz Åhros Huus**/ som skedde lika så i en stor och förnäm Församblinng/ af the Engelske och andra ifrån Philadelphia; för hwilkas skul jag ock giorde en ἀνακεφαλαίωσιν på Engelska/ at the måtte kortel. höra summan af mit tahl.

Thenna Kyrkia är af samma storlek/ allenast hörnen afskurne på östra ändan/ och en twärmur påbegynt/ på den wästra ändan/ som

som dock til en tid blifwer stående ofullbordat/ til man får se på hwad sätt Gud behagar med Klockor oß wälsigna: denne Kyrkia har allenast sten til sin Grund/ dock intet äntå så god som thenne här nedre är hel och hållen bygd af/ och sedan med tegel hel wacker och prydesam/ med hwart annat glaserat tegel bygd; hwilka Kyrkiobygningar komma oß hwardera at stå i Swensk räkning wid paß tiugutusend Dal. Kopparm:t och något mehr/ hwar af iag ännu står i 5000. Dahlers skuld/ och min Medbroder och något så bort åth/ ey hafwande någorstädes at lita om hielp/ utan hwartera Församlingen måtte sökia huru at krasla sig igenom som the kunna etc.

Så hafwa wij (för hwilket then store Guden ware här/ och ehwart det spöries ewinnerlig ärat) förmodeligen gåt igenom the största beswär/ och fuller fått wakra Kyrkior färdige/ sådane som än någonsin här äro bygde/ i synnerhet thenna på Christina, til sin storhet/ så at sielfwa the Engelska/ som nu doch hafwa regementet/ och äro tusendtals mot oß/ jemte ock i rijkedom/ måtte undra der öfwer och skatta oß sälle/ som och nu nyligen twenne Gouverneurer med sit följe kummo wid annat tillfälle at see wåra Kyrkior/ en ifrån Virginien Francis Nicholson wid namn wår store gynnare/ och then andra wid namn Blackstone Gouverneur i Mariland måtte ock tillstå; men oß fattas nu åtskillig prydnad/ the wij här i Landet intet kunna hafwa; såsom et par klockor hwartera/ hwar sin Altar-Tafla/ wackra Kalkar och Patener samt Lius-Cronor/ kostelige rum hafwa wij ock för et litet Positiv eller Argwärk och mer slikt. Sådant ther åtskilligt som nämt är/ behöfwa wij ännu/ det skulle wara en särdeles Gudz skickelse/ om the som mächtige äro/ som finge höra af sådant/ blefwe rörde/ at wåga något på oß för Gudz ähra skull/ wåra Kyrkior till rijkedom och prydnadt/ lemnande sine egne namn där på sig til åminnelse/ jämpte kyrkians namn/ hwilke bägge allaredan äre nämnde/ til hwilka det skäncktes: hoo wet huru Gud må röra någons Sinne mehr/ som älska Beröm för Gudz Ähro/ och see then gierna förfrämjas; Emedlertid äro wj ganska wäl tilfredz med then wälsignelse oß af then gode Guden är beskärd/ Gud afwände det Krig som wj höra at uptändas/ om icke redan uptändt är emot Swerige! så hoppas wij med tjden hafwa åtskilligt hugneligit ther ifrån/

i synnerhet Böcker/ at förwänta. Jag har ock omsider fåt en Skola til gångz igenom en skickelig Person / som och tilljka förestår Kläckare tiensten / tå iag tilförene måtte wara så det ena som det andra/ men än intet fåt något på så stadig fot som iag wil/ i medler tjd måtte i thet/ som annat/ giöra som man kan etc.

Nu få wij alt mehr och mehr skiöta Församlingarna som thet och här en stor omsorg fordras/ som iag nu icke allenast/ och min Medbroder giör Församlingen en så fullkomlig Gudztienst som i Swerige/ ther merendels twå Präster finnes wid hwar Församling/ med Catech: förhör efter åt med hela Församlingen/ först å Manfolks och sedan å Qwinfolks sidan/ alt i ordning uthföre; fordras ock besked för den andra prädikan/ tå större delen af Församlingen kommer fram i Choret/ ther iag åter och fram frågar det samma och samma/ til deß det någorlunda fasnar/ anwändandes ytterligare större delen af Wekan at fara i kring Församlingen Huus ifrån Huus åhret om / så mycket giörligit kan skie och som iag wet the behöfwa mig til/ at åfalunda mehr och mehr fortsättia Gudz ähra ibland them/ etc.

II. Capitel.

Om the Swenska Präst-män som först planterat Gudz Församling uti America och Nya Swerige.

Ytterst och til sluth / om deße Swenska uti America, i hogkommes ock billigt med några Ord/ the Präster som först der sammastädes prädikat och planterat Christi Församling; Hwad fördenskul dem widkommer/ så hafwer man ännu intet funnit någon underrättelse om flere än deße följande.

1. Hafwer warit en wid namn/ Reorus Torkillus, Ostrogothus, om hwilken Mag. Campanius således antecknat hafwer: Dominus Reorus Torkillus Ostrogotus är

född

född hjt til Wärlden uti Fåßbärg och Myndala By etc. Han gick i Skolan uti Nylöös/ der han war i 5. åhr/ kom sedan til Lindkiöping/ hwarest han giorde sin bästa progress i 10. åhr/ kom så til Skara/ der han war i 3. och ett fierdedels åhr/ och sedan Superintendentia wart uti Götheborg vocerade M. And. Printz honom först at blifwa Collega der i Skolan/ och sedan til sin Cappellan, det han berömligen i 5 åhr förestod: kom omsider till Virginien, hwarest han war på fierde åhret / och bekom der en Hustru/ med hwilken han aflade ett Barn. Den 23 Febr: blef han siuk uti Christinæ Skantz / affsomnade den 7 Septemb. ætatis 35. och begrofz 9 Dito samma Åhr 1643.

2. JOHANNES CAMPANIUS Holmensis, hwilken är född hijt till Wärlden Åhr 1601 den 15 Aug. här i Stockholm/ hans Fader war Ionas Petri, Klockare wid S. Claræ Församling här sammastädes. Sedan han gåt igenom sina Stycken wid Skolan och Gymnasium hafwer han Studerat wid Kongl. Academien i Upsala/ hwarest han ock Åhr 1633. den 19. Julii ordinerades til Präst/ af då warande Erkiebiskop Doct. Joh. Lenæo. Följande åhret den 23. Martii, blef han antagen at föllja the Swenske då Fullmächtige Legater til Ryßland/ som wore Hög- Wälborne Herrar Philip Scheding, Henrich Flemming, Erich Gyllenstierna och A. Bureus &c. Efter sin hemkomst der ifrån/ war han först Skolemästare i Norrtällje och sedan Präst och Præceptor på Stockholms Barnhuus. Anno 1635. den 26. Sept. disputerade han pro gradu uti Upsala/ De Natura. Anno 1642. den 8. Febr. gick han under Promotion och unfick gradum Magisterj Philosophiæ, då warande Promotor Mag. Laurentius For-

nelius Poëseos Professor. Samma åhret den 3. Febr wardt han af höga Öfwerheten kallat / til at föllja Gouverneurn Joh: Printz til America, och förestå de Swenska Församlingarne der sammastädes/ hwarest han war i 6. åhr. Efter sin hemkomst der ifrån/ wart han först Predikant wid Kongl. Ammiralitet, och sedan förordnad til Pastor wid Fröſthultz och Herenwijs Församlingar i Upland/ hwarest han D. Lutheri Catechismum med mera uppå det American-Virginiske Språket/ som han i America begynt/ fulkomnat och renskrifwit hafwer; der han ock efter en 33 åhrs tijd Gudel och förnöyel. lefnad/ 1683. den 17. Sept. på sit 82 ålders åhr i Herranom affsomnade/ och wart uti bem:te Fröſthultz Kyrkia följande åhret den 7. Febr. Hederligen begrafwen / som hans Monument och grafsten i Hög-Choret der sammastädes utwisar.

3. Laurentius Caroli Lokenius, om hwilken man intet mera har kunnat finna / än allenast at han är kommen til Virginien uti Gouverneuren Herr Iohan Printz tjd/och hafwer warit the Swenskas Prädikant och Siälesörjare in til åhr 1688. då ock han omsider är i Herranom affsomnader.

4. Skal ock der hafwa warit en Predikant uti Gouverneurn Ioh. Printz tjd/ wid namn Israel Holgh, hwilken efter sin hemkomst der ifrån/ skal blefwit Kyrkioherde uti Wäster-Götland i Oo Sokn.

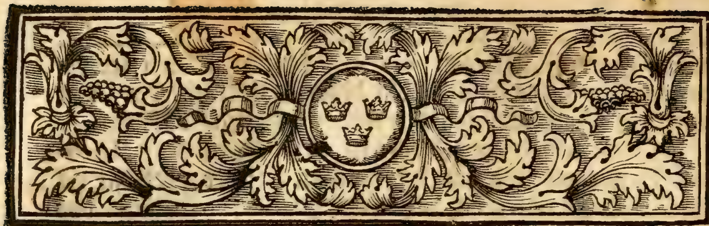
Förutan deße skola ock twenne Swenska Präſtmän rest til Virginien uti Gouver. Ioh. Risings tjd ; men intet längre der warit/ än allenast et åhr och 10. Månader / emedan Landet då,af the Holländska blef borttagit : den ena skal warit wid namn/ Herr Päder - - - och den andra

andra Herr Mathias : : : / hwilka sedan efter deras heimkomst der ifrån / skola blifwit Kyrkioherdar / den förra uti Småland / och den senare i Helsingland.

Sidst hafwa the ock haft en Tysk Pråst Mag. IACOBUS FABRITIUS wid namn / hwilken hafwer predikat på det Tyska Språket och uthdelat H: Sacramenterna hos dem öfwer 16. Åhrs tijd: och fast än han förmedelst sin höga ålder mist sin Syn / hafwer han likwäl hållit Gudztiensten wid macht uti den ena Församlingen; Men i den andra hafwa the behulpit sig med en Swensk man född här i Stockholm / Carl Christopher Springer wid namn / hwilken der förrättat Gudz-tiensten med Psalmer och Böner / och med Låsande utaf Prädikningar uti en Swensk Postilla / som the uti sit ofwannämde Bref jämwäl berätta.

Then

Then Tredie Boken/

I. Capitel.

Om the Americaners Hårkomst och Språk/ wid Virginien och Nya Swerige.

SÅsom man hår til hafwer korteligen beskådat Virginien och der wid grånsande Orter/ til sielfwa Landets beskaffenhet/ och huru det af the Europeer år besökt och bebygdt wordet; altså föllj:r ock nu om deß infödde Inwånare the American- eller Indianer, och alraförst om theras Hårkomst och Språk/ något at förmåla.

Hwad för meningar hos de Lårda finnes om the Americaners uhrsprung i gemeen/ det år redan något rört om uti den 1. Boken/ 3. Cap. af denne Tractaten; derföre wil man ock hår tilse/ hwad som om deßes hårkomst beråtttas. Går man til dem sielfwa/ så finnes fuller så wål hos deße/ som andra Americaniske Nationer, åtskillige traditioner om deras uhrspång/ men synes hel narr- och fabelachtige; utaf hwilka man för korthet skul allenast wil

Lindström del. in N. Suecia 1654. Th. C. Holm sculp. Holmiæ A°. 1702.

wil här en nämna/ som Herr Lud. Hennepin ibland andre uti sin beskrifning om America införer: The förtälia (säger han) at en Qwinna är ifrån Himmelen nederkommen/ hwilken en lång tijd hafwer swäfwat hjt och dit i Luften/ men intet funnit någon Plaß/ hwar på hon kunde sig nedersätta: här öfwer hafwa Fiskarna uti hafwet dragit medlidande/ och hållit fördenskul råd sin emillan hwilken dera af dem skulle taga henne til sig; hwar til sig Skildpaddan anbudit/ och derföre sin rygg uthur watnet uphögt/ hwaruppå sig Qwinnan nederlåtit/ och sin Boning på den samma utwalt: Sedan hafwer sig altid skum och orenlighet af Hafwet/ lagt sig omkring denne Skildpaddan/ hwar utaf så småningen är Land blefwit/ och omsider hela det stora Landet/ som nu kallas America. Men efter det föll denne Qwinnan alt för långsamt wara allena/ at hon hade ingen/ til at fördrifwa tiden med/ och hon änteligen för ledsamhet skul insomnade/ är en Anda af Himmelen nederkommen/ hwilken nalkat sig oförmärkt til henne/ och med henne twenne Söner aflat/ som sedan af deß Lif utkomne äro. Deße twänne Barn/ kunde sedan aldrig med hwar annan förlikas/ efter den ena war en bättre Jägare än den andra: Och som the dageligen hade Oenighet sin emillan/ kom omsider så widt/ at den ena/ kunde den andra icke mera lida/ aldenstund den ena war utaf en wild/ egensinnig och jordiskſinnat art/ dragandes et oförsonligt haat til sin Broder/ som war utaf en hel fruentlig och sachtmodig natur; nödgades fördenskul at söndra sig ifrån honom och begifwa

wa sig tilbaka åt Himmelen igen/ och der sin oskyldighet tilkenna gifwit/ låtandes öfwer sin Broders olyksalige Hufwud dunder höras. En tjd der efter/ är åter den samma Andan til denne Qwinnan nederkommen/ och med henne en Dotter aflat/ utaf hwilken detta myckna folket som nu denne stora delen af Werlden besitter/ hårkommit är.

Så fabelachtigt som nu detta synes wara (skrifwer bemelte Autor) så blänker dock en liten sanhetz gnista der utinnan: i det at denne Qwiñans Sömn och de twenne Söners Börd/ synes peka uppå Adams Sömn/ under hwilken Gud tog et Refben utur hans sida/ och der af giorde Eva: deße Bröders oenighet/ förlikar sig ock icke oåfwen med det oförsonliga haat som war emillan Cain och Abel: den enas tilbaka gång til Himmelen/ ställer oß Abels död före/ och det dunder som låt sig höra af Himmelen/ synes nogsamt syfta på den förbannelse/ som Gud har låtit komma öfwer den obarmhärtige Broder-Mördaren.

Sådant och flere slike sällsamme och orimlige Sagor/ finnes hos the Barbarer sielfwa/ om theras hårkomst; hwar utaf såsom man intet något wist kan utleta/ lemnar man fördenskul dem/ och går til de Christne som der warit och med dem omgåtz/ och ser hwad theras mening der om wara månde. Förenemde Lud. Hennepin är i den meningen/ at the skola wara af Judarna hårkomne/ och det för deße orsaker/ efter de uti åtskillige ting med dem komma öfwerens; Såsom the bygga sina Hyddor som Judarna bygde sina Tiäll/ the smörja sig med Olljo/ the gifwa noga acht på Drömmar/ the begråta sina

na Döda med mycken weklagan; Qwinfolken sörja ock sine närmaste Slächt et helt åhr/ på hwilken tjd the och hålla sig ifrån Dans och Gästebud/ dragandes en särdeles slöja uppå sina Hufwuden; der til med plägar gemenligen den dödas Fader eller Broder/ denefterlåtne Enkian försörja: Så synes ock som Gudz förbannelse öfwer dem wore fallen / äfwen som öfwer Judarna/ emedan the äre helt wilde och ensinnige/ och hafwa inga beständige eller wißa Boningar etc.

Detta samma bekråftar jämwäl Gouverneurn Sir William Penn uti sin Relation om Pensylvania eller Nya Swerige/ som han öfwersändt der ifrån til Engeland den 16. Aug. 1683. med deße Ord: Hwad theras (deße Indianers nemligen) uhrsprung anbelangar/ så är jag fast i den meningen/ at the måtte wara af Judisk Härkomst utspridde/ nemligen utaf de tjo Slächter/ och det faller af följande orsaker: för det första skulle the draga i ett Land/ som hwarken bebygdt eller bekant wore/ hwilket man intet wäl om Asia, Africa och Europa säija kan: och hafwer den som en så omedelbar dom öfwer dem beslutit hade/ hwar och en kunnat utan swårhet öfwerfarten förskaffa; Såsom ock dem sielfwa/ ey heller så omöjeligt warit/ ifrån östra Gränsorna uti Asien, in til wästra delen uti America, sig wägen bana. Der näst så finner jag dem uti gestalt och mjner/ wara them mycket lijka/ i synnerhet/ när man anser theras Barn/ så äro the af en sådan lefwande lijkhet/ at man wäl kunde tänka/ det man wore uti Londen och Dukesplace eller Berijstreet; Ja/ det som mera är/ the komma ock uti *4. Esdræ 13:*

åtskillige ting öfwerens: the räkna efter sina månader/ the offra sin förstling: the fijra en slags Löfhyddofäst; the bygga sina Altare på 12. stenar; til at förtiga theras sorg/ som et helt åhr warar/ förutan allehanda förordningar och Bruk/ angående deras Qwinfolk/ och många andra ting/ som iag mig nu i hastighet icke så kan erhindra.

Der til med kommer ock deße Barbarers Språk öfwerens med Judarnas/ så at det jämwäl synes stadfästa/ at the måtte wara af Judisk Hårkomst och afkomme; hwilket så wäl förbemelte Sir William Penn, som särdeles Mag. Ioh. Campanius uti sin tjd/ wid Åhr 1646. observerat och anteckuat hafwer; förmålandes Sir W. Penn, om det samma således: Theras Språk är mycket högt/ men dock kort fattat Språk/ äfwen som det Hebräiska/ och mycket fullt och rjkt uti uttydningen och bemärkelsen/ intet annorledes än såsom abbreviaturen uti skrifwandet wara plägar/ ty ett ord brukas understundom för trj andra/ och måste det öfriga utaf deß förstånd/ som det samma hörer/ upfylt warda. Elliest är det mycket ofulkomligt uti sina temporibus, har ock stor mangel in Modis, Participiis, Adverbiis, Conjunctionibus & Interjectionibus. Ty hafwer jag mig angelägit wara låtit/ detta grundeligen at förstå/ på det at mig wid förefallande tilfälle en rätt uttålkare der uti eyfela måtte: Och kan jag wäl säja/ at jag intet wet något Språk uti Europa, som i orden och talet större angenämhet och höghet hafwer/ än äfwen detta/ så wäl uti sielfwa utspråket/ som anbelangande deß eftertryck; Såsom til exempel/ Octorockon, Rancocas, Oricton, Schakamazon, Poquesin, hwilka alla äre namn af wißa plaßar/

och hafwa något särdeles högdt i sig at bemärka: Widare / hwad för angenämhet sielfwa orden hafwa uti sig / så heter Anna så mycket som Moder / Issimus en Broder / Netap en god Wän / usque oret mycket godt / Pone Bröd / metie åta / matta intet / hatta hafwa / paijo komma; Sepassen, Passejon, äro namn utaf wißa orter; Tamane, Secane, Menanse, Secatereus äre wiße Personers namn. När någon hos dem efter någon ting frågar / som the intet hafwa / plåga the gifwa til swars / matta ne hotta, hwilket om man wil ord ifrån ord på Swenska öfwersättia / så lyder det så mycket som intet har iag det / i stellet man skulle säya / iag har det intet. Men widare / huru detta Språket kommer öfwerens / och hwad för gemenskap det hafwer med det Hebräiska / wisar Mag. Ioh Campanius på följande sätt:

TIRUE i. e. ropa / est vox derivata ab Hebræa תְּרוּעָה Teruah h. e. Clangor, fractus Sonus, Num. 10. 5. Vociferatio 1. Sam. 4. 5. ett rop eller ropande.

TZACKAN blåst / derivatur ab Hebræo Tzaak, צָעַק hoc e. clamavit, inclamavit, exclamavit, vociferatus est, צַעֲקָה Tzaakak, h. e. Clamorem ejus, Exod; 22. 23.

NISCHETI, then som intet hafwer / utan begärer alt af andra / i. e. Mendicus, â Radice Schaal שָׁאַל hoc est rogavit, petiit, expetiit, mendicavit. Nischeal נִשְׁאַל h. e. Exorari, precibus obtinere. Nischeol Nischeal, נשאל נִשְׁאַל h.e. expetendo ex-

petivit, obnixe petiit. NISCHEALTI, נִשְׁאַלְתִּי h. e. precibus obtinui.

CHARACHITTE, insignis nequam, à radice vocis קַרְקַר h. e. destruet, Num. 24. 17.

NOOK, i. e. Pater, ex Hebræo נוף stillavit, perstillavit, de liquidis: suffivit, suffumigavit, de aridis, Præt: נַפְתִּי perstillavit, Prov: 7: 17. Cubile meum Myrrhà &c. Pih. נוֹפֵף agitavit &c. נוב progerminare, fructū proferre, sive producere. Futur. יָנוּב abundet vel abundè proveniat, Psal. 62. 11.

HANNA, h. e. Mater, ab Hebr. הָגָה meditari; & â mente ad os translatum, effari, eloqui: mussitare: gemere: quæ proprietas parentum & aliorum; ad huc tamen magis & proximius Matris, siquidem ipsi, intima sit cura de jnfantulo, cujus & correlati respectu, talis nuncupatur: nimirum quo Mater indigitetur.

ANNA, idem, ex Hebreo אָנָּה quæsò, obsecrò, Psal. 116. 4. אָנָּא Psal. 118. 25. vide amplius in אָן & נָא quia genuina sobolis genetrix, intimè precatur de prolis salute. Vel à radice חָנַן CHANAN misereri, quippe matrum id vel maximè proprium est natorum suorum misereri.

IONAKKAN h. e. Mamma & mammæ papilla, sive ubera matris, ex Hebr. יָנַק Suxit. יוֹנֵק sugentem,

gentem, lactentem cum viro cano, Deut. 32. 25. futurum אִינָק ſugam, Job. 3.12. Hiph. הֵינִיק lactare, Præt: הֵינִקָה lactavit, Gen: 21. 7. Partic: fœm: loco nominis, מֵינֶקֶת Nutrix, Gen: 35. 8. יוֹנֶקֶת f: ramus tener, ſic dictus, quod ſuccum arboris exſugit, Aff: יוֹנַקְתּוֹ tener ramus ejus, Joh. 8.16 plura cum Aff: יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו ibunt teneri rami ejus, Hos: 14.7. i. e. propagabunt vel diffundent ſe יְנִקוֹת f: p: idem Aff: רֹאשׁ יְנִיקוֹתָיו ſummitatem tenerorum ramorum ejus, Ezec: 7. 14.

SACCAN, h. e. Ventus, ex Hebræo סָכַן profuit: eſt autem magis Chaldaicum, quam Hebraicum, unde ad diverſa ſignificata traducitur, futur. יִסְכּוֹן prodeſt, Job: 15. 3.

SKACKAN, procella, ab Hebr: שָׁקַע Submergi, in profundum deprimi.

NATAVIRSI, h. e exire, egredi ad feras captandas, ex Hebræo נָטָה inclinavit, extendit ſe, declinavit, Præterit: נָטִיָה extendit, Exod: 15. 12. רַגְלַי נָטָיוּ declinaverant pedes mei, Pſal: 73.2. &c. Niph. Præt. נִטָּיוּ extenduntur vel extendunt ſe, Num: 24. 6. futurum יִנָּטֶה extenduntur, Zach: 1: 16. יִנָּטוּ inclinavit ſe, Jer: 6.4. item, נִגַּשׁ Seceſſit, appropinquavit נָגַח feriit, petiit, impetiit Cornibus.

CACKWN, Tibialia, ex Hebr. כָּהָה Caligavit.

propriè

propriè est contrahi, stringi, ut sit humore exhausto, rugari, rugas contrahere, caligare, tenebrescere, obscurari, Præt; כָּהֲתָה caligavit Deut: 34: 7.

SIPPACH, Calcei, Calceamenta, Hebr. סָפַח adhærere fecit, adhibuit, Pih: סִפַּח admovit.

CHARACHITTE, Nequam, ex Hebr. חָרַק frenduit, Striduit, Præt: חָרַק עָלַי בְּשִׁנָּיו frendit contra me dentibus suis, Job: 16. 9. 10. חָרַר exarsit, exustus, adustus, ustulatus fuit, Præt: &c. חַרְחֻר m. adustio, inflamatio, febris ardens, Deut: 28.22.

BACHANTA, Verberare· etiam pro ictu & percutiendi actu intelligitur, ut percussio, item repercussio, reverberatio, &c. Simul & passivè subinfertur; plagas ab aliqvo sustinere, cujus ideam repræsentat: reverberatio, ex Heb. בָּכָה flevit, deflevit, בֶּכֶה m: fletus, Esr: 10.1. בְּכִי m: idem, Jer.9:10: בָּכוּת f: idem Gen: 35.8. בְּכִית f: idem; Aff: בְּכִיתוֹ fletus ejus, Gen: 50.4.

SAKHANG MOCHIJRICK, Turbo Domini, turbines, tempestas magna, ex Hebr. שַׂעַר סַעַר m: turbo, procella, tempestas. סַעַר־גָּדוֹל tempestas magna Jon.1.4. סָעַר procellosum esse, procellis agitari procellosè, turbulenter agere.

CHISSOG, Sol, Luna, Nubes: ex Hebr. חֲסַן Chald. fortis, robustus fuit, sicut Sol in operando.

do. In Aph. אַחְסִן apprehendit, possedit, Præt, הֶחֱסִנוּ possiderunt Dan: 7:22. fut: וְיַחְסְנוּן & possidebunt v. 18. חִסְנָא chal: robur, potentia, 2: 37. Aff: חִסְנִי roborare, 4:27. חֲסִין m. robustus, Psal. 89: 9. &c. Item Hebr. כָּסַס numeravit, computavit, in Summam redegit, Exod. 12: 4. כֶּסֶה כֶּסֶא m. feria stativa, tempus statum, quod in numeratum Anni diem semper recurrit, Prover: 7:20. Psal: 81: 8. Rabini vocant מוֹעֵד קָבוּעַ solennitatem fixam. Novilunium â כָּסָה tegere, &c. quod tunc Luna Sole tegitur

CUUN, Nix, ex Hebr. כּוּן aptavit, disposuit, direxit, paravit, constituit. Pluvia in tempore pluviarum, est Signum charitatis Dei, ac benedictionis Divinæ; Sicut ergò pluvia disponit terram, redditqne eam fœcundam & fructuosam, ut nimirum optato sit fructifera: ita quoque Nix, quippe quæ eandem servat naturam, respectu præparationis, secundum potentiam terræ sive materiæ substratæ. Niph: נָכוֹן aptari, parari, statui, constitui, firmari, confirmari; rectum firmum, stabile esse: Præt: נָכוֹנוּ parata sunt, Prov. 19:29. Particip: נָכוֹן certum, statum, firmum.

SCHATA, Herba fumosa, quæ communiter in hujus Sæculi senectâ, apud omnes Nationes

nes invaluit, ex Hebræo שָׁתָה bibit, ebibit, combibit Tab: (quod hic loci intelligendum) compotavit &c. Præter: וּמַיִם לֹא שָׁתָה & aquam non bibit, Exod. cap. 34. v. 28. שָׁתִיתִי bibi, 1. Sam. 1: 15. Infin. וְשָׁתוֹ & bibendum, Exod. 32. 6. &c.

Et ſic conſequenter cum reliquis: hæccæ autem ratione inſtituti, pro præſenti, ſufficiant; qui plura deſiderat, indaget in quantum libuerit.

2. Capitel.

Om the Americaners Art och Beſkaffenhet wid Virginien och Nya Swerige.

HWad nu widare theße Americaners beſkaffenhet widkommer; ſå äre the til wärten och ſkapnaden gemenligen något långa/ ſtarka/ wiga och wål proportionerade: the hafwa breda Anſichten/ ſinå ſwarta Ögon/ ſlåta Nåſor/ ſtora Låppar/ korta och breda Tånder/doch mycket hwita/intet Skägg/men ſwart ſtråſt Hår/ af hwilket gemene Man bruka helt ſtackot/ ſom ſtår ånda up i Hufwudet; men theras Sackheman eller Konung ſamt the förnämſta/ långt och uti Lockar ihopwridit/ doch ſåledes at the intet hafwa mera ån ſom en/ men Konungen twånne Låckar/ hångandes en på hwardera ſidan om Hufwudet. Til fårgen åro the icke aldeles ſwarta/ utan brun-eller golachtige/ hwilket ſig der af förorſakas/ at the intet bruka några Kläder/ utan gå måſt nakna: der til med gnida the ſig ſom oftaſt öfwer

med

med Biörnfet och et slags swarta som der finnes uti Siö-stranden/ på det theras Kroppar måtte så mycket båttre kunna dura emot Solenes hetta. Qwinfolk hafwa the ock temmelig wackra/ med runde Ansichten/ höge bröst och rått fina och fyllige til sine Kroppar.

Elliest hafwa deße Americaner et skarpsinnigt och klogt förstånd efter sin art; ty oansedt det är förmörkat uti Andeliga Saker och andre subtile Wetenskaper/ så äre the doch mycket behåndige och spitzfundige uti Handel och Wandel/ och til at låra det som the se the Christne bruka/ och dem kan tiena til någon nytta: ja/ så behåndige at når the kummo til at besöka the Swenska/ och the då hade något för hånder at giöra/ kunde the så behåndigt stiela Konsten af dem/ medan the sutto och talades wid/ at the Swenske intet det ringesta mårkte/ förån the hade warit annorstådes och tilbyt sig sådane instrumenter och wårktyg som the samme Swenske der til brukade/ och giorde det sedan straxt efter/ och ibland mycket nåttare ån the Europeer brukade sådant at giöra.

Emot främmande wisa the sig wänlige och uprichtige i omgånge om ock de them sådant igen bemöta/ men emot andra nog arge och skalkachtige; som til exempel/ Fran: Dan. Pastorius förtålljer uti et sit bref/ skrifwit ifrån Pensylvania 1684. och i deß Beskrifning infört finnes; At når han först war kommen der i Landet/ hafwer en American lofwat för wist prjs willia skaffa honom en Kalkon tilhanda/ men i det stället år han kommen dragandes med en Örn/ och wille aldeles bemote Pastorium inbilla at det skulle wara en Kalkon: När han nu förstålte American, hwad för åtskilnad det war emillan en Kalkon och en Örn/ och han der utaf mårkte at denne Fogel war honom

 bekant

bekant/ hafwer han wändt sig om och sagt til en der brede wid stående Swensk/ iag har intet kunnat tänkt at denne nyligen ankomne Hög-Tysken/ redan skulle känna Foglarna här uti landet.

De som elliest weta rätt med theße Barbarer at umgå/ at the icke blifwa förtörnade/ så är det et troget och godhiertat folck/ såsom ock behiertade at gå i döden för sine goda Wänner/ som the sin wänskap och trohet tilsagt hafwa; Hwilket de ock nogsamt emot the Swenska hafwa låtit påskina/ när the af Holländärne 1655. med Fientelighet oförmodeligen i Nya Swerige blefwo anfalne: i det de icke allenast them Swenskom der om förut warnade/ utan ock wid sielfwa anfallandet/ hafwa de församlat sig och farit (fast än the Swenske owetterligt) til theras Stad/ at hämnas på theras wägnar/ giörandes der stor skada/ och Qwinfolken som de til fånga bekommo/ hafwa de wåldtagit; så at der the Holländska icke så snart kommit i gewär emot dem/ och sökt at ställa the Swenska til fridz igen/ hafwa de them alle samteligen öfwerrumplat och theras Stad och Boningar i grund förstört/ som Ingen. P. Lindström iämwäl bewitnar. Emot sina wänner äro the ock mycket frikostige/ at the intet hafwa så kärt/ som the icke kunna meddela en god Wän med sig: the hafwa icke mycket til bästa/ behöfwa ey heller mycket/ likwäl äro the altijd lustige och glade/ sorjandes intet för Morgon dagen eller sitt uppehälle/ emedan theras jagt/ fiskerij och foglefänge/ står them altid som en frj taffel öpen; Men förundra sig fast mera öfwer the Christna/ at the se them så mycken omsorg och möda anwända för denne timmeliga födan/ och bygga sig sådane starke och faste boningar som the dem där/ til ewig tjd besitja skulle.

Sin

Sin emillan åro the jåmwål mycket förtrogne och wånlige / lidandes intet at någon främmande skal tilfoga den ringesta af dem någon skada; men emot sina Fiender åre the nog grymma/ som bättre fram skal wisas: theras enighet sin emillan kan ock nogsamt skönias af detta som sig tildrog medan min Sal. Fader och Farfader der sammastädes woro; då har det en gång håndt/ at the Swenska begårade at bekomma en Mans- och Qwins-Person af theras Nation, at föra til Swerige och wisa dem sin Öfwerhet; hwilket the Indianer i förstone intet wille efterlåta/ men efter the Swenska sådant trägit af them begårade/ höllo the råd sin emillan der om/ och kummo så öfwerens/ at the änteligen wille them det samma effterlåta; doch med sådana wilkor/ at the måste skaffa dem tjt igen/ lefwandes och friska som the woro/ når the dem emottogo/ annars skulle the slå ihiål them allesamman/ hwilket Contract the Swenska intet wille med them ingå/ utan låta dem håller med sina fara; som min Sal. Fader Mr. Johan C: Holm i lifstjden ibland mycket annat mig berättade.

Widare så finnes ock denne Americaniske Nation wara en ibland the skickeligaste uti America, och särdeles til den Christna religion benägen; hwilket så wål Mag. Joh. Campanius uti sit Förtal til den uppå theras Språk öfwersatte Catechismum som Mag. And: Rudman och Herr Erik Biörk uti sine Bref / der ifrån skrefne / samt Franc. Dan. Pastorius i sin beskrifning om denne Provincien nogsamt bewitna. Uti seder och bruk hafwa the sig ock nu i åtskillige ting förandrat/ fram för i förstone når the Swenska kummo tjt; men beklagl. år det som Sir William Penn och andre berätta/ at the utaf the Christne skola många laster och odygder lärt / hwilka sig ock särdeles fororsaka af

the starka drycker som de sig utaf the Christne tilhandla/ dem the tilförene aldrig hafwa wetat af/ utan låtit sig med godt och friskt Watn wäl åtnöja.

3. Capitel.

Om the Americaners Klädebonad.

BElangande deße Americaners Klädebonad/ så bruka the inga andra Kläder/ utan allenast fyrkantige skiörten af åtskillige slags skinn giorde. När the hafwa något at giöra med the Christne pläga the ock hafwa fyrkantige kläden/ blå eller röda/ som the kasta omkring sig/ elliest gå the hel nakna och med blotta hufwuden; undantagandes om winteren/ swepa the wilde diurs hudar och fällar om sig/ wändandes det ludna in åt kroppen/ när det är kalt/ men uth när där är blidt wäder: På benen och fötterna hafwa the ock då sockor och skor af Hiortehud giorde/ intet mycket olike som Tartare eller Lappar bruka.

Sina skörten pläga the på åtskilligt maner Zira och måla/ i linier och rutwjs med röd/ blå och gål färga: på samma sätt utpryda the ock sine Kroppar såsom armar/ lår och ben (besynnerligen Qwinfolken) med strek och linier som ormar/ af åtskillig slags färg/ samt swarta fläckar här och där ibland.

När the skola wara granna/ hafwa the på halsen och armarna någre slag omkring med Zeband, hwilka äre theras penningar och på träd upträdde lika som andra pärlor: Manfolken pläga ock hänga på halsen så många Tume-Knogar som the af sine Fiender dräpit hafwa/ til

at

at der med utwisa sin manhaftighet och tapperhet. Uti öronen hafwa the Meßings-eller Ten-ringar samt små penninge knippor hångande/ och i handen en famn lång Tobakspipa/ af trå som skrufwas ihop med leder/ at stödia sig wid. The förnämsta bepryda sina Hufwuden med fiädrar och brokota ormskinn/ hafwandes iämwäl på sig nästan såsom axelgehång af skinn giorde/ med fiedrar/ Zeband eller annat slikt efter theras art och maner utprydde. Theras Sackeman eller Öfwerstar och några af de förnämsta hafwa ock på sidstone begynt at tilhandla sig utaf the Christne knåside Skiortor/ hwilka de låto sitta på kroppen otwåttade/ så länge det war en slippa qwar: samt knåside råckar af Frjs/ den ena sidan på bröstet och ryggen röd/ den andra gul eller blå/ tyckandes de alt för mycket wål om sådane granne Kläder.

4. Capitel.

Om the Americaners Math och Dryck/ och huru the den samma tilreda.

HWad theras Math och Dryck widkommer/ så är skogen/ Marken och Floderna theras Spis-Camrar; ty de äta allehanda slags Diur/ Foglar/ Fiskar och Fruchter/ som der på Orten finnes/ ja/ nästan alt det som lefwer på Jordenne: Diuren och Foglarna skiuta the med Pjl och Boga/ Fiskarna fånga the på samma sätt/ ty när Watnet är högt/ gå Fiskarna up i de små Kjlar som löpa ifrån Revieret, hwilkas ingång the då igentäppa/ och när ebbaflod är utluppin/ är Watnet

grundt/ så at the kunna skiuta pilarna i Fiskarna/ dragan des dem således upp.

The åta så ofta som dem hungrar/ doch besynnerl. twå gånger om dagen/ neml. morgon och afton/ och betienar Marken dem både för bord och stolar. Kött och Fisk plåga the dels steka/ dels torka i solsken eller rök/ och således äta. Landsens Säd Magiis, eller Indianiskt Hwete/ bruka the på åtskilligt maner at anrätta: somt steka the i askan/ somt koka the med Watn och somt torka the/ stötandes eller knuggandes det sedan smått sönder/ på en sten som är något bred och wjd/ med en annan trind sten/ eller uti en tiock afhuggen trä-stubbe/ bakandes så der af bröd i små kakor/ hwilka the med Magiis blad omswepa och sedan uti askmörjan grädda. På sådant sätt til at mala och grädda bröd/ hafwa jämwäl the Swenska måst behielpa sig med/ när the först kommo tjt i Landet. The kunna ock när nöden så fordrar i några dagar bort åt fasta och hålla sig utan Mat; såsom när the äre på resor/ eller när the lägga sig i försåt för sina Fiender/ då plåga the hafwa med sig et slags kakor af Magiis och Tobaks-saft giorde/ hwilka skola wara mycket gode både till at släcka törsten och hungren med/ i fall intet annat wore för handen.

Deße skola ock wid the Swenskas första ankomst brukat äta Menniskio-Kött/ så at när the bekommo någon til fånga utaf sina Fiender/ hafwa de stekt och ätit dem upp; hwilket nogsamt af detta skönias kan. Der hafwer sig en gång tildragit (som min Sahl. Fader mig berättade) at några Indianer bödo en Swensk man hem med sig til sina hemwist i skogen; hwarest när han kom/ fägnade the honom efter sit sätt på det bästa the kunde/ biudandes honom at få mat med sig/ hwilket han ock giorde;

giorde; då war theras trachtamenter förnåmligast stekt Kött och en rått som war småhackad/ lika som sylta eller plåckfink: hår utaf åt den Swenske med them/ men ljkade intet båttre hans Maga/ ån at han straxt efter Måltjden måste altsammans igen tilbaka lefwerera; hwilket når the Barbarer sågo/ tyckte dem det ganska illa wara/ efter the wille honom alt wåhl: doch fick han intet weta hwad det war för mat/ förån något der efter/ sade en af them som war mycket god wånn med honom/ at the hade fåt fatt på en af theras Fiender (som woro andra der omkring grånsande Hedningar) och af den samma war det stekta köttet och den sönderhackade maten som the åtit hade.

Theras dryk hafwer för de Christnas inkomst der i Landet intet annan warit ån godt friskt watn; men nu kunna the ock/ når de få/ deras dryker wål taga til goda. Tobak röka the jåmwål gårna både Mans- och Qwins-Personer/ efter det der i stor ymnoghet wåxer.

5. Capitel.

Om the Americaners Huus och Boningar/ samt Hus-geråd.

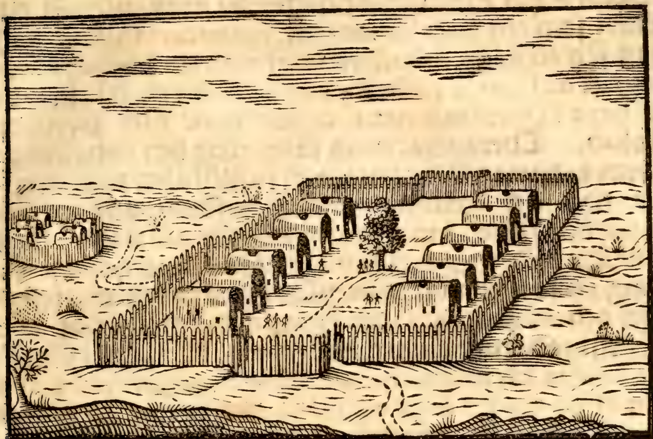
DEsse Americaner hafwa inga Ståder eller wisse Bostållen/ utan fara måst omkring ifrån den ena Orten til den andra/ och tjt som wankas något til båsta för dem och til theras uppehålle tienligt: Om Wåren och Sommaren hålla the förnåmligast til/ wid friske och fiskrjke Watn/ men om Winteren begifwa the sig upp i Landet/ der som fult wildbråd år til finnandes. Når the resa/ båra the sine mattor med sig

hwa-

hwarest the gå/ och når them så synes/ slå the dem up på stånger och boo ther under: När the behöfwa eld/ taga the en träpinne och Wrida omkring i gamle torkade trän/ som der altjd finnes uti skogen/ så at der blifwer eld utaf; på sådant sät kunde the med stor behändighet förskaffa sig eld/ at wärma både sig och sin mat med/ när dem så lyste.

Huus bruka the intet andra/ än som Koyor af Mattor eller träns Qwistar giorde/ hwilka the upsätta både i rund och fyrkant/ och det på sådant sätt: the stöta först en stång i marken/ och upspänna der omkring sina Mattor som äre af Magiis Blad sammanflätade/ betäckandes seden der nedan om med bark/ lemnandes öfwerst et hol öpet/ at röken må der igenom utgå: På stången som mit uti står/ giöra the ett trä/ hwar uppå the hänga sina Kätlar når the koka/ och nederst på marken/ fram för stången ställa the en bred sten/ hwilken den samma förwarar at hon intet blifwer förbränd: rundt omkring på sidorna/ breda the uth sina Mattor och Fällar/ på hwilka the plåga ligga och såfwa; Ty Sänger/ Bord och Stolar bruka de intet andra/ utan Jorden betiänar dem för alt sammans. På sina Huus hafwa the ock åtskillige dörar; doch gemenligen twänne/ den ena söder åt/ den andra mot norr/ och när det blåser hårt/ sluta the then ena igen med bark/ den andra hänga the en Fäll eller Matta före. Somlige bruka ock til at befästa sig för sina Fienders hastiga anfall/ och bygga omkring sine Hus med Plank-Wärk af store Ståckar/ hwilke de neder i jorden fästa/ och det både i rund och fyrkant/ som här wid bifogade afritning utwisar.

Elliest

Elliest är theras förnämsta Husgeråd/ en Kättel hwar uti the koka sin mat/ och faat eller skålar af Bark och Cedertrå giorde/ uthur hwilka the åta / samt något drikz-käril som the dricka uthur; hwar til the måst bruka en slags wäxt som der finnes / hwilken kallas Callibas, och är af den art och beskaffenhet som tilförenne pag. 44. förmält är.

Deßutan plåga the ock gemenligen hafwa uti sina Koi'or et Eldfyre/ en Yxe och en Knif/ hwilka the sig af the Christne tilhandla; tilförenne brukade the sådane instrumenter af hård Sten eller Ben giorde.

Således nästan om deße Indianers Huus och Husgeråd / samt nöjachtighet/ förmäler jämwäl Herr Fran. D. Pastorius med deße ord. Theras Hyddor äre giorde af sammanflätade eller ihopböide unge trän/ hwilka the med Bark plåga betäcka. The bruka hwarken

Bord/Stol eller andre husgeråd/ utan allenast ett kärel som the koka sin mat uti (och widare skrifwer han) jag såg en gång ibland them/ fyra med hiertans förnöjelse at få mat tilsammans/ och äta en Kurbis/ uti bara Watn/ och utan något smör eller Krydder kokad. Theras bord och säte/ war den behagelige jorden/ theras skedar woro Mußelskaler/ med hwilka the det warma watnet utsöpe/ och theras tallrikar/ store blan af trän som där när stodo. Jag tänckte wid mig/ deße wilde Meñiskior/ hafwa aldrig i sine lifzdagar/ hört Christi lära om mättelighet och nöjsamhet/ och synes åndå många af the Christne der utinnan wida öfwergå &c. När the Christne komma och besöka dem uti deras boningar/ då breda the ut på marken Friis och skiöna Mattor eller hudar/ bediandes them sättia sig der på neder at hwila: taga sedan fram sådane matwahror som de hafwa neml. Bröd/ Hiorte-Kött/Elg-Kött/Biörn-Kiött/ färsk Fisk/ Biörn-Fläsk och Biörn-Ister i stället för Smör/ som doch måstedels är råt/ ty de steka det ey annorlunda än på Glöden. Deße rätter måste the icke försmå/ utan med all tacksamhet och berömmelse emottaga/ elliest warda de deröfwer otälige/ så at deras wänskap snart kan wändas uti största owänskap. Men när de Barbarer koma til the Christne/ så måste the altid lämna sit bord odukat på den nedre ändan; ty när American komer til sin gode Wänn/der han wet sig hafwa sin frihet/ klifwer han strax up och sätter sig med fötter och alt uppå bordet/ läggandes benen i kors/ emedan han på Stol intet är wan at sittia: begärar så af then framsatte maten på bordet/ hwad som honom kan behaga.

6. Cap.

6. Capitel.

Om theras Giftermåhl / och Barns uppfostrande.

SÅ snart deße Americaner blifwa 17. eller 18. åhr gamla / taga the sig gemenligen Hustrur/ och det merendels / när the Swenska först kummo der i Landet/ en/ twå/ eller tri stycken/ som them båst förekom: the måste altid hålla sig in til sin Mann/ wara honom hulde och trogne och föllja honom ehwarest han toge wägen; bröt någondera sin Mann emot/ antingen med hoor eller på något annat sät/ den samma dref han strax ifrån sig med hugg och slag/ och tog sig en annan i stållet igen.

När en Sackeman sig hos dem befrjar/ då skal hans Brud wid åhr och dag gå hela den tjden uti sin Brudskrud/ all öfwerklåd med theras uptrådde Peñingar uti allehanda figurer, hwar med håret/ öron/ armar och median alt in til knån utzirat år/ samt med smörjande hår och målat ansichte med allehanda slagz Coleurer, som et fasligt Skråbuke ansichte/ warandes hon då på det båsta sättet/ efter deras wjs beprydd.

När the Barbarers Hustrur åro hafwande/ bruka the intet omgånge med sina Månn/ plågandes ey håller då röra wid sin mat som the åta/ med bara händerna/ utan med tråd eller sticka. The hafwa mycket låt före at föda barn; ty när theras födslo tjd år förhanden/ gå the affsides i skogen til någon beqwåm buska eller trå/ hwarest det då på en liten stund blifwer beståldt utan någon möda: När the hafwa födt/ löpa the strax i watnet och twåtta

sig tillika med Fostret; Dagen der efter äre the så friske som tilförende. Sedan swepa the in Barnet uti gamla klutar/ eller skinn/ och lägga det på et tunt Bräde/ som litet längre och bredare är än barnet/ lindandes det således fast der wid/ med trenne långe och brede Lindor/ på det thet må blifwa rätt utsträkt och rakt: den första linda the öfwer pannan/ den andra öfwer armarna och den tredie mit öfwer knään och omkring brädet/ knytandes det rät hårt til brädet/ sätta det sedan ifrån sig på markene/ böya så en båga der öfwer/ som på både sidor i Jordene fåstås/ der öfwer hållja de ett Hiorte-skinn: och när de taga barnet til sig at gifwa det dj/ tages det tilljka med brädet/ så at det altid blifwer således der wid fast liggandes; ibland hänga de ock det på ryggen och gå hwarest de willja.

När the födas/ äro the til sine Kroppar hwita; men sedan gnida the dem öfwer med Biörnfett och et slags swarta som der finnes i siöstranden/ låtandes det sedan i Solen intorkas/ hwar utaf the blifwa icke rätt swarta utan brune och golachtige. The hålla ock mycket utaf sine Barn/ sköta dem wål/ och gifwa dem sielfwe dj/ in på 3:die och 4:de åhret/ fostrandes dem således upp utan någon annan mat eller wilde diurs miölk/ hwar utaf the ock öfwermåttan wäl trifwas och altjd äre qwicke/ friske och wälskapade; så at man sällan skal der få see någon Krympling/ krokryggot eller på annat sät til sin Kropp lytter. Theras Barn lära gemenligen gåå innan nje Månader äre förbj/ och hafwa intet något på sig för än the blifwa något stora: Då bekomma the jämwäl namn/ och det af allehanda ting/ som med hwar och en bäst öfwerens stämmer.

Me-

Medan the äre Gåßar / öfwa the sig på fiskerj; men sedan the blifwa något äldre / begifwa the sig i skogen och beflita sig om skiutande och jagande / och när the der utinnan hafwa wisat något märkeligt prof på sin manlighet / söka the at gifta sig: elliest hålla the för skam at taga sig någon Hustru; men Flickorna blifwa när sina Mödrar / och hielpa dem at beställa om hushållet / laga maten och bära sina sammanflätade mattor och bördor: När the willia gifta sig / som gemenligen skier på deras 13:de och 14:de ålders åhr / plåga the förtäcka sina Bröst / samt draga något på sina Hufwuden / hwar utaf man sådant see kan.

7. Capitel.

Om the Americaners exercitier och hantering.

Hwad deßes exercitier och hantering widkommer / så består den förnämligast uti fiskande / jagande och skiutande med pjl och boga; der uti hafwa the en stor wetenskap / efter the sig der uppå alt ifrån barndommen öfwat: warandes så behändige och wiße på sin hand / at the kunna skiuta en fogel i flygande / och annat diur i fult rännande. Om theras jagande förmäler ock Ingen: P Lindström uti sin handskrefne Tractat med deße ord: Så snart winteren är ändat / begynna the med sin jagning / som skier med en artig invention: den tjden är det höga gräset som der wäxer / så tort som Höö; När nu en Sackheman sin jagning wil anställa / då commenderar han sit folk tätt tilhopa uti en Circumferens på en half 1. eller 2. mjl / som han är mächtig på folk til / först uti den Circum-

cumferencen uprydandes hwar för sig gråset/ på 3. eller 4. alnar bredt/ at icke elden skal kunna löpa tilbaka/ begynnandes så hwar för sig at tända elden på gråset; hwilket sig märkeligen antänder så at elden gifwer sig undan in åt Centrum circuli, den the Wilda med hårdt anskrj efterföllja/ och alle de diur som då innom denne Circumferencen stadde äro/ sky för elden och theras anskrj/ begifwandes sig alt undan/ hwar igenom Circulus sig med sit minskande mer och mer ihoptränger åt Centrum: När the nu Centrum med en liten Circel omkring inne hafwa/ så at the sin emillan icke giöra hwar andra någon skada/ tå gifwa the löst med böszor och Bogar på diuren/ at icke ett kan dem undkomma; bekommandes således en stor myckenhet/ af allehanda slags diur som der wanka. Sedan när gråset således blifwer aforänt/ wårda the sig intet om at anställa sådane jagter mera/ utan skiuta diuren der de i skogen finna dem; hwilket the intet hafwa ondt wid at giöra/ emedan the hafwa wäderkorn af diuren lika som hundar. Uti deras sammankomster plåga the ock exercera sig med skiutande/ i det at theras Sackeman låter upsättia mycket högt i wädret en Kalkon/ hwilkens inälfwor äre uttagne och upfylter i stället igen med theras penningar: den som hittar på at skiuta den samma neder/ han bekommer då penningarna.

Och oansedt the i förstone när de Swenska kommo tjt/ intet hade några instrumenter eller wärktyg af järn eller annor metall, kunde the likwäl giöra allehanda med sina händer/ så konstigt och nät/ at the Christne

måtte

måtte sig der öfwer förundra Sina bogar giöra the af segt trå som der wäxer / öfwer en Mans långd / och boga strängen wrida the samman af senor: Pilen giöra the af rör / halfannan aln lång / och det på sådant sätt / at wid den ena åndan insätta the et stycke hårdt och segt trå / af et qwarters längd wid paß / och uti åndan på det samma infoga the hullingen eller udden på pilen / hwilken the giöra af swart flinta / och hårde ben eller horn / samt store fiskars och diurs tånder / insättandes den samma rät nätt med fisk-ljm / som är af sådan art / at det intet utaf watn eller någon an wätzska kan uplenas; men på den andra åndan af pilen / sätta the rundt om med fiedrar. Skinn som the der af mångehanda slag hafwa / kunna the ock mycket wackert beta och bereda / jämwäl på åtskillige sätt efter theras maner måla. Af målade fogle-fiedrar / bruka the ock giöra mycket sköne och rare Fällar eller täcken / hwilka de först binda med maskor såsom Nät / dock mycket granne / sedan fästa de Fiedrarna uti maskorna så nät och starkt / at de förr skole gå twärt af / än som någre fiedrar kan gå löse: the äro rät artigt och konstigt giorde / och öfwermåttan lätta och warma at hafwa uppå sig. Utaf bladen som wäxa på Magisen samt Säf / pläga the giöra Pungar / Mattor / Korgar och annat slikt som the bruka. Sina pungar pläga the jämwäl rät artigt wirka och lika såsom bourdera med pennor / hwilka the på åtskilligt sätt kunna färga: en sådan pung och twänne andra af Magiis blad / den ena liten och den andra större / kan jag ännu wisa som min Sal. Farfader med sig der ifrån fört hafwer. Mycket granne starke och konstige mattor giöra de ocksä af granne målade granrötter och starke strån med allehanda figurer / at zira och klåda wäggar med och lägga under sängkläder tienlige.

Qwin-

Qwinfolken twinna ock tråd och garn af Nåsla / Hampa och andre oß här obekante wäxter. Gouver. Joh. Printz hafwer ock låtit deße Barbarer giöra och upträda för sig en hel klädning med Rock/ Böxor och Gehäng / af idel theras penningar/ hwilken skal warit mycket konstig med allehanda slagz diur uppträd och bearbetad/ och kommit på några tusende gyllen at kosta / som Ingen. P. Lindström berättar.

Tobaks Pipor giöra the Barbarer af rör/ snart en mans långd/ och hufwuden der uppå af horn som går en wacker hop med Tobak uti; en sådan plåga the gemenl. præsentera en god Wänn / när han kommer och besöker dem uti theras Huus/ och the willja at han skal blifwa något länge qwar/ då han intet slipper bort/ förän han hafwer rökt ut sin Pipa Elliest giöra the dem ock af rött/golt och blåt leer / som der i landet finnes mycket fint: jämwäl af hwita/ grå / gröna bruna/ swarta och blå stenar/ hwilka finnes der så blöta / at the kunna med knifwen tälljas / och der af giöra the Tobakz-Pipor til en half alns långd och länger.

Sina båtar giöra the af bark/ utaf Cederträ eller Biörk/ som der finnes öfwermåttan stora och tiocka / bindandes dem så nät ihop at the kunna lägga dem tillsamman och bära dem med sig hwarest the taga wägen : och när the komma til några Kjlar som löpa upp ifrån Revieret, och de willia der öfwer/ ställa the dem i watnet/och fara så der med hwarest dem lyster. The brukade ock at giöra sig Båtar af Cederträn / hwilka the med eld utbrände/ skärandes sedan det brända bort med Sten/ Ben/ eller Musle-skaler.

8. Cap.

Navis ex arboris trunco igne excavata. Navicula è corticibus arborum.

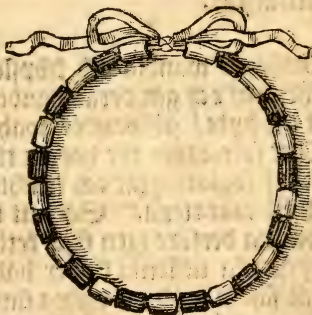
8. Kapitel.

Om the Americaners Köpenskap och Handel/ samt Penningar.

DEsse Barbarer wandla och kiöpslaga altid med the Christne/ och går deras handel måst ut der på/ at the byta/ gifwandes wahror för wahror. Thet förnämsta the hafwa til at sällja/ är allehanda slagz diur/ foglar/ fiskar och fruchter som der på orten wankas/ och til mat tiena. Sådant hafwa the alt at sällja/ och bekomma derföre igen frjs/ ketlar/ yxor/ knifwar/ små speglar/ gamla utsletna kläder både af ylle och linne/ jämwäl mat/ såsom bröd och andra supanwahror etc. På den tiden när min sahl. Fader och Farfader der wore/ hafwa ock några Swenske Qwinfolk sig företagit/ at giöra små Möſsor åt dem af allehanda gamla klutar: öfwerst

uppå måste the sätia en brokot tofs/ hwilken the giorde af kläde och tygs lappar af åtskillige fårgor/ som the sönderklipte och sammanblandade/ sådane Mößor tyckte the myc- ket om/ och gofwo dem god skäl der före.

Deße Barbarer bruka ock et slags Penningar/ som the kiöpslaga med sin emillan/ hwilka icke åro af Gull/ Silfwer eller någon annan Metall; ty sådant hålla the af intet wårde; utan the åro Stenar rått nått giorde af brune och hwite Snäcke-Mußle- eller Osterskahl/ aflånge och hol mit igenom/ at the kunna trådas på band lika som andra pårlor och kallas Zåband. Uti kiöpenskap och handel/ utmåta the dem famntahls/ och gåller hwar famn 5. Holländske Guldē/ beräknat 4. stenar för hwar styfwer; doch åre the bruna stenar i högre prijs; emedan en hwjt sten år i samma wårde som et öre Koppm:t/ men en brun sten år til valleuren ett öre Silfwermynt: warandes the til storleken och skapnaden som de här wid afritade finnes.

Om deße Barbarers penningar/ skrifwer ock Ingen: P. Lindström med sådane ord: Theras penningar åro giorde

giorde af den Kårnan som löper hwirfwetals in uti Kjlhoste-skalerne/ som der finnes til stor myckenhet/ både hwita / swarta och röda: och åre sårdeles wilde tilsatte och förordnade som dem giöra / och hinner en person intet mer at swarfwa och slipa om dagen/ ån för 6. eller 8. styfwer. När de igenom gammalt bruk blifwa kanterne förnötte/ at the icke som glas falla tått tilhopa på trån/ så willia the intet kånna dem för gode/ hwarföre probera the dem sålunda/ at the taga hela trån som penningarna åro upträdde på/ och stryka dem öfwer nåsan / tager då intet mot nåsan / utan far öfwer som slått Glas/ då acceptera the dem för gode/ men tager någon emot/ så cassera the dem; therföre måste de mycket wål och nått efter storleken upträdas. Theras maner år at råkna dem styfwer tals på tumme fingret/ hwar uppå the hafwa et wist mått/ som ifrån åndan af nageln / til den första leden på tummen/ så åro Penningarna så just der efter fördelte/ at uppå den långden går 6. stenar/ af hwilka de hwita/ åre så mycket som en styfwer eller ett öre Silfwermynt/ men de swarte eller blå twå styfwer eller twå öre Silf mt.

9. Capitel.

Om the Americaners Öfwerhet och Regemente/ samt Lag och Rått som hos dem föröfwas.

THe Americaners Regemente angående; Så består det der uti / at the hafwa en Öfwerste eller Konung öfwer sig/ den de kalla Sackheman, hwilken

ken igenom arfs-rät der til warder befordrat/ och det måst af Möderne; ty de barn som Konungens åro/ komma intet efter honom/ utan hans Broder som år af samma Moder som han/ eller Syster och hennes dotters barn (Men en Qwinsperson kan icke komma der til) orsaken här til år at ingen oåchta skal komma til regementet. Sedan hafwer ock Konungen sina besynnerliga Rådherrar in mot 200. til talet/ hwilka åre the åldste och förståndigste ibland folket: och warder intet något wichtigt företagit eller förrättat/ såsom om Krig/ Fred/ något Landz bortsälning eller annat slikt/ det icke der om först warder rådslagit och öfwerlagt/ så wål med Råden som gemene Mañ/ om det år något angelåget. J theras rådgiörande hålla the denne ordning: the såttia sig i rund lika som en halfmånad/ och Konungen sielf mit uti/ hafwandes rundt om sig på båda sidor the gamla och wisa/ såsom sit ordenteliga Råd: straxt nedan före dem/ sitter det gemena folket uti lika figur och ordning. När nu Konungen hafwer föreställt dem orsaken til theras sammankomst/ frågar han hwad theras mening der om månde wara/ befallandes der til med/ hwilken först der öfwer skal såja sit betånkande: och sedan det år skiedt/ gifwer den samma tilkånna då han sin mening uttalat hafwer/ på det icke någon uti hans tal måtte infalla. Sedan hela Rådet således hafwer sagt sit godtfinnande öfwer saken/ utsåijer omsider Konungen efter theras willia Beslut der uppå/ hwilket the samteligen sedan bejaka/ at det der wid/ wist och fast blifwa skal; hwarom ock kan sees af den sammankomst och Herredag som the en gång hållit öfwer the Swenska/ medan min sahl. Farfader der war/ den han ibland sina Colloquia uppå deras Språk antecknat hafwer/ och wid slutet af denne

Trachtat

Trachtaten låsas kan. När the försällja något Land åt the Christne/ och the hafwa bekommit betalningen derföre/ fördelar Konungen ut den samma ibland dem/ behållandes sielf minsta delen för sig.

Måst alla Americaniske Nationer uti denne Nordre delen af America, bruka ock et Fredz-eller Förbundz-Teckn/ med hwilket the bekråfta alt hwad som i theras Råd beslutit warder/ det må höra antingen til Krjg/ Frjd eller någon annan wiktig handel: detta kalla the Calumet, och är en Tobaks-Pipa af röd/ hwjt eller swart Marmor giord/ deß hufwud är utaf en skiön röd/ wäl polerat sten/ sielfwa Pipan består af en temmelig stark rör halftridie skoo lång/ och är beklädd med en hop Fiedrar af åtskillig slags färg/ samt med snören af Qwinfolks Här på åtskilligt sät utzirad; hwar wid ock satte äre twänne Wingar/ nästan på sådant sätt/ som man Mercurii staf här måla plägar. När nu the hafwa slutit något Contract eller Förbund/ antingen med the Christne eller sine egne Landzmän/ gifwa the dem at röka uhr denne Calumet, hwilket är et såkert och oryggeligit jnsegel til theras Beslut/ hållandes the före/ at om de det skulle bryta som the således bekråftat/ skulle dem derföre en stor olycka öfwerkomma.

Den som något wil resa omkring uti America, måste sig jämwäl en sådan Calumet förskaffa; ty när den

 framwi-

framwises/ märka Hedningarna strax at han är fredelig/ och om de då sin der emot upwisa / kan han säkert koma fram och tala med them / gifwa the ock då honom röka uthur sin Calumet, så låter han dem röka uhr sinn igen/ och då äro the fullkoml. om hwar andras tro och wänskap försäkrade; hwar om Lud. Hennepin uti sine Americaniske Beskrifningar uppå åtskillige rum widare förmäler.

När deße Barbarer skola utwälja någon til Konung / så se the icke så mycket på den som igenom arfs=rätt der til närmast wore/ utan fast mera på den som der til båst och skickeligast finnes wara; hwilket jämwäl skönjas kan af det som Franc. Dan. Pastorius uti sin beskrifning om Pensylvania införer / dereft han således skrifwer: **En gång besökte Konung** Calkanicha **wår** Couverneur, (William Penn) **och wiste der hafwa stor** inclination **til den Christna** Religion **uti sit hierta/ han wart då oförmodeligen hos oß af opaßlighet betagen/** resolverade **doch när oß at förblifwa/ och efter hans krankhet mera tiltog/ låt han til sig kalla sin Broders Son** Jahkiosol, **och förordnade honom uti åtskillige så wäl wåras/ som sinas närwaro til Konung i sin stad / med följande ord: Min Broder Son: i denne dagen öfwergifwer iag tig mit hierta i titt bröst / iag wil at tu älskar det som godt är/ umgår med godt sälskap / och håller tig ifrån det som ondt är/ och flyr illakt omgånge. Och när någon förhandling skier/ så tala tu intet först / utan låt alla först tala för dig / och gif gran acht på hwad hwar och en säger/ och när du hafwer alt hört / så hält tig wid det som rätt och godt är / såsom och jag giort hafwer. Ehuru wäl iag wille förordna**

Schop=

Schoppii til Konung i mit ställe så har iag doch utaf min Läkare förnummit at Schoppii hafwer honom hemligen befalt/ at han intet skulle curera min kranckhet eller giöra mig friskt/ och när han war med mig uti Halling Scheads hus/ hafwer iag sielf set/ at han war mera til dryckenskap benägen/ än til at höra mine sidsta ord/ derföre hafwer iag ock upsagt honom/ at han intet skal blifwa Konung efter mig/ utan hafwer dig K. Broder Son i hans ställe utwalt K. Broder Son/ iag wil at tu rätt och slätt skal umgå/ så wäl med the Christne som de Indianer, lika som iag giort hafwer. Jag är nu ganska swag derföre kan iag intet mera tala. Och strax efter det talet afled han ifrån Wärlden; hwilket hoos förbemelte Pastorium pag: 43. låsas kan.

Theras Rättighet som hoos dem föröfwas/ beror måstedels i böten; ty när en bedrifwer någon mißgärning med mördande eller på annat sätt/ så kan den med en måltjd eller något annat ringa försonat warda; Men om en Qwinsperson blifwer dräpen/ måste det dubbelt så mycket gifwas fördén/ som för en man/ efter hon har kunnat föda barn til wärlden det en man intet kan. The träta eller slås mycket sällan sin emillan/ så framt de icke äro druckne/ och om skiönt det då skier/ så gifwa the doch hwar annan strax til igen/ säjandes at intet Mannen utan druckenheten hafwer mishandlat. När någon hos dem blifwer dömd til döden (som doch sällan skier) går Konungen sielf ut til at söka honom/ emedan the icke hafwa några fång hus/ utan mißgärnings mann håller sig altjd undan i skogen/ och när han igen finnes/ skiuter Konungen först efter honom/ och hwilken som där näst träffar

far honom til dödz / han blifwer derföre högt upsatter; såsom til Höfwitzman eller annor Krigs-betient. Om någon af dē ena Americaniske Nation/ slår någon ihiäl af den andras / så skickar han straxt en af sina underhafwande til dē samma Nation och låter nederlägga en af dem igen; hwar igenom då straxt gemenligen förorsakas Krig dem emellan: widare någon rätt eller lag hålla the intet/ utan i hwad måtto någon oskäl den ena af den andra kan wederfaras/ så hemnas de straxt på hwar andra lika mot lika igen.

10. Capitel

Om the Americaners krig och wapn / samt grymhet emot sina fiender.

Deße Jndianer plåga ock föra Krig med andra der om kring gränsande Hedningar / såsom besynnerligen the Mynquesser och andra; mē med de Christne wågade the sig intet gärna ihop med / efter the höllo dem före wara kloke til at kriga och Soldat-handtwärket betre förstå / ånsom the: der til med woro the wid the Swenskas första ankomst tjt; myeket rädda för theras wapn / såsom Stycken / Bössor / Mosqweter / Pistoler / Wärjor ꝛc. ia så rädde att när de i förstonne hörde skiutas / torde the intet bida så länge the hörde skottet; fördenskul lefde the måst i Wänlighet med the Christne / särdeles med de Swenska; Men med the Engelska hafwa the fuller i förstonne hållit någre skärmyslingar / som Engländaren Samuel Purchas deras strid dem emillan i sin tijonde Boks 4. del/ 6. Cap: beskrifwer.

När the skola föra krig/ utrusta the sig hwar och en med Boga och godt förråd af Pijlar, hwilka the hafwa uti sine Pjlsäckar af Sååf sammanflåtade på ryggen hängande: warandes deße förr theras förnämsta wapn; men nu skola the jämwäl hafwa lärt sig at skiuta med bößor/ hwilka the sig utaf de Christne tilhandla Upp uti hufwudet och håret sätta de rödfärgade Kalkone Fiedrar/ til et teckn at the då wilja utgiuta blod/ och på den ena armen hafwa the en skiöld af Elgshuud eller Bark giord; Sedan the fördenskul hafwa bragt sina Hustrur och Barn i säkerhet på en Öö/ eller uti någon tiokwärt skog/ fara the åstad/ utan någon ordning: och när the möta sina Fiender/ träffa the tilsamman med skrij och rop/ menandes the sig hafwa hållit et stort fältslag om 10. eller 12. man blifwa på platzen liggande. The som bekomma segren/ plåga flå huden af den förnämsta som the slagit hafwa/ och föra den hem med sig til et segerteckn. Ter som har stått et stort slag/ eller något annat märkwärdigt händt/ bruka the ock gräfwa up en diup grop i jorden/ til åminnelse för resande/ at the måtte få weta hwad som sig der fordom tildragit hafwer/ och om hon gror eller faller igen/ upgräfwa the åter den samma igen/ som Cap. Reichard Waitborne i sin beskrifning om denne orten berättar.

När the hafwa erhållit en stor seger/ eller och blifwit befrjade för någon olycka/ bruka the at giöra up en Eld/ på det de offenteligen derigenom må betyga sin frögd der utöfwer; wid hwilken eld allesammans både Man- och Qwinfolk danßa rundt omkring/ med siungande och händers klappande/ då och understundom den Onda skal ställa sig in och dansa uti elden för dem.

Emot dem som the bekomma til fånga/ äre de myc-

T

ket barbarske och grymme/ så at the steka dem lefwandes/ skårandes öron/ näsan/ och tungan uhr munnen på dem/ jämwäl finger och tåer/ samt remar och stycken/ här och där af kroppen; hwar på de sedan kasta het aska/ at stämma bloden med/ på det han dem intet skal förrinna/ och the således för hastigt bortdö måste. Slijkt exempel hafwer sig jämwäl 1646. der tildragit/ medan min sal. Fader och Farfader der woro; ty the hade då en gång fåt fat på en af the Mynquesser, hwilken the hafwa tagit och fastbundit wid et trä/ giörandes sedan up en eld brede wid honom/ hwar wid han måste stå och wända sig/ til des han plef så godt som half stekter/ sedan släpte the honom lös/ gifwandes honom i hwardera handen en eldbrand/ the togo och hwar sin/ manandes honom således at komma och fächta med sig: denne när han förmätte icke längre stå/ utan föll omkul/ språng en utaf dem til/ och klöste honom en skråma öfwer pannan/ in til sielfwa hufwudskålen med naglarna/ och drog altså huden af hela hufwudet på honom etc.

II. Capitel.

Om the Americaners Tro och Gudztienst/ samt hwad för hinder dem är i wägen at the swårligen warda til den Christna Religion omwände.

HWad deße Indianers Tro och Gudztienst widkomer/ så sannas äfwen wäl det med them/ som den wjsa Cicero lib. 1. de Leg: skrifwit hafwer; Ty oansedt the icke hafwa någon rät kunskap om/ huru med den säña och Altzmächtiga Guden är beskaffat/ weta ey heller derföre/ at dyrka och tilbidia honom; så tro de

ljkwäl

likwål och bekänna/ at en Gud är til/ som himmel och jord skapat hafwer/ säjandes the om honom på sit språk således/ som mig är berättat. Opom Saccheman mah matit, mah nijr noton, mahorite mah nijr pentor: Det är så mycket sagt/ **Then öfwersta Guden i Himmelen han är intet illaker/ han giör oß hwarken ondt eller godt/ therföre kunna wj honom ey heller tilbedia;** Men om den Onda tala the således! Manetto matitte renappe pentore Saccheman, manitto apitse pe renape, ankarop: det är/ **Fan/ wår öfwerste är illaker/ om wj icke giöra som han befaller/ så sårar/ sargar han och dödar oß;** Fördenskul dyrka och tilbedia the icke Gud/ efter han (som the mena) giör them hwarken ondt eller godt/ kommer ey heller och talar med them/ som then Onda giör: utan then Onda äre the rädda före/ och offra åt honom derföre/ uppå sina wißa ställen i skogen/ på det han inte skal tilfoga dem någon skada. När thet dundrar och liungar/ blifwa the så rädda/ at the bortgömma sig uti skogen så länge/ til deß det går öfwer; ty då/ säja the/ är den goda Guden wreder.

Elliest är ock det märkeligit som Ingen. P. Lindström om deße Barbarer berättar/ nemligen/ at the skola weta något historie wijs at förtällja om Christo och Apostlarna: i det the säja dem wara af manna minnet refererat igenom theras Fäder och Förfäder/ **at det war en gång i förtjden en af wåra Qwinnor/ som wart hafwande af det hon drack utur en bäck/ och ingen af wåra** Renappi **hade haft något at beställa med henne/ likwål wart hon hafwande och födde en Son; och när den wart något stor** (som så här/ märka de före med handan i wädret) **war det en artig och klok**

poike/ at hans make kommer hår aldrig mer/ han hade så mycket at såja/ at det war stor under åt/ och giorde många mirakel och underwårk. När han nu wart stor så drog han ifrån oß/ och for dit up i wådret (pekandes åt himmelen) han lofwade fuller at komma igen til oß/ men han kom aldrig mer etc. En tjd efter honom/ så kom hjt til oß en Stormunner med stort skågg/ sådan som Edra Stormunnar åro (sade the/ liknandes honom wid the Swenskas Pråster) han hade ock mycket af munnen hår en tjd/ den drog ock up tjt som den andra (pekandes på himmelen) han lofwade ock at komma igen hjt til oß/ men han kom aldrig etc.

Widare består theras Gudztienst som hos dem föröfwas/ uti offrande och dansande: det förra anbelangande/ så bygga the sina Altare på markene/ och offra der uppå både kiöt/ fisk/ tobak och allehanda slags frucht som the först bekomma/ och det så ofta the komma hem ifrån något krig/ jåmwål ock når the skola taga sig något sådant före; ellieſt mena the at det intet skal gå lyckeligen för dem: Wid theras offers förråttande/ hafwa the en ynckelig låt/ bemödandes der jåmte sina Kroppar underligen.

Det senare förråttat de med dansande i ring/ ibland med sång/ ibland med frögdeskrij/ och stå twånne mit uti/ som hålla up sången och ramla på et bråde/ iholig stock eller tort skinn; hwilket skal wara råt sålsamt at se uppå: doch kunna the mycket nått/ efter sit maner hålla tachten uti sin dans.

De hinder som åro the Indianer i wågen/ at de icke låtteligen warda til den Christna Religion omwånde/ beråttar Lud. Hennepin som han der sielf sedt och förfarit hafwer/ förnåmligast wara tråggehanda/ neml. Först

Först beståå de hos Hedningarna sielfwa/ i det the åro mycket ensinte uti sine tilförene fattade galna inbilningar/ och otrogne i det som the icke med sit förstånd kunna begripa; så at när man predikar för dem om upståndelsen/ och at the efter döden/ der de wilja låta döpa sig och tro på Christum/ skola komma til himmelen och til et mycket hårligare Land/ ån de hår besuttit hafwa: Då fråga the straxt/ om ock der skal finnas godt förråd på jagt och fiskerij för dem; når nu dem swaras/ at the der intet skola behöfwa någon Mat eller dryck/ utan skola der af Guz åskådande blifwa måttade/ gifwa the til swars/ du måste wist wara en stor liugare/ kan och en menniskia utan mat och dryck lefwa? förtålljandes ock de twert om/ sine narrachtige Sagor igen. Der til med år ock theras ostadighet mycket dem til hinder/ at the intet långe blifwa på et ställe/ utan fara omkring ifrån den ena Orten til den andra/ så at når the och deras barn något hafwa lårt/ förgåta de altsamman igen når the komma bort sin emillan i skogen.

För det andra beståå och theras hinder hos the Christne/ i det de se många af dem giöra/ twårt emot det som de för dem såja och med munnen bekånna/ sökandes at narra utaf dem theras Wahror; blifwa fördenskul utaf deras obetånkta och ogudachtige lefwerne mycket förargade/ så at de intet gårna wilja til deras låra någon tro tilsåttia/ utan fast snarare mena/ at the dem der med wilja firera/ och om så wore sant som de berättade/ skulle och de wål annorledes sit lefwerne ställa.

För det trjdie beståå de hinder som åro the Barbarers omwåndelse til Christendomen i wågen/ hos sielfwa Missionarios eller the Lårare som tijt warda sånde/ i det the

först

först hafwa mycket swårt före/at låra theras Språk/som der så mångahanda finnes: sedan så weta de ey heller rått och försichtigt med them at umgå; och hwad somlige med munnen låra/ plåga the åter straxt med sit lefwerne förstöra: der tll med se och någre mera på sin profijt / huru de sig på sådant såt af detta timmeliga kunna richta/ ån at de den utwalda hopen således föröka måtte; hwilket jåmwål en the Barbarers Höfwitzman sielf en gång hafwer dem förebråt med deße ord: Så långe wj hafwa Båfrar och andra skinwaror/ så bedia de med oß/ och hålla sig hos oß uppe. Då underwisa the wåra barn/ och låra dem Catechismum och der hos böner; då söndra de sig ock aldrig ifrån oß/ utan bewisa oß ofta den åran/ at the biwista wåra gåstebod: Men sedan wij åre blottade ifrån wåra wahror/ hafwa deße Missionarii trot/ at theras nårwarelse intet wore oß mera nyttig. Om sådant mera/ kan widare hos förbemelte Lud. Hennepin låsas.

12. Capitel.

Om the Americaners Död och Begrafningar/ samt sorg öfwer the Döda.

SJdst och til et slut om deße Indianer, wil man ock om deras död och begrafningar hår något förmåla; Och aldenstund the icke bruka någon öfwerflöd i mat och drick/ utan åta altid god och frisk spjs/ samt allehanda sköna och hålsosamme ftuchter/ drickandes sedan godt wattn der uppå/ åre the mycket friske och hålsosamme/ och sållan underkastade någre siukdomar eller krankheter: och om så hånder at the bekomma någon

krank=

krankhet/ antingen in=eller utwårtes/ hafwa the så stort förstånd om örter och gräs/ at the straxt weta bruka sådant/ hwar med the sig igen hela och läka kunna; Fördenskul the ock komma til en temmelig hög ålder/ så at många af dem lefwa långt öfwer 100. åhr. Theras medicamenter synas fuller ringa/ men äro doch underbare/ så at om det intet är til döden lagt/ weta de straxt derföre bot; hwilket the doch för de Christne mycket dålt holla. Om någon blifwer skadat af de stora och förgiftiga Ormarna som der finnes/ så weta de ock straxt bot der emot: hwar til de bruka et slags gräs=rötter/ som der kallas Ormgräs=rötter/ hwilka wäxa tät ihopsnärt/ såsom en tät fin kamb: dem tugga de sönder och med nykter spått på såret och betet lägga; hwilket hafwer en sådan kraft med sig/at det icke allenast underligen tager bort swulnaden/ utan ock mycket snart helar och läker sielfwa skadan.

När the omsider blifwa döda/ begrafwa de dem tillijka med det förnämsta som de lemnat efter sig/ på en särdeles platz: då pläga ock den dödas närmaste slächt/ lägga kostbara saker uti Grafwen hos den döda/ såsom et teckn af den kärlek de draga til honom; på det han måtte hafwa något i förråd/ til des han (efter deras mening) skal komma til et annat härligt land/ som är mycket långt bort wäster ut belägit/ hwarest på öfwerflödigt jagande och fiskande ingen brist skal wara.

Grafwen giöra the hel trind/ och fodra henne in uti rundt omkring och på botten med trä eller bräder/ för de förnäma. Sedan sätta de neder den döda/ med hans sköld och wapn tredubbelt ihopböigder/ och händerna fastbundna/ en på hwardera sidan om hufwudet/ läggandes sedan grafwen igen med bräder/och upkasta så en jord=

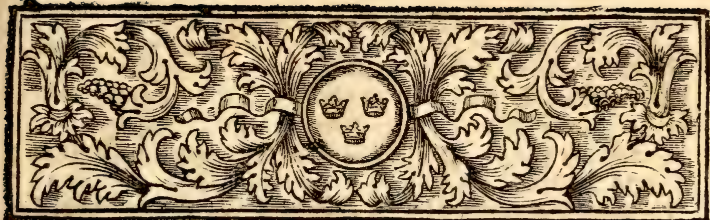
hög

hög der ofwan uppå / hwilken the för odiur skul omkring⸗stängia med Gärdzgård eller plank / upresandes der innan före en lång randig målad stång; på hwilkens ända the upsätta et teckn / til åminnelse efter den döda / såsom en fogel eller annat diurs likuelse af trä / om han hafwer warit en god skiött / och en fisks skapnad / om han har warit en god fiskare. Sedan gå hans slächt och wänner en gång om dagen i tre månaders tjd / och sättia sig omkring graf⸗wen at begråta den döda; frågandes honom / hwarföre han så snart hafwer dödt ifrån dem / och hwarföre han icke längre wille blifwa hos dem / emedan han ju hade mat och dricka och hwad honom betarfwades? Theras sorgdrägt består ock der uti / at the swarta sina ansichten / hwilket wål et helt Åhr warar. Elliest wärdera de ock mycket högt sina grafwar / hafwandes noga acht / at de intet må nederfalla / eller med gräs öfwerwäxa / på det de icke med tiden måtte förfaras och i förgätenhet komma.

Altså hafwer man ock nu kortel. beset deße American- eller Indianer, och huru the här uti werldene lefwa och i sin hedniska wilfarelse wandra: Oß Christnom åligger / at wj det samma betäncka / och tacke then Store och Alz⸗wåldige Guden / som oß / som ock intet uti mindre mör⸗ker famlat / så nådeligen ther ifrån til Liuset fört hafwer; Bediandes ock ther jämte / at samme gode Gud / wille ock theße Hedningar / til sin sanna kundskap och kännedom / komma låta; at jämwäl theras ögon måtte öpnade warda / och the få se Herrans Salighet / som allo Folcke beredt är: på det de måge omwändas ifrån Mörkret til Liuset / och ifrån Satans macht til Gud: och at således Gudz heliga namn / måtte jämwäl ut af dem härligen lofwat / prisat och uphögt blifwa / här timelig / och sedan ther ewinnerlig!

Then

Then Fierde Boken.

En Orde- och Samtals-Bok / på de Americaners Språk wid Nya Swerige / eller som det nu kallas Pensylvania.

I. Capitel.

Om Gud / Himmelen och Åhrsens tjder.

Anétto. Gud / Ande / Engel.
Manétto Nω̃k. Gud Fader.
Manétto Nissianus. Gud Son.
Chintika Manétto. Gud then H. Anda.
Pæntor chijr: jω̃ni Manétto, n átta nacha Manétto, Suck cuitte Manetto, hàtte taani chichæ. Thetta år så tilförståendes / at samma Gud / icke år tre Gudar / utan en Gud i Warelsen.

Mochææ rick, Mochijrick hω̃rit, ock Vinckan Manetto. Then måchta store / gode och nådefulle Guden.

Quinætzi suhwijvan manotúttut maranijto. Then som år så wjs och förståndig / at han kan giöra måchta konstigt alt hwad han wil.

Hœritt Manètto. God Engel.
Manúnckus Manètto. Ond Engel.
Hocque, Hocquæssung. Himmel / Lufft.
Mochijrick Hockung. Then stora Boningen / Himmelens Boning.
Hocquæssung oromat hatte. Himmelen är långt ifrån oß.
Hocquæssung mochaærick hœritt, ock mochæærick Sa-
minàckot. Himmelen är mäckta linflig och skiön.
Hockockque. Måln / Sky.
Hockockquæ vopèck. Hwjt Moln.
Hockockque neskæg. Swart Moln.
Chissogh. Sool.
Chilchvickhe. Dag.
Nippe Chissogh. Måne / Tungel.
Boquickan. Natt.
Aránck. Stiernor.
Kuun. Snöö.
Kuun pæwo. Thet snögar.
Súckra. Rägn.
Suckrat. Thet rägnar.
Suckrat mochijrick. Thet rägnar hårdt.
Tancketitt Suckra. Thet rägnar sakta / duggar smått.
Pajáckok. Dunder.
Pajáckok pæwo Thet begynner at dundra.
Schàckhan. Wäder / Blåst.
Mochijrick Schackhan pævo Thet kommer et hårdt wäder.
Sådant hårt wäder kallas en Trawat / hwilket är en wäderjl / som kommer med itt swartblåt måln / och förer kull Ekarna uti Skogen som äre tre famnar tiocka / samt Skeppen uppå hafwet.
Kattææn. Åhr.

Chisch-

Chischvicke, oppan. Dag.
Boquickan. Natt.
Ciútte oppan. En dag.
Apitzi Apòngo. Thet blijr strax dager.
Apongor. J Mårgon.
Nissochkenácka. J öfwermårgon.
Oróckquæ. J går.
Sittbock. Afton.
Sættbock, Sippàhe. Om morgon bittida.
Oroquickan. J morgon qwäll.
Oroquicke. Middag
Apitzi pischeeo. Thet blir strax mörkt.
Siehkóngor, Sicquangh. Månen.
Mætzi Hócquem. Thet blijr wacker tjd/ sommarljkt.
Hwijnaminck. Sommaren.
Nippenæ. Midsommar.
Uránda. Warmt / het.
Nijr úranda hatte. Jag är warmer.
Takòcko, Takockque. Höst.
Knitz Takócko. Thet lider åth Hösten.
Knitz Taroxo. Thet blir mycket orent.
Suckra mochijrick pævo. Thet kommer långsamt rägn.
Hurít Takócko Scháchan. Wackert höstwäder.
Rhoóngor, Sijkóngor. Winter.
Thávo Dakotze. Kalt.
Dakòtze Rhoòngor. En kal winter.
Mátta dakòtze. Det är intet mycket kalt.
Nijr dakòtze. Jag frys.
Tænda. Eld.
Jōni tænda mochijrick uranda pætton. Thenna Elden gifwer mycken wärma ifrån sig.

Ciutte chischvickan. Dag och Natt/ et Dygn.
Haas Kucknuckhacki. En Weka.
Ciutte chissogh. En Månadz tjd.
Uska Rhomo. Många åhr sedan/ långesedan.

2. Capitel.

Om Menniskian och hennes Delar.

REnáppi. Menniskia.
Jõs, Muus. Kött.
Chícko. Siäl.
Chickhicke. Lefwa/ stundom tages thet och för Siälen.
Hwijl, Wijr. Hufwud.
Mock. Blod.
Myrack. Håår.
Hackálu. Anne.
Hwitangaa. Nacke.
Schinck. Öga.
Nissa Schinck. Bägge Ögonen.
Wikijwan. Nåsa.
Hittaock. Öra.
Christáu. Höra.
Christáu, nijr apítzi orati muckan. Hör/ iag wil rätt nu hålla ett tal.
Tõn. Munn.
Siættõn Läppar.
Wichtõn. Skägg.
Wíppit. Tand
Manænnu. Kindben.
Momáumanar. Ögnebrvn.
Hyrano. Tunga.

Hucque

Hucque. Haka.
Quekángan. Hals.
Kuntackan. Strupa.
Paſhœ. Ropa.
Nach, Olænſkan, Lænſkan. Hand.
Theromángan. Arm / öfwerleden på Armen.
Hwiſquan. Armboga
Onáck. Nedra delen på armen / ifrån armbogan til handen.
Wíchan. En famnn.
Hopóckan Rygg.
Hutucki. Axlar.
Thorhái. Bröſt.
Chítto, Kitte. Hierta/
Tritææ. Tåncka.
Kotz chijr mochijrick Krinkomen tritææ. Hwij äſtu så i diupa tanckar.
Jœnáckan. Bröſt/ Miölk.
Hwottei, Nœttæſſung. Bunk.
Room. Låår. Kuttogh. Knä.
Hickquóckan. Been.
Hoquijran. Tiocka benet.
Siææt. Senor.
Hoppææock. Ådrar.
Ziit. Foot.
Hicchas. Nagel.

3. Kapitel.

Om Man- och Qwinkön.

RHénus. Mann.
Aqúæo. Qwinna.

Nitæra

Nitærvus. Hustru.
Hirússus. Gammal Man.
Háusis, Hausisse. Gammal Qwinna.
Nωk. Fader
Anna, Kahæss. Moder.
Mæmyndet. Lijte Barn.
Nissianus. Son Dotter.
Pinættæt. Gosse/ Pilt.
Oquættæt. Pjga/ Dotter.
Nijlon. Fåstemö.
Hissimus, Nijlum. Broder/ Syster.
Rúnkasis. Slächt.
Dangus. Swåger/ Swågerska.
Akoores. Swenske.
Senaares. Ängelske/ Tyskar/ Hollendare.
Akoores nitaato ajuttamen. The Swenske åre gode och kloke krigsmån.
Sacchéman. Herre/ Öfwerman.
Sacchéman chintika. Andelig Man/ Pråst.
Mochijrick Saccheman Chintica. Bisskop.
Mâchijrich Sacchéman. Wårldzlig hög Herre/ wårldzlig Öfwerhet.
Mochæærick mochijrick Sacchéman. Högsta Regent.
Sirinque Saccheeman. Strång Öfwerhet.
Vínckan Saccheman. Nådig Öfwerhet.
Hωritt Saccheeman. En god och önskelig Öfwerhet.
Saccheeman matta nisketij. Gifmild Öfwerhet.
Quinæéttsi nitáto. Then som år mycket konstrjk til at giöra en ting/ så at ingen öfwergår honom.
Hωhætaa, Hωa. Allena.
Chalebackschæetti. Fattig/ tiggare/ tienstedrång/ tienstepjga.

Puroque

Puróque. Skiöka.
Chicke. Han lefwer.
Minamærso. Siuk.
Anckaróp. Död.
Hácking taato, Begrafwen.
Matta nijr minamæiso. Jag är friſk och ſund.
Nijr minamáſſo. Jag är ſiuker.
Nijr nickhicke. Jag har god hålſa.
Quirutteme. Tråta / Kifwa.
Ajútte. Föra Krig / Örliga
Ajutte mattáque. Enwiges kamp.
Speccie Renáppi En wederlijk.
Mattápping. Sitta neder och hwila.
Tàppin. Sitta.
Pack. Gråta Kríckſe. Lee.
Sevarænda. Bedröfwat.
Mochijrick Sevarænda hatte. Wara mycket bekymrad.
Pockquijra. Trötter.
Nijr pockquijra. Jag är ſå trötter.

4. Capitel.
Om Klädebonad.

Wope, Quijvan. Hwitt kläde / Lakan / Skiorta.
Sakock quijvan. Kiortel
Quijvan táckquin. Kläde ſom the Barbarer hafwa om ſig.
Hææs tackqvin. Skinn ſom the Barbarer ha om ſig.
Hææs. Huud / Skinn.
Kackun. Strumpor.
Sippack. Skor.

Nøttas,

Nωttas, Nωttæssung, Pung liten påsa.
Mochijrick Nωttæssung. En Säck.

5. Capitel.

Om Huset och deß tilhörigheter.

Wickωmen. Huus.
Wickhing. Bygning / Koja / Boning.
Hockung. Hög Bygning / Himmel.
Ráckans. Skålar / Faat.
Nephoones. Skedar.
Paxickan. Knijf.
Tamahickan. Yxe.
Huperénna. Hacka.
Massáppi. Koraller / Stenpärlor / som äre glaserade eller målade.
Etzkans. Nåål.
Parakickan. Bössa.
Aruns. Pijlar / Kulor.
Máhares. Hullingen som sitter i åndan på Pijlen.
Apisackan. Bågesträng.
Quijvan. Kläde / Lårefft / Frjs.
Woope Quijvan. Hwit lårfft / skiorta.
Mæckhhchæck. Rött.
Mæckhhchéck Oquijvan. Röt Frjs / röt kläde.
Cavinn. Säng / ligga.
Catunga. Sofwa.
Sijs. Mehr.
Matta chijr sijs cattunga. Sof intet mehr nu.
Hockung pæwo. Stat up.
Hockung pæwo sixi. Stat up snart.

Hacking

Hácking taan. Gack neder uthföre trapporna.
Darrasymi, Rattsimo. Drömma.
Mamantickan Speel.
Malæckhickan. Book.
Aamaræckhickan, Mamaræckhickan. Bref/ Book/ Paper.
Gω̃s. Spijk.
Hopickan. Bössa.
Punck. Krut.
Hacki. Stofft.
Tænda. Eld.
Mochijrick tænda. Stor Eld.
Sanckhickan. Eldföre.
Hopockan. Tobakspipa.
Huritt Sisko Hopockan. En wacker Lerpipa.
Húritt Assænn Hopockan. En wacker Stenpijpa; som de Barbarer giöra.
Mahales. Flinta.
Kískhickan. Bred Yxe.
Sínnus. Kittil.
Wickhanim. Koka.
Suckhòchan. Lijm.
Chirωkha. Band eller rem som man binder med.
Tackcheene. Låt up dören
Tancketitt Skijk. Smått grås eller höö.
Marrnijto tackhan. Hugga Wed.
Pææt táckhan. Bär hit weden.
Maranijtó tænda. Giör up Eld.

6. Capitel.
Om Wattn.

Bij. Wattn.
Mochijrick Bij. Stoora siön.
Tancketitt Bij. En ljten siö.
Sitemésſung. Siöstranden.
Sippusſing. En Kijl/ nlopp / inström.
Tamáckhan. Abban/ när watnet faller 6. tjmar up.
Hickan. Abban/ när watnet faller 6. tjmar uth igen.
Sackhang. Blåst.
Mochijrick Sackhang Bij hatte. Thet är stor storm på siön.
Mátta Sáckhang Bij hátte. Thet är stilla lugnet på siön.
Wisſacka. Båskt/ bittert/ starkt.
Wisſacka Bisſúm. Starkt öhl/ dricka.
Mochæærick Wisſacka Bisſun. Brännewijn.
Nijr mátzi Arna mochijrick Bij. Jag wil fara siöwägen.
Sisko. Leer.
Máckæck sisko. Rött ler.
Wopæck sisko. Hwit Ler.
Neskæck sisko. Blåt Ler.

7. Capitel.
Om åtskillige slags Diur.

TAmaaque. Båfwer-skinn.
Tijmmæ. Ulf/ Warg.
Tíjmmæ Hææs. Warg-skin.
Hockus. Råf.
Sijmamis. Kaneel-diur.

Naha-

Nahanùm hææs. Åspan skinn. Ser uth som Wargskinn/ men är til storleken mindere.
Húnnekijk. Utter.
Hwijningus. Mynck. Ser uth som foder Sablar.
Hanicquai. Ekorn. Finnes twånne slag/ gråå och swarta/ men inga röda.
Kwskus. Swijn.
Hokook. Orm.
Hoppæck. Mask.
Damáskus. Råtta/ Desmansskinn.
Arúm. Hund.
Krææaamen Arúm. Hålt fast Hunden.
Kapton Arum. Bindt Hunden.
Hartõ. Hiort.
Pæmyy, Hwijs. Fett/ Talg.
Mackh. Biörn.
Manunckus mochijrick Singwæs. Then enda stora kattan/ eller Leijon.
Singquættæt, Singwæs. Loo/ Katta/ Leyon.
Singues Hææs, Sinoquættæt Hææs. Looskinn.
Mochijrick Sinquættæt Hææs. Leyon Hund.
Mackh Hææs. Biörnhund/ skinn.
Nijr pætton màramon Hartõ Hææs. Jag bår med mig til at sålja hiortehudar.
Chéko táiman. Hwad wil tu hafwa igen.
Quijvan áetticke. Hålst wil iag hafwa Kläde.
Chéko. Hwad då?
Sinhws ock vope quijvan. Jag har en Kittel. och hwit Lärfft/ eller en skiorta.

8. Capitel.

Om Fiskar och Foglar.

LAmææs. Fisk.
Haamo. Sill / then stora Sillen.
Haamæs. Then små Sillen.
Tùlpe, Tùrpa. Sköldpatta.
Mamaare, Dwalt. Et slags Fisk / ser uth nåstan som Lex/ men icke så stor/ och rödachtig innan som Laxen/ utan han har hwit kiött.
Hwissamick. Dickop / ser uth som Lakar/ och år nåstan så stor/ men har tunt och bredt hufwud och munn/ lijka som en Simpa Han har en lång hwaß tagg på hwardera sidan om munnen/ hwaßa som sylar. Har blötare kött ån Lakan/ och år icke mycket benug.
Tzáckamææs. Ål/ ther finnes icke många stora Ålar/ utan små och nåstan torrachtige.
Merætte. Kråfweta.
Kakickan. Abbor.
Mæckæck Skinck. Rödöga / eller Mört.
Pæskωn Skinck. Nije ögon eller Neijonögon. The åre dår/ stora som tåmmelig ålar hår / och hafwa swart och torrachtigt kiött.
Sω̃ræns. Fogel.
Kinthω̃. Flyga.
Sickenem. Kalkon / höns.
Wooæ. Ägg.
Homijmi, Mijni, Kaak. Dufwor.
Cahaak. Gåås/ Gåß.
Hwijquinck. Ånder.
Pomuttamen Hwiquinch. Skiuta ånder.

Skee-

Skeenach. Trast.
Mæræck kaak. Grå Gåß.
Wopæck Kaak. Hwjta Gåß.
Mochijrick Wopæck Siórens Kaak. En stor hwjt fogel/ ser uth som en stor Gås eller Swan/ som ther å orten wankar både winter och sommar.
Turr. Swan.
Taræcka. Tranan.
Mochijrick mæræck Siorens. Then stora grå fogelen eller Tranan;
Ahas. Kråkan.
Manúnckus Ahas. En ond fogel/ Korpen/ Korpen och Kråkan åre der ljka til fårgen/ kolswarta båda/ liudet allenast skillier them åt.
Skappe. Ålkråkan.
Tzáckamææs Ahas. Är en swart fogel/ så når twå gångår så stor som en And/ och har sådant Nåf/ och halsen lång och smal/ duger intet för en Christen at åta. Han kallas Ålkråka/ therföre at han upswålger/ små Ålar/ och wistas fördenskul måst wid watnet som något strömt år.
Skeenack. Trastar. Moopes. Loom.
Tanketitt manunckus Siorens. Små onda foglar/ eller Magiis Tiufwar. The åre swarta och hafwa en rööd rand på wingarna; och åre de ljtet större ån Swalan nåstan som Trastar. The flyga skocketals / och ther en flyger neder/ ther slå the sig alla ihop neder. The åre snåla på den Landz Såden/ som kallas Magiis, alt ifrån thet hon går i ax/ och in til deß hon om höstten inbårgas; therföre kallas the och Magiis Tiufwar.

9. Cap.

9. Capitel.

Om Trån och Fruchter.

HAcking. Skog.
Ooromat Hácking nijr taan. Jag går långt bort i Skogen.
Skæckung. Röör och hwad som wåxer wid siöstranden.
Hættog. Trää.
Chõo. Tall Trää. Sikàttag. Een.
Sijmi Táckhan. Walnöte Trää.
Tackquiménsi. Swart Nötebom.
Náckin Táckhan. Eek.
Sállsenbras. Låga Trän som hafwa grön barck / och äre wällucktande.
Táhkan, Hwed.
Quiskhaamen Táhkhan. Hugga hwed.
Tappanáckhan. Spånor
NécKecK. Barck.
HácKing. Jord.
Skijk. Gräs som är och mycket i Skogen groft och högt.
Aana. Wäg.
Púmsha. Gå sachteligen.
Schamèra, Löpa.
Mochæærich Schaméra. Löpa hårdt.
Undaque Aani, jõni Aana. Then ther wägen.
Hacchiháchan. Plantera.
Hacchihackan jæskung. Plantera Magiis, som är Landsens egenteliga Sääd.
Mamantickan. Persker / Plommon.
Mamantíckan takhan. Persiker eller Plommonträ.
Schúntach. Pomponer / Pumpor.

Shij-

Shijtamen. Water-Lemon. The åre trinda som en Wåderbåll/ åre kalla innan som ijs/ söta och mycket saftfulla/ brukas mot den swåra hettan om sommaren/ ty the swalka och släcka torsten.
Sikattag mijn. Enebår.
Opijmi. Castanier.
Siimi. Walnötter.
Mijn, Mijne. Kirsebår.
Skippo. Palsternackor/ Morrötter och andra rötter.
Jésquem, jæſſkung, Magiisz. Turkiskt Hwete.
Nackin. Ollon/ Ekarnas frucht.
Hòppenæs. Roswor/ Lööf och andra trinda rötter.
Nωſpan, Nωpω̃ring. Sckáta ock siaatá. Tobak.
Hicka oraaton unnar. Giöm wål/ förwara detta.
Nijr rω̃e Kitzi. Jag såger sant.

10. Capitel.
Om deße Barbarers sått til at råkna.

Ciutte.	1.	Atack Næuwo	14.
Niſſa.	2.	Atack Parenach	15.
Nácha	3.	Atack Guttas	16.
Næuwo	4.	Atack Niſſas.	17.
Pareenach	5.	Atack Haas.	18.
Ciutas	6.	Atack Pæſchun	19.
Niſſas	7.	Atack Thææræn	20.
Haas	8.	Niſſinacke. Idem.	
Pæſchun	9.	Niſſinacke ciutte.	21. &c.
Thæræn	10.	Ciutábpach	100.
Atack Kiutte.	11.	CiutábpachCuitte	101.
Atack Niſſa	12.	Ciutábpach Niſſa.	102. &c.
Atac Nàcha.	13.		

Pijri

Pijri Simæckan,

eller

Samtaal.

Nω̃e itta. Kom hijt.
Checkω táiman. Hwad wil tu hafwa.
Kónna nusque tèroah. Jag såger så elliest.
Taan Kωmæn. Hwadan kommer tu.
Utarijo ωoromat. Långt bort ifrån.
Keko pætton. Hwad bår tu med tig.
Jω̃s pætton, mochijrick hwijs hatte. Jag bår kött med mig/ som år nog fett.
Kékω táiman. Hwad wil tu hafwa derföre.
Zææband ætticke. Til åfwentyrs penningar.
Mijrikon. Wij willja byta.
Kekω Kommijre. Hwad wil tu gifwa igen.
Aquijvan. Kläde. Paxickan. Knjf. Tamhichan. Yre.
Hyperænn. Hacka. Maſſáppi. Coraller. Etzkans. Nålar &c.
Chehω rωænse Hwad heter thet..
Matta nooto. Jag wet icke.
Tacktaan. Hwad går tu/ tager du wägen.
Natahwirsi. På jagt.
Taan Atappi. Hwar år Bogan.
Wiching hatte. Han år hemma i min Koija/ i mit Hus.
Ætticheınacha Atappi. Kan ske jag tör hafwa twå eller tre bogar.
Pomuttamen cijr. Wil tu skiuta.
Moshjuttamen. Jag hafwer skutit.
Pææt jωs. Wil tu låta mig få Köttet.

Mara-

Máramen. Jag wil köpa af tig.
Mah. Sj der är thet.
Matta hœritt. Thet är icke godt.
Mátta rùtti. Thet duger plat intet.
Simáchat. Thet luchtar illa.
Kotz mátta bachit an. Hwi håfwer tu icke bort thet.
Kipatz. Ja/ rät som tu säger/ som tu förstår tig på.
Mátta nijr Sinkattan. Nej thet giör iag intet.
Kotz mátta miraana. Hwj gifwer tu icke bort thet då.
Máramæn. Nej iag wil säljat.
Mátta checco maramen. Tu får ingen som kiöper thet heller.
Ættiche. Hoo wet.
Narráhwo rankunti. Jag skäncker tig thet.
Chécho nijr mijre. Hwad skal jag då gifwa tig igen.
Æitiche. Det må tu weta.
Chææh Skomerijne. Jag skal gifwa tig Penningar igẽ.
Nænnar,, nænnar. Rått så/ rått så.
Tancketitt poon och. Litet stycke bröd til.
Siis chékitti. Något lijtet til än.
Mátta hattéw. Jag har intet.
Tanundin. Hwar skal iag tagat.
Pææt. Få hijt. Pææt mitzi. Gif mig äta.
Pææt Bijlum. Gif mig dricka.
Kotz. Hwarföre. Kónna. Therföre.
Nijr mátzi. Jag går bort.
Tacktaan. Hwart då.
Romùngve. Långt bort sin koos.
Singa æmpaa. När kommer tu igen.
Rœòngor. J winter. Sijkóngor. J wår.
Apòngor. J Morgon.

Nissochkenáckа. I öfwer morgon.
Mattápping. Sit neder och hwila.
Mátta nijr tappin. Nej jag har intet tid til at sittia.
Háppi. Töfwa. Mitzi Sappan. åt förſt.
Apitzi tharáſſi. Thet blifwer ſtraxt alt.
Mochij. Ja wäl. Chiſſoo nijr. Jag är mätt nu.
Mióne. Thet är beſtält/ jag förmår intet mera äta.
Kræænamen chijr. Känner tu mig.
Mochij nijr Krænamen chijr. Ja/ jag känner tig.
Nijr ocк chiir. Jag ock tig.
Renáckot huritt. Så så/ thet är rät.
Nijr rarokútto. Jag är mycket hungrog.
Pææt Poon mitzi. Gif mig bröd at äta.
Mátta nijr pætton. Nej jag gifwer tig intet.
Kotz mátta. Hwarföre icke.
Mátta mockææriк nij hátte. Jag hafwer intet mycket ſielf.
Ætticke ckijr nitáppi. Äre wj icke goda wänner.
Mátta chéko nijr hátte pætton. Jag hafwer intet til at gifwa.
Poon ætticke tancketitt. Men liket bröd hafwer iag.
Pææt. Gif mig thet.
Mochij apitzi. Ja / ſtraxt ſkal tu få.
Rω̃kſi Poon. Skär ſönder brödet.
Keene, keene. ſtor tack / mycken tackſäielſe.
Pææt Biſſum. Gif mig dricka.
Màtta Bij hàtte. Här är intet wattn uppe.
Hiω mätzi. Så går iag bort.
Màchij matzí. Thet må tu giöra / gack din koos / i.e. far wähl.
Mææzi, mätzi. Jag går rätt nu bort.
Nijr æppe. Jag med.

Mætzi næmæn. Thet är borta.
Siringve. Jag blifwer råt nu wreder.
Kotz chijr Siringve. Hwarföre blifwer tu så wred.
Kónna chir kommuta nirωna paxickan, manúm charakitte. Therföre at tu hafwer tagit bort wår knijf/ tu skalker.
Màtta, màtta nijr kommota, suck Kónna pàpi nijr tàiman chijre paxickan, matta nijr Kattunare. Nej/ Jag wil intet taga bort tin knjf/ utan iag tager honom så elliest för lust skul/ iag år ingen röfware heller.
Pææta, ætticke nijr apitzi bakànta. Få mig honom igen eller får tu råt nu hugg.
Chiir siringve, màtta nijr hwisàsse. Hå/ åstu wred/ iag år icke mycket rådd.
Nω̃e bakànta, chijr ock nijr ajuttamen. Kom och slå tilj så få wj nappas båda.
Màtta niir bakànta, Kónna niir tahóttamen chiir. Nej Nej jag nåns intet slå tig eller/ ty iag håller tig kiär.
Nænnar. Råt så/ iag förstår wål thet år så.
Nω̃e itta. Kom hjt/ tu eller j.
Ætticke. Jag wet icke thet.
Nωe, nωe. Kom/ kom hijt Chèckω. Hwad wil tu.
Chiir Lamæska. Är icke tu som har namnet utaf fisk/ tu tu plågar fiska.
Matta naato. Jag wet icke.
Mochi'. Ja/ thet år iag then samma.
Chijr Nitàppi, pææt Lamææs rankunti. Tu år min gode wån/ therföre så gif mig något fisk med tig.
Matta hatte rankunti, chijr maramen. Jag hafwer intet til at skånka bort/ kiöp så får tu.
Sevarænda, màtta chææk hàtte. Thet wille iag gerna

giöra/ om iag hade penningar: men iag är bedröfwad/ tycker illa wara/ at iag hafwer inga.

Kotz matta hatte. Hwi hafwer tu icke.

Tanúndin. Hwadan skulle iag få.

Màtta nijr cékω hàtte maramen. Jag hafwer ingen ting at sällja.

Ætticke chiir chalebackschætti Jag tänker tu är en parasit, som ingen ting hafwer til båsta.

Mochij nijr matta chéckco hàtte. Ja/ iag äger ingen ting ttl båsta

Nijr pææt chijri jω̃ni rankùnti. Jag gifwer tig thetta för intet/ dock så at tu skalt gifwa mig något igen.

Keene itta, nijr pææt jω̃ni nùtskω. Stor tack/ men iag skänker tig thetta igen och begärar inga igengåfwor.

Hocquæssung ock Hackingz mochæærick, mochijrick Sachéman hω̃ritt manetto hω̃ha mochæærick Krinckω̃men mochæærick tritææ, ock manotùttut suhwijvan maranijto. Himmelens och Jordenes stora Herren Gud allena/ han skådar wjda omkring/ och giör altsammans wjsligen och wäl.

Om en Sammankomst och Herredag som de Barbarer åhr 1645. hafwa hållit öfwer the Swenska i Nya Swerige / hwar uti deras Sackheman eller Konung först talar med sin Son / om Menighetens tilhopa kallande.

M. H. Taan hàtte Achoores? Hwarest äre the Swenska/ Tyska?

A. H. Hopokahàcking hatte ock TænnaKong. The äre somlige i Christinæ Skantz / och somlige uti Nya Göteborg.

M. H. Chéko rœe Achoores? Hwad säja the Swenska och Tyska nu?

A. H. Rœe, kotz Renàppi manùnckus, kotz rœe bakanta Achoores anckaròpp; Apitzi huritt, apitzi pæwo mòchijrik Mòckor, òck hatte Suhwijuan huritt taan Achoores Tutæænung. The säja/ hwj äre the Barbarer så onda på oß/ hwj låta the så ordet utgå/ at the wilija slå ihjäl oß Swenska och utrota oß. Thet blifwer straxt godt/ thet kommer snart et stort Skiep/ med allehanda sköna saker ifrån the Swenskas Land/ eller gamla Swerige.

M. H. Sacchéman Mátzi chijr, taan pijri Saccheman ock Renappe, christau, chékœ rœe. Far omkring til the andra Officianterne och gemene Man af wåra/ och hör åt hwad the säja.

A. H. Rœ, chijr Renappe Nitappi, nœe nijr hatte mochijrick Oquijvan, Sinhuss, Punck. Hopickan, ock chéckœ chijr maramæn. The säja/ J Hedningar och wj (Swenske/ Holländske/ Angelske) hållom god freundskap oß emillan / äre goda wänner/ kommer til oß/ wij hafwa

mycket

mycket klåde/ kitlar/ krut/ bößor/ och alt hwad i willen kiöpa.

M. H. Pæntor, chèckω chijr Agga Horn Nissianus rωe? Jag förstår/ hwad säger tu Agga Horn min Son här om.

A. H. Nijr rωe: matta bakanta, ætticke Achoores nitaato ajuttamen. Jag säjer som mig tycker likt wara/ at wj welom intet slå uppå dem/ ty de Swenska äro kloka til at kriga.

M. H. Nissianus, qui sixi mátzi taan nirωna Nitappe, Saccheman, ock pijri Renappe, tirue, chijr maranijto simòckan. Min Son/ tu måste fort draga hijt och tijt/ til wåra goda wänner Officerarna, och the andra Gemene Man/ påbiudandes och befallandes dem/ at the strax præsentera sig hos mig/ at wj mågom få rådslå tilhopa/ hwad wj skolom giöra.

A. H. Nænnar, nijr matzi. Ja rät så/ iag wil åstad/ reser nu bort.

M. H. Mochij, pææwo sixi. Gör thet/ men war intet länge borta.

Sonen kommer igen och hälsar sin Fader.

A. H. Itta Nωk, Matta Horn. Min Fader M. H. i.e. god dag min k. Fader.

M. H. Nijr, nijr, nissiaanus Agga Horn. Ja/ här är iag K. son A. H.

A. H. Nωk M. H nijr hatte maraniito, chèkω chiir tiirue. Fader M. H. iag hafwer nu beställt thet J så högt befalte.

M. H. Uritt Nissianus, uritt, checkω rωe Sacchèman? Thet är wäl min Son/ thet tycker mig wäl wara: käre Son hwad swara Herrarna?

A. H.

A.H. Rωe, pæævo Nissochkenacka. The swara så: at the willia komma i öfwermårgon hjt til oß.

M. H. Chijr Nissianus A H. ock Renappi, mosjutamen Hartω, ætticke Saccheman rarocutto singa pæwo. Tu min Son A. H och the gemena/ måtte gå och skiuta några Hiortar i förråd/ til åfwentyrs/ the gode Herrar kunde wara hungruga når the komma.

A. H. Pæntor, apitzi nijr matzi pomuttamen. Jag förstår wäl thet/ iag wil och råt nu ut och jaga.

The som hafwa jagat/ komma nu dragandes med Wilddiuren.

M. H. Hatte pomuttamen? Hafwer tu jagat?

A. H. Mochij hatte. Ja/ hafwer iag så.

M. H. Cheko hatte? Hwad hafwer tu fått?

A. H. Mochijrick Mws ock Hartω mochijrick. Wj hafwa fåt både Älgar och Hiortar fult up/ så mycket som behof giöres.

M. H. Sickenem matta mosiuttamen? Kalkoner hafwer tu inga skutit.

A. H. Ætticke atack nissa Sickenem. Jag menar mig ock hafwa tolf Kalkoner.

M. H. Tæppat, tæppat. Nog af/ nog af då.

Nu är Herredags folket församlat.

M. H. Chijre Nitáppi? Ären J här goda wänner?

Herre dags Männerna swara.

Nijre. Ja/ här äre wj.

Huritt, huritt chijr pæwæ. Thet är wäl och godt/ ware i wälkomne.

Chijr mattapping. Sitten neder och hwilen eder.

Herredags Männerna swara:

Mòchij, nijr pocquijra. Ja gerna/ ty wj äre heltrötte.

M. H.

M. H. Chiir rarocútto och. Äre J ock hungruga.

The främmande swara.

Ætticke. Ja kan ske wj äre hungruga.

M. H. Nooto, chijr olomat ana pûmíka, chijr ock rarokútto: apitzi chijr mitzi. Jag wet i hafwen gått långan wäg / så äre J och fuller hungruga: rät nu skolen J få mat.

The församlade swara.

Húritt. Thet behagar oß.

M. H. Jωni hatte, mitzi, mitzi suhvijvan Nitáppe. Ther hafwen J / äten / äten alla goda wänner.

Mochij nijr mitzi. Jo / wj skolom giöra wårt båsta / få mat.

M. H. Bissum mitzi? Lyster Eder och dricka.

Pææt Bissun. Gif oß dricka. Winckan bij. Thet är söt / godt wattn.

Hiω chjsbo, Kéne, Kène itta. Wj äre nu rät mätte och wäl plågade / stor tack / stor tack.

Konungens Oration til de förnämste och gemene Man.

M. H. Suhwijuan Nitáppe, matta chijr siringve, kotz Nissianus Agga Horn pωhω nóe itta, Kònna Achoores hatte nijrωna Tutænung, ock vickωmen mochæærik hatte, maramen chèkω, matta Achoores hatte, Kalebacksch ètti Achoores. Nijr apitzi bakántamen Achoores anckaroppan ock sinkattamen; Kónna ock matta bakánta, matta bachittan, chèkω nijr maranijto, matta nooto. Kotz nijr ock tahòttamen chijr pææwo: Konna chijr ock nijr maranijto Simockan, chekω maranijto. Chijr Sacchéman ock pijri Renappe, chèkω rωe chijr? Tandarijton Achoores: matta hatte oquiuan, matta Sinhus, matta Hopickan, matta Punck, matta aruns, matta chekω hatte marameu; Senaares hatte suhvijvan húritt. Mina goda Wänner / then ena med then andra

dra/ tagen intet til misstyckio/ at min Son A.H. hafwer Eder hijt til oss kallat/ ty the Swenska bo här på wårt Land/ och hafwa många Skantzar och Byggningar til sina wåningar: men til at sällja åt oss några waror/ thet finne wj intet/ icke heller hafwa the något godt i förråd som oss tienar/ at wj kunna få kiöpslaga af them. Om wj skola då nu gå åstad och slå ihiäl the Swenska och aldeles utrota dem; eller om man skal låta der med blifwa. Hwilket wj skole giöra/ wet man intet: Therföre är iag glad/ at J kummo hijt/ at wj måge wara til rådz om thetta årendet. J Officianter samt och Gemena/ hwad råd gifwen i här til? Hwad skole wj giöra med the Swenske? the hafwa intet kläde (h. e. rött/ blått eller brundt Frijs) intet hafwa the kettlar/ messing/ bössor/ krut/ lod/ ingen ting hafwa the som the willia sällja åt oss; men the Engelska och Holländska hafwa allahanda goda waror.

Några af the förnämsta swara.

Nijr ock Achoores seú nitáppe, tahòttamen Achores. Wj på wår sida och the Swenska/ hafwom intet ondt emot hwar annan/ utan wj hållom af the Swenska.

Pijri Sacchéman rœe: Ætticke bakittan Achòres Kònna mattarùtti, matta hatteú chéhœ nijr maramen. Andra Commendanter swara: Thet wore så godt om man sloge ihiäl the Swenska/ ty the hafwa intet i förråd/ som wj kunna få kiöpslaga af dem.

Gemgne Man swara.

Kótz bachittan Achoores, Achoores Nitàppe, màtta Sheu Kalebackschétti, apitzi hatte mochijrik Mockor chisbo suhwijvan huritt. Hwarföre skola wj så slå ihiäl och utrotha the Swenska/ the äre ju uti god wänskap med oss/ wj hafwa intet at skylla dem/ oförtöfwa

få the hjt en stor farkost eller skiep/ full med allehanda goda Saker.

Andra Gemena swara.

Chijr rœ̃e huritt, nijr ock renáckot rœ̃e. Tu talar wål och råt/ wj gemene man/ samtyckia ock det samma.

M.H. Matta bakanta ock matta finkattan Achoores? Så skola wj då intet slå på the Swenska och utrota them.

The swara.

Mátta, kitzi matta, kònna Achoores huritt, apitzi hatte mochijrik Mockur chisbo. Ney ingalunda/ ty the Swenska åre goda nog/ och straxt hafwa the hår/ et stort skiep fult/ med allehanda sköna waror.

Konungens Beslut.

Nænnar, nijr suhwij van Renàppi, tahóttamen Achoores nitáppi, nijr Renappe ock Achores sheu maramen checko hatteú ock matta ajuttamen, matta bakittan, Kitzi. Ja råt så/ wj alle Landsens folk/ infödda/ welom ålska the Swenska/ the Swenska skola wara wåra goda wånner/ wj och the Swenska och Tyska/ skolom altjd kiöpslaga tilhopa/ hwad wj kunnom hafwa/ wj skola intet kriga på them och utrota them. Och thetta skal wara wist och sant/ ware ther wid.

Hela Menigheten beiaka det samma alla med en mun.

Niir suhii suhviiuan pœ̃hœ, mochii Kitzi! Wj alla samteligen ropa/ ja/ thet skal så ther wid wara wist och sanfårdigt.

Mæætzi mátzi. Nu resom wj då wår koos.

M.H. Ock piiri: Mochii matzi. Ja/ j må nu fara/ h. e. valete. faren wål.

Taack-

Tacktaan? Hwart ut dragen J.
Mechakanzioo. Til wårt Plantaas Land
Pæntor. Jag förstår.
Ætticke jæſkung kiſte. Magiiſen, i.e. Såden är nu full-mogen.
Kitzi kiſte. Ja / wiſt är hon mogen.
Hiöh, matzi. Nu så faren då wähl.

Mæætzi Taráſſi.
Thet är nu Ända.

ADDENDA.

ADDENDA.

I. Capitel.

Om the Myncqueſer eller Mynckuſſar och theras Språk.

FÖrutan deße Americaner ſom här redan omtalte och beſkrefne åro/ hafwer man ock wid the Swenſkas förſta ankomſt å denne Orten/ på 18 mijl der omkring/ kunnat råkna 10. å 11. andre Americaniſke Nationer, ſom hwar och en för ſig hade ſit ſårſkilte Språk/ och ſin egen Sackheman eller Öfwerſte öfwer ſig; ibland hwilka the Myncqueſſer eller Mynckuſſar woro de förnåmſta/ och ſårdeles för deras ſtridzbarhet de namnkunnigſte. Theße Hedningar bodde 12. mijl ifrån Nya Swerige/ och woro dageligen hos de Swenſka och kiöpſlagade tilhopa: En illak wåg war til deras land/ ſtenog/ full med hwaßa gråſtenar/ ibland moras/ backot och ſomligeſtådes med inſtrömmar/ at de Swenſka måtte gå och marchera i wattnet/ ſå at det gick up under armarna på dem når the ſkulle djt/ ſom gemenligen ſkedde en/ eller twå gånger om åhret/ med Frjs/ Kettlar/ Yxor/ Hackor/ Knifwar/ Speglar och Koraller/ til at handla om Båfwer och andra dyrbare Skinwaror; ſåſom ſwarta Råfwar och Fiſkare (hwilka åre et ſlags ſkin ſom ſer ut ſåſom Sablar/

men

men med långre hår / och silfwerhår ibland / ljka som de båsta Sablarna (och helsmidda båfwer-samt swarta Ekornskins fållar etc. Sådana dyrbara skin / hade de Mynckusser måst at sålja. The bodde uppå et högt berg / som war mächta swårt at komma upföre branten, ther hade the en Skantz eller befästning i fyrkant bygd med Palzater omkring / hwilken de bodde in om / på sådant sät som tilförene pag. 129. finnes afritat: derest de ock hade Stycken / sinå jernbasare / at skiuta och defendera sig med / om det skulle båra til krigs. The äro starcka och styfwa både unga och gamla / et reseligit och oförskräckt folk. När de skola strida emot någon / bruka de intet Hare-wärjan / utan stå alla som en mur / så långe det är en qwar: De twingade ock the förra omtalte Barbarer, at wara rädde för sig / så at de måtte wara dem underdånige och skattskyllige; ty de woro intet så manliga at föra krig som Myncqvesserne, derföre de och woro så rädda / at the intet torde kny / mycket mindre gå til slags emot dem; men skola doch nu denne tiden wara måstedels igenom örlog och smittosamma siukdomar utödde och förminskade.

Fördenskul efter min Sal. Farfader M. Joh. Campanius, hafwer jämwål detta om deße Hedningar / jemte et litet Vocabularium uppå deras Språk antecknat / hafwer man ock welat det här införa och tillägga / til at wisa den åtskilnad som är emellan deße twänne sammangränsande folkz Språk.

Itæætsin. En Man.
Achonhæffti. En Qwinna.
Jáse. Swåger.
Generoo. God Wänn.
Agændeero. Wj äre goda wänner.

Chanooro

Chanooro hiss. Jag håller mycket af tig.
Jihadææro. Min synnerlige gode wän.
Otzkænna. From / god.
Zatzioore. Koka.
Orocguæ. Kött.
Mnadra, Canadra. Bröd.
Onæsta. Säd eller Magiis.
Oneegha, Caneega. Watn.
Canequàssa. Dricka.
Tzátzie. Sitt och hwila.
Sischijro. Äta.
Næhhæ. Ja. Tæsta. Ney.
Honon jaijvo. Jag är mätter.
Hije. Jag. Hiss. Du.
Gaija. Har du.
Hijwe. Andra saker.
Tésta gáije. Jag har intet.
Ahghoora. Zaband. Äre the Barbarers Penningar / om hwilkas art och beskaffenhet tilförene p. 138. förmält är.
Skajaano. Fiskiare skin / se ut som Sabel / och äre dybara.
Sandergarjaago. Båfwer.
Kanjooga, Ajung. Biörnhud.
Nωdahare. Espanskin.
Hrω̃ha. Älgzhud.
Sissω. Råf.
Skáirωha. Kalkon.
Háque. Skinn.
Kajunckekeháque. Swarta skin.
kaatzie. Kom hjt.
Zatznω̃ri. War snar.
Achòxa. Strax.

Avarunsi.

Avarúnsi. Stor tack.
Katzha gaiie. Hwad har tu.
Kareenach. Knjf.
Kareenack tésta hije gaijω̃. Jag hafwer ingen knjf åt tig.
Næhhæ hiss gaije Kareenach. Jo/ du har knjf.
Tæsta Zωroncka. Jag förstår intet.
Hije Zωroncka. Men jag förstår.
Serωquacksi. Du äst elack/ ond.
Tæsta, tæsta. Ney icke heller.
Ænhoduraada. Hwad wil tu.
Skaddanijnu. Wil tu sällja eller köpslaga något.
Anhooda. Hwad.
Katzera. Kläde
Anjωza. Skiorta.
Khaalis. Strumpor.
Atáckqua. Skor.
Kahωroonta, Karωda. Bössa.
Kazeequara. Swärd.
Timnijgo otthohωrha. Huru mycket penningar wil tu hafwa derföre.
Oωntack. Gryta/ Kettel.
Kaatzie. Faat.
Karωωnta. Steen.
Chanoona. Tobaks Pipa.
Ojeengqua. Tobak.
Onùsse ojengua. At röka Tobak.
Adωgen, Hadoogan. Yxe.
Uthsiista. Eld.
Zaruncka kahωiéhω uthsiista. Kan du giöra up Eld.
Koona. Stor. Stúnga. Ljten.
Tzidtze. En Katta.

Abgariiω.

Abgariiω. En Hund.
Teſta ſis chijerω. Hunden bites intet.
Haagω. Hiort.
Sarakaliω Haago. Skiuta Hiortar.
Kaſsha ſchææenu. Gif mig detta för intet.
Chotſis chijrω. Si här iag wil gifwa tig.
Hie kakhto ſchææenu. Jag gifwer tig detta igen.
Hoo. Må giöra / det må ſå wara.
Hoona Sattaande. Jag går nu bort.

The Myncqueſſers Råkning.

önſkat - -	1.	Raiène Schaaro -	14.
Tíggene. - -	2.	Wiſck Schaaro -	15.
Axe - -	3.	Jaiack Schaaro -	16.
Raiène - -	4.	Tzadack Schaaro -	17.
Wiſck - -	5.	Tickerom Schaaro -	18.
Jaiack - -	6.	Waderom Schaaro -	19.
Tzadack - -	7.	Tykeni d. Washa -	20.
Tickerom - -	8.	Washa ne Washa -	100.
Waderom - -	9.	Washa ne Waſsha önſkat	101.
Wásha - -	10.	Washa ne Waſsha tiggene	102.
Onſkat Schaaro -	11.	Washa ne Waſsha Axe	103.
Tiggene Schaaro -	12.	Wusha ne Waſsha rajene	
Axe Schaaro -	13.	&c. &c.	104.

2. Capitel.

2. Capitel.

Om någre mårkwårdige och sällsamme ting uti America.

SÅsom man hafwer begynt denne korte Tractaten om America igemen; altså wil man ock den samma der med ända / och den curieuse Låsaren/ någre mårkwårdige och undersamme ting/ der uti til et slut som kortast meddela. Ibland de många och åtskillige slagz Foglar i America, som böra ihogkommas/ synes här wäl wärt at nämnas en som kallas Canades, och hålles före wara den skönesta af foglarna på jorden: Han är ohngefer så stor som en Fasan/ och hafwer på ryggen och halfwa delen af wingarna en hel lius himmels blå Färg/ men under buken och wingarna en watachtig och spelande auror färga. Stierten och de störste fiedrarna äro med en glänsande Köttfärg bemängde/ och med Himmels-blå insprängt; öfwer ryggen är han gräs-grön och glänsande swart/ hwilket tråflig ifrån det gula/ blå och de andra fiedrarna afsticker. Det sköneſta på denne fogel/ är hufwudet/ hwilket med brun-röda fierdrar är betäckt/ samt med gröna/ gola och blekblå sammanblandade/ som gifwa et härligt sken ifrån sig. Ögnelåcken äro hwita och ögnesten gol och röd/ seendes ut lijka som en i gull infattat Rubjn/ up i hufwudet hafwer han ock en Cinober-röd fiederbuske/ hwilken lyser såsom et glödande Eldkål. Denne fogel skal ock wisa sig mycket mild och förtrogen emot bekante/ men emot främmande grym och yfrig/ skal ock wara hel benägen åtskillige Språk och melodier at efterapa.

Ibland de små foglar uti America äro ock icke the de

ringaste/ som af somlige nämnas Colibry, Humming Bird eller Summenden-Vogel/ dem man och billigt kan kalla de minsta foglar i wärlden/ emedan deras hela krop/ är föga längre/ än en led af et finger/ hwilka doch intet genereras som insecter, utan ordenteligen wärpa ägg och uthur dem bryta ut sina ungar. Det angenähmaste och som mäst är förundran wärdigt på/ deße små foglar består i deras fiedrar/ hwilka i höga färgor/ samt glantz och wederskén/ wijda öfwergå de skiönesta Påfogle-fiedrar/ så at de gröna fiedrarne i glantz och lustre kunna jemföras med de skönste Smaragder, samt de röda med Rubiner. Deße foglar wistas samt sökia sin föda på de sköne Americaniske Blomfälter/ flygandes från den ena blomman på den andra/ uthur hwilka de såsom bijn suga honing sig til föda/ och/ så länge de sittia på blommorne/ flächta och darra de med sine wingar/ så at en sådan fogel tillika med blomman då gifwer et så liufliget och härligit anseende/ at man billigt kan likna dem begge tilsammans wed en Juvel, hwar uti en lefwande ädelsten sitter: och fast än de tillika med lifwet en stor dehl af sin skiöna glantz och fägring bortmista/ så blifwer doch hos dem jemte färgan/ en mycket kostelig och angenähm lucht qwar; Hwarföre ock de Americaniske Qwinfolken bruka dem til örhängen/ och för en serdeles dyrbar klenod och prydnad wid sine öron hänga. Deße foglar öfwerföras optårkade til åtskillige orter i Europa, der de som en särdeles raritet uti Konst Cabinetter upwises/ såsom iag och någre sådane i Asessorens Herr Eliæ Brenners Cabinet sedt hafwer/ til storleken och skapnaden ongefer som här hos fogade figur utwisar.

Ibland

Ibland fiskarna uti America, är ock wäl undran wärt et slag som på Tyska kallas See-Papageyen: de hafwa rätt helt sköna och glimmande ögon/ hwarutinuan ögnestenen så lius och klar är/ såsom en krystall/ och uti en ring inssluten/ så grön som en Smaragd: utaf samma slagz färga är ock deß fiell. De hafwa inga tänder/ utan käftarne så wäl den öfre som undre/ bestå utaf hårdt och starkt ben/ af samma färg som fiellen äre: de lefwa utaf allehanda mußelfisk/ och kunna emellan deße nämde käftar/ likasom emellan twenne qwarnstenar/ ostron/ muslor/ och annor sådan skalfisk sönderbraska/ och såledesmaten der utur bekomma; denne fisk skal wara mycket god at åta/ och så stor/ at många utaf dem wäga öfwer 20. marcker.

Uti Brasilien finner man twänne mycket fiskrike Siöar/ uti hwilka når det är dunder eller stormwäder/ finnes der til stor ymnoghet af en sådan feter fisk/ så at Inwånarna bruka den i stället för smör och smälta på sin mat.

På några orter uti America finnes ock et slags litet och öfwermåttan artigt fyrfotat diur/ som kallas Flycatcher eller Fliegen-fänger/ somlige utaf dem äro lika såsom med Guld och Silfwer alt öfwer bestickade/ och somlige med gröne/ gule och andra angenähma färgor utsirade;

de giöra sig så gemena med menniskian/ at de utan någon rädhoga ställa sig in hos dem uti deras hus/ hwarest de ingen skada giöra/ utan fast mehra rånsa huset ifrån flugor och andra sådana odiur; hwilket de med en sådan klokhet och behändighet förrätta/ så at man kan sig wäl deröfwer förundra. Ja de äro så tamde/ at de ock wed måltjder komma och ställa sig in på bordet/ och jaga bort flugorne utaf dem som der wid sittia; deße lägga sinå ägg/ hwilka de med jord betäcka/ och låta dem sedan utaf Solskenet utkläckas. Så snart en sådan blifwer ihiälslagen så mister han ock sin skiönhet och blifwer helt bleker.

Ibland de diur som kallas insecta, är ock et märkeligit uti America, som på tyska nämnes den Fliegenden-Tiger. Deñe är på kroppē med åtskillige färgor besprängd/ lika som et Tiger-diur/ och til storleken så stor som de stora Torndyflar; deß hufwud är spitzigt och hafwer twenne stora ögon/ som äro gröna och lysa som en Smaragd: deß mun är med twänne hårda och mycket skarpa klor bewäpnat/ hwar med han det som honom warder til rofz fasthåller/ medan han det förtärer. Deß hela liff är med et hårdt och swartachtigt skhal betäckt. Under sina wingar som ock äro utaf en tiock och fast materia, har han och fyra sinå wingar/ så lena som et Sidentyg/ och är för det öfriga med 6. fötter försed / hwilka hwar och en hafwer twänne leder; om dagen fångar han flugor / och andra sådana sinå diur / men om natten sitter han på trän och siunger.

Der finnes ock et slagz store flugor som de Indianer kalla Cucuyo, hwilka nattetjd gifwa et så starkt sken ifrån sig/ at man icke allenast på resor/ kan bruka dem i stället för lius och wägwisare; utan ock der wid skrifwa / och

dem

den granneſta ſtyl låſa. När de Indianer om nattetid wilja anſtälla ſin jagning/ ſå plåga de binda ſådana wid ſina händer och fötter/ hwarigenom de då ſå wäl kunna den ſamma förrätta ſåſom om dagen. Sådane lyſande Flugor hafwa ock en gång om en nat uti Skanſen Chriſtina i Nya Swerige/ ſkrämt alle Soldaterne i gewär; i det at the fingo ſe et ſtycke der ifrån ſådane flugor til ſtor myckenhet tätt och liuſt lyſa/ mente the intet annat än at fienden med brinnande luntor ſkulle kommit anmarcherandes.

Uti Peru wäxer et ſlagz gräs/ af hwilket om en ſiuk får något i handen/ och han blifwer der öfwer ängſlig och bedröfwat/ blifwer han ſäkert död/ men wiſar han ſig glad/ ſå kommer han til hälſan igen.

J Chili uti dalen Lampaa 15. mjl ifrån St. Jago, fiñes ock en ört ſom ſer ut ſom Ocymi eller Baſilica, en hand hög/ hwilken dageligen om Midſoñarsmånad är öfwertäckt med Salt-korn ljka ſom pärlor/ achtas af de Americaner mycket högt och hafwer en fin delicat ſmak.

Uti Virginien wäxer et ſlagz gräs ſom af the Engelſka kallas Silcke-graſſe eller Seuden Graß: det hafwer långe och ſmale blan/ uppå hwilka är en fijn glänſande Subſtans, den ſamma tages och ſpinnes der af god Siden; hwarutaf ſedan åtſkilligt ſlagz tyg blifwer wäfft.

På jorden wid N. Swerige finnes öfwerflödigt med Mußlor och allehanda ſkaler/ ſamt annat ſom der i wetnet och Siöſtranderne ligger; hwilket ſynes gifwa tilkänna/ ſom det landet fordom ſkola ſtådt under watn. Jordmån hafwer ock der den art/ at man kan ſå ut Råg och få Korn igen/ och undertjden ſå ut Korn och bekomma Råg igen/ ſom Ing. P. Lindſtröm berättar.

Wid

Wid N. Swerige wäxer ock et litet trä/ som ser ut nästan som Enebärsträ/ och kallas der Savan, hwilket skal hafwa den kraft/ at det et Stod kan giöra ofruchtsamt/ och innan några timar ett otidigt föhl frambringa/ om man allenast en half hand full der af gifwer henne in: som Mag. A. Rudman berättar.

På Ön Hispaniola är et ganska högt berg/ wid hwilkets fot är en wijd och stor kula 500. steg ifrån Hafwet belägen: ingången eller gapet på denne kulan är ljk en stor port eller dör på et stort Tempel i bochtwjs formerad. J dänne kulan hafwer sig en gång en skeppare / efter den Spanske Gouverneurens befalning/ wågat med några skiep; hwarifrån han med största lifzfara änteligen är kommen/ och berättat/ at der uti många floder igenom förborgade Canaler/ löpte tilsammans såsom til et hol eller pump/ som förorsakade åtskillige wattuwärflar och buller samt brusande.

Uti Florida, en half mjl ifrån de Fransöskas Fästning/ är åhr 1549. 29. Aug. en Liungeld af Himmelen nederfallen/ hwilken förbränt all grödan på markene och foglarna i luften / samt upwärmt så watnet/ at fiskarna til stor myckenhet äro der af döde blefne. Sedan denne Elden hade i 3 dagar bränt/ förorsakade det en osund Lufft och mycken stanck/ hwarutaf ock många menniskior äro blefne döde/ som Capit. Laudonniere ibland åtskillige andra märkwärdigheter i sina skrifter förmäler. Ja sluteligen: Store äro HErrans Wärk i alle Land/ och ibland alt Folk/ then som achtar ther uppå / han finner af sådant stor Klokhet.

De Feel som inkomne äro i Trycket skola således rättas.

PAg. 8. lin. 21. Adventuum, läs Ad Ventum. p. 19. l. 23. hwaror/ läs wahror. p. 27. l. 18. tik/ läs til. p. 44. l. 2. Berschen/ läs Pärschen. p. 52. l. 1. någxe/ läs några. p. 52. l. 9. än/ läs äre. p. 55. l 16. fruhtbarhet/ läs fruchtbarhet. p. 57. l. 4. Africam och Magellanicam, läs Africam, Americam och Magellanicam, ibid. l. 30. Cammissiarier, läs Commissarier. p. 60. l. 28. förkofranae/ läs förkofrande. p. 61. l. 31. waß/ läs paß. p. 90 l. 18. wenl./ läs underdånige. ibid. l. 24. wänligẽ/ läs underdånigst. p. 91. l. 14. hade at denne/ läs hade/ denne. p. 111. l. 30. fruentlig/ läs freuntlig. p. 138. l. 16. storeken/ läs storleken. Elliest finnes ock här wäl några flere små Tryckfeel/ såsom Bokstäfwer och Comata antingen försatte eller utlåtne/ hwilke den gunstige Läsaren sielf behagar til at rätta.

aa.—

№ 57.